

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cennet AKSOY

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN EKONOMİK,
SİYASAL ve SOSYO-KÜLTÜREL SONUÇLARI

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2014

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cennet AKSOY

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN EKONOMİK,
SİYASAL ve SOSYO-KÜLTÜREL SONUÇLARI

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ramazan İZOL

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2014

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Cennet AKSOY'un bu çalışması jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Sanem ÖZER (İmza)

Üye (Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Ramazan İZOL (İmza)

Üye : Doç. Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM (İmza)

Tez Başlığı: Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Ekonomik, Siyasal ve Sosyo-Kültürel Sonuçları

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 10/07/2014

Mezuniyet Tarihi : 17/07/2014

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ ve GENİŞLEME SÜRECİ

1.1 Avrupa, Avrupa-(lı)lık ve Avrupa Kimliği	13
1.2 Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Kuruluşu	14
1.3 Avrupa Birliği Genişleme Dalgaları	16
1.3.1 Birinci Genişleme: İngiltere, İrlanda ve Danimarka (1973).....	16
1.3.2 İkinci Genişleme: Yunanistan (1981).....	17
1.3.3 Üçüncü Genişleme: İspanya ve Portekiz (1986)	17
1.3.4 Dördüncü Genişleme: İsveç, Finlandiya ve Avusturya (1995)	18
1.3.5 Beşinci Genişleme: Estonya, Letonya, Litvanya, Malta, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (2004).....	18
1.3.6 Altıncı Genişleme: Bulgaristan ve Romanya (2007).....	19

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

2.1 Türkiye ve AET Arasında Ortaklık Antlaşmasının Kurulması.....	21
2.1.1 Ankara Antlaşmasının Amacı İlkeleri ve Kapsamı	21
2.1.2 Ankara Antlaşmasının Dönemleri	22
2.1.3 Katma Protokol (KP).....	23
2.2 Maastrich, Amsterdam ve Nice Antlaşmalarından Sonra Avrupa Birliği Siyaseti...	24
2.2.1 Maastricht Antlaşması	24
2.2.2 Amsterdam Antlaşması	25
2.2.3 Nice Antlaşması.....	26
2.3 Türkiye- AT Gümrük Birliği'nin Tesis Edilmesi	26
2.4 Tarafların Katma Protokol'den Kaynaklanan Yükümlülükleri:Malların Serbest Dolaşımı ve Ticaret Politikası	29

2.5	Geçiş Döneminden Tam Üyelik Sürecine İlişkiler	30
2.6	Gündem 2000.....	30
2.7	Luxembourg Zirvesi	32
2.8	Cardiff Zirvesi.....	36
2.9	Helsinki Zirvesi.....	37
2.10	Tam Üyelik Süreci : Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) (2000).....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ’NE GİRMESİNİN EKONOMİK, SİYASAL ve SOSYO-KÜLTÜREL SONUÇLARI

3.1	Türkiye’nin Avrupa Birliğine Girmesinin Ekonomik Sonuçları	41
3.1.1	Ekonomik Boyut.....	41
3.1.1.1	Gümrük Birliği’nin Ekonomik Katkıları	41
3.1.1.2	Serbest Piyasa Ekonomisinin Kurumsallaşması ve İstikrarlı Kalkınma.....	43
3.1.1.3	Ekonomik ve Parasal Birliğe Katılım	44
3.1.1.4	Mal ve Hizmet Ticaretinin Artması	44
3.1.2	Nüfus ve İşgücü Göçü	44
3.1.3	Siyasi Boyut.....	48
3.1.3.1	Türkiye’nin İç Siyasetindeki Gelişmelere Etkisi	49
3.1.3.2	AB Vatandaşlığı	50
3.1.3.3	Altyapı, Çevre ve Eğitim	51
3.1.4	Sosyo-Kültürel ve Stratejik Boyut.....	53
3.1.4.1	Türkiye’nin Coğrafi Konumu	53
3.1.4.2	Türkiye’nin Komşu Ülkelerle İlişkileri	55
3.1.4.3	Akdeniz ve Batı Balkanlar	56
3.1.4.4	Ortadoğu	56
3.1.4.5	Doğu Avrupa, Rusya, Güney Kafkaslar ve Orta Asya	57
3.2	Türkiye’nin Avrupa Birliğine Girmesinin Dezavantajlı Sonuçları	58
3.2.1	Sosyal ve Siyasal Boyut	58
3.2.2	Ekonomik Boyut.....	59
3.2.2.1	Gümrük Birliği’nin Ekonomik Etkileri.....	60
3.2.3	Hukuki Boyut	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE BİZİ BEKLEYEN OLASILIKLAR**

4.1 Birinci Olasılık : “Yeni Bir Başlangıç”	67
4.2 İkinci Olasılık : “İlişkilerin Kopması ”.....	69
4.3 Üçüncü Olasılık : “İlişkinin Bu Şekilde Devam Etmesi”	70
SONUÇ	72
KAYNAKÇA.....	74
ÖZGEÇMİŞ	79

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	:adı geçen eser
a.g.k.	: adı geçen kaynak
a.g.m.	: adı geçen makale
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Teşkilatı
AT	: Avrupa Topluluğu
Bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
DYP	:Doğru Yol Partisi
EPB	:Ekonomik ve Parasal Birlik
GB	: Gümrük Birliği
GKRY	:Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
s.	:Sayfa
SHP	:Sosyal Demokrat Halk Partisi
MGK	: Milli Güvenlik Kurumu
KP	:Katma Protokol
T.C.	:Türkiye Cumhuriyeti

ÖZET

Bu tezin amacı Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel sonuçlarını Türkiye'nin AB'ye girmesinin avantajları ve dezavantajları kapsamında tartışılmasıdır. Bu tartışma neticesinde de terazinin hangi yönünün daha ağır basacağı, Birliğe üye olmanın mı, olmamanın mı, yoksa ilişkilerimizi bu şekilde sürüncemede bırakarak mı devam etmenin ülkemiz açısından daha iyi olacağına ilişkin bir bakış açısı sunulması amaçlanmaktadır.

Bu tez hazırlanırken Türkiye – Avrupa Birliği ilişkileri dönem dönem incelenmiş ve genel olarak bu güne kadar geçen süreç içerisinde hangi noktaya geldiğimiz, bu noktada avantajların mı yoksa dezavantajlarının mı daha ağır bastığı ekonomik , siyasal ve sosyo-kültürel açıdan sorgulanmıştır. Konuyla ilgili ulaşılan kaynaklar, gerekli belgelerin taranıp, nesnel bir şekilde aktarılmasıyla bu tezde faydalanılmıştır. Elde edilen kaynaklar ışığında bölüm ana ve alt başlıkları hazırlanmış ve konu ile ilgili tez ve anti tezlere çalışmada yer verilerek bu tez hazırlanmıştır.

Bu çalışmada ilk olarak Avrupa Birliği'nin tarihinden, yapmış olduğu anlaşmalarla ilerleme ve genişlemesinden, Türkiye– Avrupa Birliği ilişkilerinin tarihi gelişiminden, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesinin avantajları ve dezavantajlarından bahsedilerek Türkiye Avrupa Birliği ilişkisinde gelecekte bekleyen senaryolar ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel açıdan analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye- Avrupa Birliği, Ekonomik Avantajlar ,Siyasal Avantajlar , Sosyal Avantajlar ve Dezavantajlar.

SUMMARY
TURKEY-EUROPEAN UNION RELATIONS' ECONOMIC, POLITICAL AND
SOCIO-CULTURAL RESULTS

The objective of this thesis is to observe and discuss the advantages and disadvantages of Turkey becoming a member of the European Union (EU). As a result of this observation and discussion, the aim of this thesis is to answer the following questions from economic, political and socio-cultural results and search an answer this questions: Does being a member of the EU provide more advantages or disadvantages? Should Turkey continue its relations with the EU or terminate attempts to cooperate?

In this thesis the relations between Turkey and European Union (EU) is periodically observed. While preparing this thesis, various academic sources have been objectively referenced in order to answer the previously mentioned questions. According to the sources, the main section and subtitles of the thesis are prepared.

At the beginning of this thesis the history and progress of agreements the EU held and the historic relations of Turkey and the EU are observed. Secondly, the question of whether or not it is in Turkey's best interest to become a member if the EU and lastly the various scenarios that await Turkey.

Keywords: Turkey – European Union, Economic Advantages, Political Advantages, Social Advantages and disadvantages.

ÖNSÖZ

Bu tezin amacı, Türkiye Cumhuriyetini'nin kurulduğu ilk günden itibaren Atatürk ilkelerini esas alan Batılılaşma düşüncesi etrafında Avrupa Birliğine girmesi arzusunun ülkemiz için avantajlarının mı yoksa dezavantajlarının mı daha ağır basacağını ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel sonuçları dahilinde sorgulamak, bu kapsamda bu iki formül dışında da olabilecek yeni senaryoları gözler önüne sermektir.

Türkiye- Avrupa Birliği ilişkilerinin tarihi gelişimi ve bugün içinde bulunduğumuz tartışmalara bakıldığında genel olarak farklı kesimler tarafından farklı iddialar ortaya atılmakta, bir kesim üyeliğe sıcak bakarken diğer kesim üyeliğin bizi asimilasyona uğratacak bir yola sürükleyeceği yargısı ile üyeliği desteklememektedir.

Tez kapsamında tarihsel perspektife yer verilerek Türkiye'nin Avrupa Birliği ilişkileri, tarihsel süreç içindeki ilişkilerinin son durumu, sözleşmeler, ilerleme raporları, referans olarak alınmış ve değerlendirmeler objektif olarak yapılmıştır. Tez kapsamında uluslararası boyuta da yer verilmiştir çünkü konu sadece iç dinamikler neticesinde oluşmadığı için çözüm için sadece iç dinamiklerin yeterli olmayacağı esasen konu tüm Avrupa Birliği üyesi ülkeleri ilgilendirdiği için sözkonusu bu devletlerin de politikaları dahil edilmiştir.

Tezde yöntem açısından Avrupa Birliğine üyeliğimiz ile ilgili zaman zaman tarafların görüşlerine yer verilmiş düşünceleri ortaya koyan subjektif görüş ve düşüncelere yer verilirken temelde objektif bir bakış açısı ile tez tamamlanmıştır.

Tezimi yazış sürecimde bana destek veren Akdeniz Üniversitesindeki değerli hocalarım Prof.Dr.Esra ÇAYHAN, Yrd.Doç.Dr. Ceren Uysal OĞUZ , Yrd.Doç.Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM, Yrd. Doç.Dr. Sanem ÖZER'e teşekkür ederim. Tez danışman hocam olan sevgili Yrd. Doç.Dr. Ramazan İZOL'a tüm katkılarından , güzel yönlendirmelerinden ve tavsiyelerinden dolayı binlerce kez teşekkür ederim.

Bu süreçte desteğini hiç esirgemeyen Selçuk üniversitesi lisans sürecinden beri her zaman fikirleri ve değerli yorumları ile yanımda bulunan Mehmet AKÇA'ya tezimi geliştirmemde yardımcı olduğu çok teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Akdeniz Üniversitesi Uluslararası ilişkiler bölümü tezli yüksek lisanstaki tüm sınıf arkadaşlarıma ve akabinde değerli dostum Muzaffer Toofan NOORY'e tez çalışmamda katkıda bulunduğu için çok teşekkür

ederim. Şirketim Sun Express'e de eğitimi aksatmamam konusunda yardımcı olarak, uçuşlarımı ayarladıkları için minnetlerimi sunar, teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak bu süreçte maddi manevi hiçbir desteğini esirgemeyen canım aileme onların değerli emeklerinin yanında az kalacak ama onları çok mutlu edecek bu tezi bitirmiş olmanın verdiği gururla, daha güzel başarılarla onları mutlu etmek üzere en büyük teşekkürü sunmaktan sonsuz mutluluk duyarım. Rahmetli annem Fatmana AKSOY ve canım babam Ali Yaşar AKSOY dünyanın en mükemmel anne-babası olduğu için tüm güzel başarılarımın altındaki imza onlara aittir ve tezimi onlara ithaf etmekten kıvanç duyuyorum.

Cennet AKSOY

Antalya, 2014

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti; çok boyutlu kültürel bağlantılara, değerlere sahip, kozmopolit, İslam ve Batılılaşmayı bir arada benimseyebileyen modern ve laik bir devlettir. Türkiye Cumhuriyeti topraklarının %3'ü Avrupa'da bulunsa da Batı'ya her bakımdan yakın, Batılışmayı benimsemiş demokratik bir devlettir. Tarihsel açıdan baktığımızda Osmanlı İmparatorluğu'nun kökleri üzerine kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti farklılıklarımız güzelliklerimizdir anlayışı içinde yeni kültürleri kucaklayan, hoşgörülü bir devlet geleneğinden gelmektedir. Stratejik açıdan baktığımızda da Türk dış politikasını hem iyi hem de kötü yönde etkileyen özellikleri cazibe merkezi konumunda olmakla beraber hem de ateş hattı üzerinde bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin toprakları çok stratejik bir noktadadır bir yandan Balkanlara, bir yandan Kafkaslara, bir yandan da Ortadoğuya uzanan toprakları Batı ile zengin enerji kaynaklarına sahip Ortadoğu-Hazar Bölgesi içinde yer alır. Ancak bu toprakların tarihsel ve güncel olarak göç ve ticaret yolları üzerinde olması güvensizlik ve sürekli olası savaflara karşı tedbirli olma zorunluluğu getirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti geniş sınırları ile pek çok komşuya sahiptir. Bir ülke ne kadar çok komşuya sahipse o ülkenin saldırıya uğraması, tehdit edilerek birden fazla cephede savaşması olasılığı da artmaktadır. Türkiye'nin sahip olduğu Boğazlar, ülkemizin önemini bölgesel boyuttan çıkararak evrensel boyuta taşımaktadır.

“Bir ülkenin coğrafyası kaderidir.” diyen Hitler ve Napolyon coğrafyanın önemine dikkat çekmişlerdir. Ama coğrafi konum tarihsel-kültürel miras, iktisadi, siyasi, askeri, toplumsal kültürel güç unsurlarıyla birleşmedikçe işlevsel olarak kullanılamayacaktır.

Batı, bir coğrafi alanı belirtmez. Altyapı açısından kapitalizme, üstyapı açısından da insan aklının üstünlüğüne inanan uygarlık biçimine verilen isimdir. Neden Batıcılık Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bugüne esas alınmıştır diye baktığımızda tarihsel açıdan Türklerin İslam anlayışı gereği hep batıya doğru yürüyerek gaza yoluyla İslamı yayma düşüncesi rol oynamıştır. Toplumsal boyutta, Türkiye'nin kalkınma modeli olarak Batı'yı benimsemesinin nedeni sınıfsal olarak ayrımcılığın olmamasından dolayı tercih edilmiştir. Türkiye için Batıcılık Statükoculukla özdeşdir. Türkiye, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde aydın kesimlerin de katkılarıyla kronolojik olarak Cumhuriyetin kurulduğu andan itibaren Batıcılığı esas olarak benimsemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından itibaren yüzünü Batı'ya dönmüş, Avrupa'daki gelişmeleri her zaman Doğu'daki gelişmelerin önünde tutmuştur. Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan itibaren de topraklarının büyük çoğunluğunun olduğu Asya kıtasındaki devletlerle değil, Avrupa kıtasındaki devletlerle ticari ilişkiler içine girmiştir.

Bu çerçevede Türkiye tarihsel, ideolojik, ekonomik ve siyasi sebeplerin etkisi ile 1959'dan itibaren Avrupa Ekonomik Topluluğuyla yakın ilişkiler kurmaya başladı. 31 Temmuz 1959'da AET'ye başvurusu ile başlayan süreç 12 Eylül 1963'te imzalanan Ankara Antlaşmasıyla hukuksal bir zemin kazandı. Ekonomik açıdan da Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilerin gerginleştiği bir dönemde AET Türkiye'yi kurtaracak bir can simidi gibi yetişti AET ile ekonomik entegrasyon sağlandı ve ortak pazar kavramı gibi girişimlerin başarılı sonuçlar doğurabileceği görülmüş oldu. AET üyeleri Türkiye'nin dış ticaretinde en fazla paya sahip ülkelerden oluşmuştur. AET mallarının coğrafi yakınlık sebebi ile Türkiye üzerinden Afrika ve Ortadoğu'ya ihraç edilebileceği fikri de pozitif etki yaratmıştır.

Yunanistan'ın 15 Temmuz 1959'da AET'ye üyelik için başvurması Türkiye'yi de bu konuda harekete geçmesi için tetiklemiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu, Yunanistan'a ekonomik açıdan üstünlük sağlayacak böyle bir durumun dışında kalınamayacağı fikri ile derhal çalışmalara başlamıştır. Hemen akabinde de iki hafta sonra 31 Temmuz 1959'da AET'ye üyelik için başvurulmuştur. Hükümetin AET'den beklediği cevap uzun sürmeden gelmiştir. AET Bakanlar Konseyi 11 Eylül 1959'da Yunanistan ve Türkiye'nin başvurularını kabul etmiştir. Bu süreçte Türkiye ve Yunanistan arasındaki çekişmeli günler devam etmiştir. Ekim 1962 tarihli Küba Bunalımı sonrasında Türk siyasetinin çeşitli düzeylerinde ABD ile ilişkilerimiz sorgulanmaya başlamıştır netice de ise AET gibi bölgesel bağlantıların daha da güçlendirilmesine karar verilmiştir.

Bu çerçevede Ankara temasları hızlandırılarak, 12 Eylül 1963'te Ankara Antlaşmasını imzalanmıştır. Hazırlanan antlaşma metni Federal Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg Dışişleri Bakanları tarafından imzalanarak 1 Aralık 1994'te yürürlüğe girmiştir. Ankara'da imzalanan antlaşma 33 maddelik bir ana metin, ek bir Geçici Protokol, Mali Protokol, Son Senet dört niyet ve bir yorum bildirisiyle bir mektuptan oluşmuştur.

Mali Protokol kapsamında European Currency Unit (ECU) Avrupa'nın ortak para birimi olarak belirlenmiştir. 1 Ocak 1999'da ECU'nun yerini Euro almıştır. Euro'ya katılmak için ülkelerin uymak zorunda oldukları kriterler de Maastricht Antlaşması'nda belirtilmiştir.

Maastrich Kriterleri tüketici fiyatlarına göre ülkenin enflasyon oranı, en iyi konumdaki üç üye devletin enflasyon oranının yüzde 1-1,5'inden fazlasını geçemez; üyelerin gayrisafi milli hasılası gerçekleşen açığın yüzde 3'ünü, devlet borçlarının gayri safi iç üretime oranı yüzde 60'ı aşamaz, fiyat istikrarı açısından üye ülke faiz oranları en iyi durumdaki üç üye devletin ortalamalarını yüzde 2'den fazla geçemez.

1999 yılında AB ülkeleri tarafından aday kabul edilen Türkiye, 2005 yılında tam üyelik müzakerelerine başlamıştır.2000'li yıllara gelindiğinde ilişkilerimizin seyrinde hızlanma yaşanarak Türkiye'nin 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başlamasına karar verilmiştir. Türkiye'nin 2005 yılında başladığı müzakere başlıklarını tarama süreci tamamlanmıştır. Açılan 14 başlıktan 1'i kapanırken,13 başlıkta müzakereler devam etmektedir. AB Komisyonu'nun tavsiyesiyle 8 başlıkta ise müzakereler askıya alınmıştır.

Türkiye, AB'ye tam üye olduğu zaman, temsil hakkının nüfus dağılım oranına göre belirlendiği bu sistem içinde oldukça etkin olacaktır. Avrupa Parlamentosu'nda 91 milletvekili, (Almanya 99, İngiltere ve Fransa 87) Bakanlar Konseyi'nde 10 oy (Almanya, İngiltere, Fransa 10 oy) ve AB Komisyonunda 2 komiser (Almanya, İngiltere, Fransa 2) ile temsil edilecektir.

Dış politika tercihleri gündeme geldiğinde kamuoyunun düşünceleri genellikle göz ardı edilirken yerine "devlet politikası", yüksek siyaset kavramları kullanılır ve her zaman ulusal çıkarlar ön planda tutulur. Türkiye kamuoyunda ise bugün Türkiye-AB ilişkileri nereye gidiyor? diye sorduğumuz zaman herkesin yapacak bir yorumu, söyleyecek bir sözü vardır. Genel olarak Türk halkı AB ile ilişkilerimizi yakından takip etmekte, Batılışmanın simgesi olarak gördükleri Avrupa Birliği'ne girmemizi istemektedir. Ancak son dönemde ilişkilerde kayda değer adımların atılmaması, yeni başlıkların açılmaması gibi durumlar bazı kesimleri karamsarlığa sürükleyerek ilişkileri yeniden sorgulamamıza neden olmaktadır.Birliğe üye olmak yerine ilişkilerimizi askıya alarak bu şekilde sürdürmeyi veya tamamen Avrupa macerasına nokta koymayı tercih eden kesimler de mevcuttur.

Bu çalışma 'Önsöz' ve 'Giriş' bölümleri hariç dört bölümden oluşturularak, her bölüm kendi içinde tezin önemli başlıklarını sınıflandırarak sonuca gitmemize yardımcı olacak biçimde hazırlanmıştır. "Avrupa Birliği ve Genişleme Süreci " başlığı altındaki birinci bölümde Avrupa, Avrupalılık ve Avrupa Kimliği tanıtılacak AET'nin kuruluşundan, AB'nin yapmış olduğu genişleme dalgalarına kadar yer verilecektir.

İkinci bölümde ‘‘Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ‘‘ başlığı altında Türkiye ve AET arasında Ortaklık Antlaşması’nın kurulması, Ankara Antlaşması, Türkiye– AT Gümrük Birliği’nin kurulması, Luxembourg, Cardiff, Helsinki Zirvesi gibi önemli zirveler ve bu Zirvelerde alınan kararlara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ‘‘Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Girmesinin Avantajları ve Dezavantajları Ekonomik, Siyasi ve Sosyo-Kültürel Boyut ‘‘ açısından sınıflandırılmıştır. Neticede Türkiye–AB ilişkilerinde bizi bekleyen senaryolar üç olasılık olarak başklandırılmıştır. Bu olasılıklardan ilki ‘‘Yeni Bir Başlangıç’’ ikincisi ‘‘İlişkilerin Kopması’’ üçüncü olarak da ‘‘ İlişkinin Bu Şekilde Devamı’’ olarak senaryolandırılmış ve çalışmamız tüm bunlardan bir sonuç çıkartarak tamamlanmıştır.

Son bölüm olarak da, dördüncü bölümde, ‘‘Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Bizi Bekleyen İhtimaller ‘‘ ve gelecekteki bazı olasılıklar ekonomik,siyasal ve sosyo-kültürel açıdan anlatılmıştır.

Bu çalışma tarihsel bağlam kapsamında hazırlanmıştır. Çünkü Türkiye-AB ilişkilerinin tarihsel bağlam ve ayrıntılardan ayrı düşünülmesi mümkün değildir. İlişkiler tarihten günümüze kadar tarihsel çerçeve içinde ele alınarak, dönemsel olarak incelenmiştir.

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne girmesinin ekonomik sonuçlarına baktığımızda, AB’nin Türkiye’yi ekonomik açıdan önemli ölçüde destekleyecek olması gelmektedir. Türkiye’ye yabancı sermaye girişi artacak, büyüme, istihdam ve rekabet gibi alanlarda Türk ekonomisi olumlu yansımalar görecektir.Ülkemizde küçük ölçekli işletmeler de gelir dağılımı iyileşeceği için daha sistematik sosyal devlet anlayışına kavuşacak ve refah devletine kavuşması muhtemel olacaktır. Ekonomideki bu istikrar siyasi ve sosyal alanlarda da yansımalarını bulacak ve barış toplumda egemen olacaktır.

Türkiye-AB ilişkileri hiçbir zaman konjonktüre bağlı nitelik sergilemez. Türkiye-AB ilişkilerinde insan hakları, demokrasi, özgürlükler, ekonomik istikrar hep toplumun olmazsa olmazları arasında yer almıştır. Medeniyetler arası diyalog kavramı ile Avrupa ve Amerika arasındaki perspektiflerin, önceliklerin ve politikaların farklılaşması 11 Eylül saldırıları sonrasında Türkiye’yi daha değerli kılmaktadır. Türkiye için hem pozitif hem de negatif niteliğe sahip olan İslam kavramı, Türkiye’nin Batı içindeki İslam unsuru olmasından ötürü gelmektedir.

Türkiye’nin AB’ye üye olması Avrupa ve Ortadoğu biçiminde ayrıştırılan Batı ve İslam dünyası arasında arabulucu olacak, hem de Batı ve İslam arasındaki ilişkilere köprü

olacaktır.11 Eylül olayları sonrasında başta ABD’de ve Avrupa’da tepki toplayan aşırı İslami gruplar yüzünden zaten Avrupa’da tepkiyle karşılanan İslam düşmanlığı iyice artmış ve İslamofobi’ye dönüşmeye başlamıştır. Bu sebeble de “çok kültürlülük” fikri yerini Hristiyan Birliği olma fikrine dönüştürme yolunda ilerlemektedir.

Türkiye’nin genç ve dinamik nüfusu önemli bir güç parametresi olduğu için özellikle Avrupa Birliği ile olan ilişkilerimizde önemlidir. Soğuk Savaş sonrası gelişmelerde Avrupa içi demografik nüfus hareketlerinin etkilenmesi Almanya gibi Türkiye’den göç alan ülkelerin serbest dolaşım hakkı gibi konulardaki endişeleri nüfus faktörünün politika sürecinde ne kadar önemli olduğunun bir kanıtıdır.

Uluslararası ilişkilerin soğuk savaş sonrası en önemli gerilim alanları jeopolitik, uluslararası ekonomi-politik alanlarında yaşanmıştır. Hegemon devlet ABD ve diğer devletler politikalarını bu çerçevede sürdürmüşlerdir. İç politik faktörlerde de Türk Silahlı Kuvvetleri ve Milli Güvenlik Kurulu’nun konumu siyasetteki ağırlığı sebebi ile önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kurumların siyasette fazlaca etkin olması AB’nin istemiş olduğu bir tercih olmayacaktır bu yüzden bu kurumların etkisinin normalleşmesi için baskı uygulamaktadır.

Türkiye- Avrupa Birliği ilişkilerinde Avrupa açısından bazı konular dezavantaj olarak görülmektedir. Örneğin Türkiye’nin jeopolitik konumu itibari ile istikrarsızlık unsuru olarak görülmesi, terörizm, Kürt Sorunu, Sözde Ermeni Soykırımı, Türkiye- Yunanistan ilişkilerinde yaşanan gerilimler AB ile ilişkilerimize farklı bir boyuttan bakmayı gerektirmektedir. Türkiye, AB’nin güvenlik politikası içinde ön plana çıkan ülkelerden birisidir. Türkiye’nin jeopolitik konumunun ve bölgedeki istikrarının korunması, barış ve genel anlayış zemininin temin edilebilmesi açısından çok önemlidir. Türkiye, dış ve ortak güvenlik politikasında Avrasya bölgesinde konuşlandırılacak askeri yetenek, sivil insan kaynağının yanı sıra lojistik avantajlara ve mekâna dayalı avantajlara sahiptir.

Türkiye-AB ilişkilerinde insan hakları kapsamında Kürt sorunu Türkiye’nin dış politikasını sürekli meşgul eden ve çözüm bekleyen önemli bir konudur. Türkiye’de Kürt Sorunu uzun yıllardır devam etmektedir özellikle Körfez Kriziyle sorun bölgesel boyuttan uluslararası boyuta taşınmıştır.1998 yılından beri her yıl ilerleme raporlarında bu konu hakkındaki değerlendirilmelere yer verilmektedir.

Türkiye’nin AB’ye üyelik süreci ile birlikte Ermeni iddialarının sorun olabileceği gözlemlenmiştir. Soykırım iddialarının yanısıra diplomatik olarak da Batı Ermenistan ifadesi

Ermenistan Bağımsızlık Bildirisi içinde yer alabileceğinden dolayı ilişkilerde gerginliğe sebep olmaktadır.

Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandığı 1830 tarihinden itibaren Megali İdea politikası Türkiye ile Yunanistan arasında pek çok sorun oluşturmaktadır özellikle Türk –Yunan ilişkilerinde Kıbrıs ve Ege denizine ilişkin dostluk ve işbirliğini engelleyen faktörler olarak AB, Kıbrıs Sorunu ve Ege uyuşmazlıklarında taraf konumuna düşmüştür. Bu ilişkiler gerçekleşirken Yunanistan'ın AB'ye üye olması, Türkiye'nin ise aday ülke olması gibi durumlar yaşanırken Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin de AB'ye üye olması Türk halkının zihninde bazı soru işaretleri oluşturarak, Türkiye'nin AB üyeliğine tedirgin bakmasına neden olmuştur.

TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİNDE ÖNEMLİ TARİHLER

- 31 Temmuz 1959: Türkiye, AET 'ye ortaklık için başvuruda bulundu.
- 12 Eylül 1963: Türkiye ile AET arasında bir ortaklık anlaşması kuran Ankara Antlaşması imzalandı.
- 1 Aralık 1964: Ankara Antlaşması imzalandı.
- 23 Kasım 1970: Gümrük Birliği'ne ilişkin kuralları belirten Katma Protokol imzalandı.
- 1 Eylül 1971: Katma Protokol'ün ticari hükümleri " Geçici Anlaşma " ile yürürlüğe girdi ve AET Türkiye'den ithal ettiği sanayi ürünlerine uyguladığı vergileri ve miktar kısıtlamalarını kaldırdı.
- 1 Ocak 1973: Katma Protokol yürürlüğe girdi.
- 1 Ocak 1974: Tamamlayıcı Protokol ile ilgili " Geçici Anlaşma " yürürlüğe girdi.
- 1 Ocak 1976: Türkiye, İkinci Gümrük indirimi ve Konsolide Liberasyon Listesi Uyumu'nu gerçekleştirdi.
- 19 Eylül 1980:Ortaklığın Geliştirilmesi ile ilgili 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı tarım ürünlerinin tamamına yakın bir kısmında Türkiye'de uygulanan gümrük vergilerininin 1987 yılına kadar sıfıra inmesi kararlaştırıldı.
- 22 Ocak 1982: Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyonun talebi üzerine Türkiye –AET anlaşması askıya alındı.
- 14 Nisan 1987: Türkiye, Avrupa Toplulukları'na Roma Antlaşmasının 237'nci, AKÇT Antlaşmasının 98'inci ve EURATOM Antlaşması'nın 205'nci maddelerine dayanarak tam üye olmak amacıyla müracaatlarda bulundu.
- 18 Aralık 1989:Avrupa Komisyonu Türkiye'nin tam üyelik başvurusu konusundaki "Görüş" 'ünde Topluluğun kendi iç pazarını tamamlamadan (1992) yılından önce yeni bir üyeyi kabul edemeyeceği ve Türkiye'nin katılımından önce ekonomik, sosyal, siyasal alanda gelişmelerin tamamlanması gerektiği görüşüne yer verildi.
- 6 Haziran 1990: Avrupa Komisyonu Türkiye ile her alanda işbirliği'nin başlatılması ve hızlandırılması konusunda bir " İşbirliği Paketi" hazırlayarak Avrupa Konseyi'ne sundu.
- 30 Temmuz 1994: Avrupa Komisyonu, Gümrük Birliği'nin 1963 yılında imzalanan şekli ile gerçekleşmesi sağlandı.

- 13 Aralık 1995: Avrupa Parlamentosu tarafından, Gümrük Birliğinin Son Döneminin Uygulanmaya Konmasına İlişkin 1/95 sayılı Türkiye ve Avrupa Birliği Ortaklık Konseyi Kararı, onaylandı.
- 1 Ocak 1996: Türkiye, Avrupa Birliği ile entegrasyonunda, 31 Aralık 1995 tarihinde, 22 yıl süren Geçiş Dönemini tamamlayarak, 1 Ocak 1996 tarihi itibariyle, tam üyelik sürecinde Son Döneme işlenmiş tarım ürünlerinde ve sanayi ürünlerinde sağlanan Gümrük Birliği sürecini tamamlayarak girdi.
- 12-13 Aralık 1997: Lüksemburg'da yapılan Avrupa Konseyi Zirve Toplantısında, Avrupa Birliği Beşinci Genişlemesine dair alınan kararlarda, Türkiye'nin ismi aday ülkeler arasında yer almadı.
- 3 Mart 1998: Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan, Türkiye ve AB ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik olarak, Türkiye için Avrupa Strateji, başlıklı belge açıklandı.
- 4 Kasım 1998: Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve AB'ye üyelik için belirlenmiş özellikler ışığı altında kaydedilen Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesine İlişkin Komisyon Görüşleri içeren ilk, İlerleme Raporu, yayımlandı.
- 11-12 Aralık 1999: Türkiye adaylık statüsü, Helsinki'de yapılan Zirve Toplantısı sonra tanındı.
- 13 Aralık 1999: 1999 yılı İlerleme Raporu, yayımlandı.
- 4 Temmuz 2000: Başbakanlığa bağlı olarak, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 4 Temmuz 2000 tarihin 'de, 4587 Sayılı Kanunla, Resmi Gazete'de, yayımlanarak kuruldu.
- 13 Ekim 2000: 2000 yılı İlerleme Raporu, yayımlandı.
- 24 Mart 2001: Türkiye ile Katılım Ortaklığında yer alan, öncelikle ara hedefler ve koşullara ilişkin 8 Mart 2001 tarihli ve 2001/235/AT sayılı Konsey Kararı. (24 Mart 2001 tarih ve L 85 sayılı AB Resmi Gazetesi)
- 24 Mart 2001: Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programıyla AB Müktesebatının Üstlenmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair 19 Mart 2001 tarih ve 2001/2129 sayılı karar (24 Mart 2001 tarih ve 24352 Mükerrer sayılı Resmi Gazete)
- 13 Kasım 2001: 2001 yılı İlerleme Raporu, yayımlandı.
- 20 Kasım 2002: 2002 yılı İlerleme Raporu, yayımlandı.
- 12-13 Aralık 2002: Kopenhag'da yapılan Avrupa Konseyi Zirvesinde, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığı kararı alması halinde, müzakerelerin gecikmeden başlatılacağı belirtildi.
- 19 Nisan 2003: AB Uyumu Komisyonu, Türkiye Büyük Meclisinde kuruldu.

- 12 Haziran 2003: Türkiye ile Katılım Ortaklığında yer alan İlkeler, Öncelikler, ara hedefler ve koşullara ilişkin 19 Mayıs 2003 tarih ve 2003/398/EC sayılı Konsey Kararı (12 Haziran 2003 tarihli ve L 145 sayılı AB Resmi Gazetesi)
- 24 Haziran 2003: Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programıyla AB Müktesebatının Üstlenmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair 23 Haziran 2003 tarih ve 2003/5930/ sayılı karar (24 Haziran 2003 tarih ve 25178 Mükerrer sayılı Resmi Gazete)
- 5 Kasım 2003: 2003 yılı İlerleme Raporu, yayımlandı.
- 24 Nisan 2004: Annan Planı, Kıbrıs'ta referanduma sunuldu. Türk Halkının 64.9 % bu planı onayladı ve Kıbrıs Rum Kesimi halkı ise 75.83 %, bu planı reddetti.
- 6 Ekim 2004: 2004 yılı İlerleme Raporu ve bu rapora bağlı olarak, tavsiye Belgesi yayımlandı. Söz konusu belgelerde Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin siyasi kriteri gerekli ölçüde karşıladığı belirterek, birliğe katılım müzakerelerinin başlatılması tavsiyesinde bulunuldu.
- 17 Aralık 2004: Brüksel'de yapılan Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı'nda, Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde yerine getirdiği belirtildi ve katılım müzakerelerinde 3 Ekim tarihinde başlatılması kararlaştırıldı.
- 3 Haziran 2005: Avrupa Birliği ile yapılacak tam üyelik müzakerelerinde, Baş müzakereci, olarak Devlet Bakanı Ali BABACAN, görevlendirildi.
- 29 Haziran 2005: Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi ile İlgili Diğer Belgeler yayımlandı.
- 30 Temmuz 2005: Türkiye, Avrupa Birliği ile ilişkilerinin hukuki temelini oluşturulan 1963 tarihli, Ankara Antlaşmasını, 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği üyesi olan 10 ülkeyi, Estonya, GKRY, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, kapsayacak şekilde genişleten, Ek Protokolü imzaladı.
- 3 Ekim 2005: Avrupa Birliği, Türkiye ile tam üyelik müzakerelerini Lüksemburg'da alınan kararla, başlattı.
- 20 Ekim 2005: Üyelik müzakerelerinin ilk aşamasını oluşturan, Tarama Süreci, bilim ve araştırma alanında düzenlenen, Tanıtıcı Tarama, toplantısı ile başladı ve tüm fasıllardaki tarama toplantıları 13 Ekim 2006 tarihinde tamamlandı.
- 9 Kasım 2005: 2005 yılı İlerleme Raporu, yayımlandı.
- 20 Ocak 2006: Türkiye, Kıbrıs sorunun çözümüne yönelik yeni planı Kofi Annan, BM Genel Sekreterine sundu. Bu plana göre, Türk limanlarının Rumlara açılması karşılığında, KKRC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılması istendi.

- 26 Ocak 2006: Türkiye ile Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan İlkeler, Öncelikler ve Koşullara ilişkin 23 Ocak 2006 tarih ve 2006/35/AT sayılı Konsey Kararı (26 Ocak 2006 tarihli ve L 22 sayılı Avrupa Birliği Resmi Gazetesi)
- 12 Haziran 2006: Lüksembur'da düzenlenen Hükümetlerarası Konferans'ta, taraması tamamlanan Bilim ve Araştırma faslı açıldı. Türkiye'nin gerekli kriterleri yerine getirdiği belirtildi ve bu fasıl aynı toplantıda geçici olarak kapatıldı.
- 31 Temmuz 2006: Avrupa Komisyonunun, 2006 yılına kadar çeşitli mali yardım programları (ISPA, SAPARD, PHARE, CARDS) Türkiye tüzüğü kapsamında sağladığı mali yardımlar, 2007-2013 döneminde, Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı, (Instrument for Pre-Accession – IPA) adıyla verilen yeni ve tek bir çerçeve mekanizma kapsamına almıştır. Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı, (IPA) 17 Temmuz 2006 tarih ve 1085/2006 sayılı Konsey Tüzüğü (31 Temmuz 2006 tarihli ve L210 sayılı Avrupa Birliği Resmi Gazete)
- 8 Kasım 2006: Avrupa Komisyonu, İmzalanan Ek Protokol'e karşın, limanların ve havaalanlarının Kıbrıs Rum Kesiminin kullanımına açılmadığı tespitinde bulundu ve Türkiye'ye 14-15 Aralıkta liderler zirvesine kadar zaman tanıdı.
- 11 Aralık 2006: Avrupa Birliği üye ülkelerinin Dışişleri Bakanları, AB Genel İşler Konseyinde bir araya geldi. 9 Kasım 2006 tarihli Komisyon Tavsiyesini kabul ederek Türkiye'nin Ek Protokol'e ilişkin taahhütlerini yerine getirdiğini doğrulayana kadar, 8 fasıl başlığının açılmayacağını ve hiçbir fasılın geçici olarak kapatılmayacağını kararlaştırdı.
- 15 Aralık 2006: Brüksel'de yapılan Avrupa Konseyi Zirve Toplantısında, Genel İşler Konseyinin önerisi aynen kabul edildi.
- 29 Mart 2007: Sanayi Politikaları ve İşletmeler faslında fiili müzakereler açıldı.
- 17 Nisan 2007: Türkiye'nin Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Programı açıklandı.
- 26 Haziran 2007: Mali Kontrol ve İstatistik fasıllarında fiili müzakereler açıldı.
- 6 Kasım 2007: 2007 İlerleme Raporu, yayımlandı.
- 19 Aralık 2007: Tüketicinin ve sağlığın Korunması ile Trans-Avrupa fasıllarında fiili müzakereler açıldı.
- 26 Şubat 2008: 2006/35/EC Sayılı Kararın Feshine ve Türkiye ile Katılım Ortaklığının Kapsadığı İlkeler, Öncelikler ve Koşullara dair 18 Şubat 2008 tarih ve 2008 /157/EC sayılı Konsey Kararı (26 Şubat 2008 tarihli ve L 51 sayılı Avrupa Birliği Resmi Gazetesi).
- 12 Haziran 2008: Şirketler Hukuku ve Fikri Mülkiyet Hukuk fasıllarında fiili müzakereler açıldı.

- 5 Kasım 2008: 2008 İlerleme Raporu, yayımlandı.
- 18 Aralık 2008: Sermayenin Serbest Dolaşımı ile Bilgi Toplumu ve Medya fasıllarında fiili müzakereler açıldı.
- 31 Aralık 2008: Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programı ile Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine dair 10 Kasım 2008 tarih ve 2008/14481 sayılı Karar (31 Aralık 2008 tarih ve 27097, 5. Mükerrer sayılı Resmi Gazete).
- 10 Ocak 2009: Avrupa Birliği makamları ile yapılacak tam üyelik müzakerelerinde, Devlet Bakanı Egemen BAĞIŞ, baş müzakereci, görevini yürütmekle görevlendirildi.
- 30 Haziran 2009: Vergilendirme faslında fiili müzakereler açıldı.
- 14 Ekim 2009: 2009 İlerleme Raporu, yayımlandı.
- 21 Aralık 2009: Çevre faslında fiili müzakereler açıldı.
- 30 Haziran 2010: Gıda Güvenliği faslında fiili müzakereler açıldı.
- 9 Kasım 2010: 2010 İlerleme Raporu, yayımlandı.
bkz.(<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=112&l=1>)
- 21-22 Şubat 2011: 65. Dönem Karma Parlamento Kurulu toplantısı yapıldı.
- 1 Mart 2011: Ürdün Serbest Ticaret Anlaşması yürürlüğe girdi.
- 1 Mart 2011: Şili Serbest Ticaret Anlaşması yürürlüğe girdi.
- 4 Mart 2011: 25. Dönem Gümrük Birliği Ortak Komitesi toplantısı yapıldı.
- 24 Mart 2011: 119. Dönem Ortaklık Komitesi toplantısı yapıldı.
- 19 Nisan 2011: 49. Dönem Ortaklık Konseyi toplantısı yapıldı.
- 1 Mart 2012: Ankara’da AB Parlamentosu büro açacağını bildirdi.
- 24 Mayıs 2012: Yunanistan’a vizesiz seyahatin başlayacağını, Türkiye’nin Atina Büyükelçisi Kerim Uras bildirdi.
- 30 Mayıs 2012: Türkiye ile AB arasında ‘vize diyalogunun’ başlaması için şart olarak da gösterilen AB’nin sınır koruma birimi FRONTEX ile işbirliği için Mutabakat Zaptı imzalandı. Düzensiz göçün önlenmesi alanında gerçekleştirilecek iş birliğinin ana hatlarını düzenleyen Mutabakat Zaptı ile AB’nin mali destek sağladığı projelerde gerçekleştirebilecek.
- 13 Haziran 2012: Avrupa Birliği, Türkiye’de suçun tespiti ve kovuşturulmasında polisin çatışmalarını destekleyecek dört adli tıp laboratuvarlarının inşasını başlattı.
- 22 Haziran 2012: Türkiye ile Avrupa Birliği arasında vizelerin kaldırılması için diyalogun başlamasına yönelik ilk adım atıldı.

- 25 Ocak 2013: 1 Temmuz 2013 yılında Avrupa Birliği'ne katılmaya hazırlanan Hırvatistan, vize rejimini AB'ye uyumlu hale getirmesi gerektiği için, Türkiye ve Yugoslavya arasında vizeleri kaldıran 1967 tarihli anlaşmayı askıya aldı. Türkiye vatandaşlarının 1 Nisan'dan itibaren Hırvatistan'a giderken vize alması gerekecek.
- 22 Mayıs 2013: Düşünce kuruluşu Avrupa İstikrar Girişimi, AB ile Türkiye arasında vizelerin serbestleştirilmesine yönelik, çıkmaza giren sürecin çözümü için, 5 maddelik bir öneri sundu. Bu çerçevede geri kabul anlaşmasının yürürlüğe girmesinden ancak 3 yıl sonra Türkiye'nin yasa dışı göçmenleri kabul etmeye başlaması gerekeceğinin altı çizildi ve Ankara'nın, süreç başarısız olursa geri kabul anlaşmasının geçerliliğini kaybedeceği üzerinde durması önerildi.
- 26 Haziran 2013: AB ülkeleri, Türkiye ile 22. faslın müzakerelere açılması için Almanya'nın gündeme getirdiği 'orta yolda' anlaştı. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, üzerinde mutabık kalınan metin çerçevesinde Avrupa Birliği Genel İşler Konseyi'nin bu faslı müzakereye açma kararı aldığını, fasla ilgili diğer toplantıların ise daha sonraki bir tarihte yapılacağını belirterek Ekim ayında yayımlanacak ilerleme raporu sonrasına işaret etti.
- 10 Temmuz 2013: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye'yi orantısız şiddet ve göz yaşartıcı gaz kullanımı ve bunların etkili bir şekilde soruşturulmadığı gerekçesiyle mahkûm etti.

Bkz.(<http://www.izto.org.tr/bilgi-bankasi/ab-ve-ul.-org.-masasi/turkiye-ab-iliskileri/ab-tarihi/turkiye-ab-iliskileri-kronolojisi>)

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ ve GENİŞLEME SÜRECİ

1.1 Avrupa, Avrupa-(lı)lık ve Avrupa Kimliği

“Avrupalı” ifadesi ilk kez VIII. yüzyılda kullanılmıştır. VII. yüzyıldan başlamak üzere bu dönemde ortaya çıkan Avrupalılık düşüncesinin temelde İslam’a karşılık olarak geliştiği görülmektedir. İslam fetihleri ve yayılması karşısında Hıristiyan bilinç oluşmuş ve İslam, Hıristiyan Avrupalılar tarafından ‘öteki’ olarak algılanmıştır. 700’lü yılların başında Arap yayılcılığı Kuzey Afrika’nın tamamını alıp İspanya üzerinden Avrupa’ya doğru genişlemiştir. Bu durum karşısında, Avrupa’da bir koalisyon ordusu kurulmuş ve bu orduyu oluşturanlar ‘Avrupalılar’ (europeenses) olarak tanımlanmıştır.¹ Müslümanların Avrupa topraklarını tehdit etmeye başlaması karşıt kimlik olgusunu güçlendirmiş, kıta coğrafyasının en eski ve uygar halkı olarak gördükleri Yunan (Helen) medeniyetini kendilerine şiar edinmişler ve kendilerini Helen medeniyetinin torunları olarak tanımlamışlardır.

Yaşlı kıta Avrupa ve onu oluşturan Avrupa halkının sahip olduğu aidiyet ve kimlik hakkında tespitte bulunmak zor bir gerçekliktir. Öyle ki ilk çağlardan günümüze kadar süregelen zaman diliminde Avrupa’ya kozmopolit bir kültür egemen olmuştur. Avrupalı(lık) aidiyeti ve bir Avrupalı kimliği kazanma serüveni çok eski tarihlere dayanmıştır. Müslümanlara karşı oluşturulan Haçlı ordusu, Avrupalı kimliğini en iyi yansıtan olgulardan biridir. Ulus-devletlerin kurulduğu Westphalia düzenine gelinceye değin Avrupa kimliği tehlike ve tehdit anında düşmana karşı koyma şeklinde tezahür etmiş; İslam dünyası ve özelde Türklerin yükselişi Avrupalı(lık) olgusunun yerleşmesinde mihenk taşı olmuştur. Günümüzde Avrupalı kimliği tartışmasında konu AB eksenli bir hal almıştır. Avrupalı ülkeler kendilerini tanımlarken AB üyesi olmalarına vurgu yapmakta, birlik içinde büyüyen büyük bir ailenin fertlerinden biri olmasını önemsemektedir.² Avrupa vatandaşları, AB Parlamentosu’na temsilci seçmekte, demokrasi, insan hakları ve sosyal adalet konularında Birlik müktesabatını yerine getiren devletlere birçok konuda desteklemekte ve sınırları ortadan kaldırmaktadırlar. Bu nedenle de istihdam, işgücü ve yaşam standartları artmaktadır. Gerçi birliğin tüm üyelerinin aynı gelişmişlik düzeyinde bulunmamasından kaynaklanan yapısal sorunlar baş göstermekte ve bu sorunların çözümünde birliğin tüm üyelerine düşen sorumluluğun

¹ Pim Den, Boer, “Europe to 1914: The making of an idea, The History of the Idea of Europe,” Kevin Wilson ve Jan van der Dussen (der.), rev. ed., London, New York, The Open University, Routledge, 1995, s. 26.

² I., Pavlovarte: “Being European by Joining Europe: Accession and identity politics in Lithuania,” Cambridge Review of International Affairs, Cilt.16, Sayı 2, 2003, s. 239-255.

paylaşılması noktasında çıkar çatışmaları yaşanmaktadır. Öyle ki Yunanistan'ın yaşadığı ekonomik krizi Alman vatandaşlarının yüklenmek istememesi ve bu konuya karşı yaptıkları muhalefet bunun bir kanıtıdır.

Avrupa Birliği, Avrupalı devletlere kendi milli kimliklerinin yanında bir üst kimlik kazandırmıştır. Ortak bir Avrupa kimliğinin olup olmadığı konusundaki tartışmalarda konu iki ana eksen üzerinden yürümektedir. Ortak bir Avrupalı kimliği olduğunu savunanlar, tarihi, dini, sosyo-kültürel ve siyasi olarak ortak bir mirasın olduğunu, kökenini Helenden alarak Aydınlanmanın rasyonel yükselişine kadar götürülebilecek pragmatist bir aklın egemen olduğunu savunmaktadırlar. Aksine böyle bir kimliğin olmadığını iddia edenler ise çeşitli kültürlerden ve siyasi yönetimlerden oluşan Kıta Avrupasında paylaşılan değerlerin çok az olduğuna ve çeşitliliğin hüküm sürdüğüne dair savlar ortaya atmaktadırlar. Avrupalı kimliğinin bir birlik fikri etrafında şekillenerek hüviyet kazanması Avrupa Birliği'nin vücuda geliş aşamalarına bakılarak temelinde yatan demokrasi, insan hakları, sosyal adalet, toplumsal barış ve ekonomik bütünleşme gibi birçok elementin birleşiminden meydana gelen yapı taşları vasıtasıyla oluştuğu veya oluşturulmaya çalışıldığı kadim bir süreçtir.³

AB çatısı altında üye ülke halklarının ortak bir kimlik ve aidiyet duygusu etrafında toplanıp toplanamayacakları sorusu zaman içerisinde cevabını bulacaktır. Devingen bir yapıya sahip olan Birliğin kendisi gibi, ortak kimlik konusu da zaman içerisinde meydana gelecek gelişmelere bağlı olarak şekillenecektir. Bunun nasıl bir sonuç ortaya koyacağını bugünden kestirmek zordur. Fakat kesin olan şey bugüne kadar başarılı olduğu kabul edilen ulus-devlet modelinde yararlanılan kimlik oluşturma sürecinin AB ortak kimliği konusunda da uygulanıyor olmasıdır..⁴

1.2 Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Kuruluşu

Ayrı ayrı kimliklerden sıyrılarak ortak bir paydada buluşmayı sağlayacak bir Avrupalı kimliği oluşturmaya dair istek ve inanç yukarıda da bahsedildiği gibi çok eski tarihlere dayanmaktadır. Birlik fikri öncelikle ekonomik bütünleşme yoluyla sağlanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla 1932 yılında Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalan Ouchy Sözleşmesi bu üç ülke arasında ortak bir Gümrük Birliği oluşturulmasını öngörmüştür.⁵

³ Cengiz Dinç, "Avrupa Kimliği, Çatışan Perspektifler, Güncel Değerlendirmeler ve Endişeler," Akademik Bakış Dergisi, Cilt 5, Sayı 9, 2011, s.5.

⁴ Seyhan Şen: "Avrupa Birliği'nde Kimlik Sorunu," Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004, s.106.

⁵ Havva Demirel: "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyeliği ve Kıbrıs Problemi," Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2003, s.4.

Yaklaşık 60 milyon insanın hayatını kaybettiği ve Avrupa'nın adeta bir harabeye döndüğü İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Kıta Avrupası dünya hâkimiyetini ABD ve SSCB'ye bırakmak zorunda kalmış hatta Avrupa, ABD'nin verdiği yardımlarla ayakta kalabilmiştir.

Savaştan sonra dünyaya iki süper güç olarak hükmetmeye başlayan SSCB ve ABD ideolojilerini yaşatabilecekleri yayılma alanları belirlemişlerdir. SSCB Doğu Avrupa'yı tarihi, kültürel ve coğrafi açılardan doğal yayılma alanı olarak görürken ABD'nin Batı Avrupa ülkelerine yakın davranması söz konusu olmuş; ancak bu ilişkinin samimiyeti konusunda endişeleri de içersinde barındırmıştır.⁶ Soğuk Savaşın doğurduğu bu iki kutuplu yapı içersinde ise Avrupalı devletler ayrışma yerine bütünleşme ve birlik fikrine daha sıkı sarılmışlardır.⁷

Bu fikrin hayata geçirilmesi anlamında önemli bir mihenk taşı olan ve tarihe dönemin Fransa Dışişleri Bakanı'nın adıyla geçen Schuman Planı, Avrupalı devletlerin sorunlarına çözüm bulmak için barışı

ön planda tutması gerektiği ve başta ekonomik olmak üzere siyasi ve kültürel bir bütünleşme yapısına kavuşması gerektiğini vurgulamıştır.⁸ Ayrıca Almanya için ayrı bir parantez açılarak Almanya'nın Avrupa içinde asimile edilerek kontrol altında tutulmasına öncelik verilmiştir. Bunda Fransa'nın Almanya ile içinde bulunduğu tarihsel düşmanlık ve çıkar savaşının da etkisi olmuştur. Dolayısıyla Almanya'nın birlik fikri etrafında diğer devletlerle olan eşit ve düzeyli entegrasyonu düzenin ve barışın teminatı olarak görülmüştür.⁹

Schuman Planı'nda öngörülen ekonomik entegrasyon 1951 tarihinde kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)'nin hayata geçirilmesiyle gerçekleşmiştir. Hollanda, İtalya, Fransa, Federal Almanya, Belçika ve Lüksemburg arasında Paris'te imzalanarak yürürlüğe giren antlaşmayla dönemin önemli sanayi ham maddesi olan kömür ve çelik madenleri çerçevesinde ortak bir Pazar ekonomisi yoluyla imzacı altı devlet arasında bütünleşilmesini ve genel ekonomik seviye yaşam standardının yükseltilmesini öngörmektedir.¹⁰ AKÇT'den sonra 1957 tarihli Roma Antlaşmasıyla Fransa, Almanya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda arasında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuş ve ekonomik bütünleşme stratejisine siyasi bir kanat eklenmesi fikri üzerinde uzlaşmıştır.

⁶ Ali Bulaç: "Avrupa Birliği ve Türkiye," Eylül Yayın Grubu, İstanbul 2001, s. 17-18.

⁷ Erol Manisalı: "Türkiye -Avrupa Birliği İlişkilerinde Sessiz Darbe," Derin Yayınları, İstanbul 2007, s. 47.

⁸ Rıdvan Karluk: "Avrupa Birliği ve Türkiye," Beta Basın Yayım, İstanbul, 2007, s.3.

⁹ İlhan Tekeli, Selim İlkin: "Türkiye ve Avrupa Topluluğu I Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı," Ümit Yayınları, Ankara, 1993, s. 42.

¹⁰ Enis Çoşkun: "Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye," Cem Yayınevi, İstanbul 2001, s. 46-47.

Ancak bu hedef için öncelikli gerekçe ekonomik bütünleşmenin malların, sermayenin ve işgücünün serbestçe üye ülkeler nezdinde dolaşmasını sağlayacak ortak bir Pazar oluşturularak gümrük birliğinin vücuda getirilmesi olmuştur. AET'yi Avrupa Atom Enerjisi Kurumu (EUROTAM) izlemiştir. 1992 yılına kadar ileriki bölümde anlatılacak olan genişleme ve değişim dönemlerinden geçilerek Maastricht Zirvesi'nde hedeflenen Avrupa Birliği idealine ismen ulaşılmıştır. Bu tarihten sonra belirlenen üyelik kriterleri siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel olmak üzere birçok alanı kapsamış ve genişleme stratejisi tüm Avrupa'yı kapsayacak şekilde eski Sovyet Cumhuriyetleri de dahil edilerek belirlenmiştir.¹¹

Avrupa Birliği, bugün 28 ülkeden oluşan ve Gümrük Birliği ile tamamlanan bir bütünleşmedir. İlaveten parasal birlik, serbest geçiş sistemi (Schengen) gibi bütünleşme stratejileri izleyerek ülkeler arası ortak paydayı artırmakta ve bütünleşmeyi olabildiğince geniş bir alana yaymaktadır. Bu noktada AB'nin kuruluşundan günümüze değin genişleme yüküne değinmek yerinde olacaktır.

1.3 Avrupa Birliği Genişleme Dalgaları

Avrupa Birliği genişleme sürecinde altı adet genişleme dalgası geçirerek Birliğe yeni üyelerin katılımını sağlamıştır. Bu genişleme dalgaları her yıl birliğin daha da büyümesine ve evrensel , bütüncü ,farklı renkleri içinde barındırmaya açık ekonomik ve sosyal bir birlik olmasına katkı sağlamıştır.Bu kısımda ilk genişleme dalgalarından itibaren teker teker genişleme dalgaları ele alınacaktır.

1.3.1 Birinci Genişleme: İngiltere, İrlanda ve Danimarka (1973)

Avrupa'da birlik kurma fikri çok eski tarihlere kadar götürülebilirse de esasen İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan trajedinin son bularak yaşlı kıtanın artık savaştan değil başta ekonomik olmak üzere siyasi ve kültürel olarak yek vücut olmasını sağlamaya yönelik girişimlerin takipçisi olmuştur. Bu amaçla önceki meselelerde dile getirilen ve Shuman Planı ile başlayan Topluluk sürecine geçilmiştir. 1957'de imzalanan Roma Antlaşmasıyla hayata geçirilen Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa'nın ekonomik entegrasyon temelli olmak üzere sorunlarına barış ve adalet yoluyla çözüm üretmeye başlayan bir kurum görevi üstlenmiştir. Bu nedenle birlik fikrine daha sıcak bakmaya başlayan Avrupalı devletler Birliğe adaylık başvurularında bulunmaya başlamışlardır. Öncelikle İngiltere,1961 yılında adaylık başvurusunda bulunmuştur. Ancak İngiltere'nin Topluluğa üyeliği Fransa'nın karşı çıkması

---

¹¹ Muzaffer Dartan: "Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri ve Gümrük Birliği, Tüm Yönleriyle Türkiye-AB ilişkileri,"Editörler: Aykaç, Mustafa-Parlak, Zeki, Elif Yayınları, İstanbul, 2002, s. 145.

nedeniyle zorlu bir seyir izlemiştir. Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle, İngiltere'nin Avrupa'dan daha çok deniz aşırı ülkelerle münasebetlerinin olması, klasik bir Avrupa ülkesi olmaması, ekonomik sıkıntılar içerisinde olması ile Amerika Birleşik Devletleri'ne askeri ve diplomatik açıdan bağımlı olduğu, bu yüzden Topluluğun gelişimini engelleyeceği gibi gerekçelerle üyeliğine karşı çıkmıştır.¹² İngiltere'ye karşı sert muhalefet gösteren De Gaulle'ün görevinin sona ermesinin ardından ise İngiltere için tam üyeliğin kapısı aralanmış ve 1972 yılında Danimarka, İrlanda ve Norveç ile birlikte birliğin üyesi olmuştur. Norveç'te yapılan halk oylaması sonucu birliğe üyeliğin reddedilmesi nedeniyle bu ülkenin üyeliği gerçekleşmemiştir.¹³ Bahsi geçen üç kuzey ülkesinin birliğe katılmasıyla Topluluk ilk genişlemesini kuzey sınırlarını güvence altına alma yönünde gerçekleştirmiştir.

İlk genişlemeyle birlikte birlik içindeki dengeler değişmiştir. Kurucu üyelerin yanında birliğe katılan yeni üyelerle birlikte AET önemli bir ekonomik güç olmuştur. Ortak Tarım Politikası uygulanmaya başlamış, Ortak Pazar ise öngörülen geçiş sürecinden önce tamamlanmıştır.¹⁴

1.3.2 İkinci Genişleme: Yunanistan (1981)

Askeri cunta rejimine 1974 yılında son vererek esasen gerek demokrasisi gerekse de ekonomisi Topluluğa üyelik için yeterli konumda olmayan Yunanistan birliğe üye olmak için başvurmuş, üyeliğin gerektirdiği kriterleri yerine getireceğine dair ciddi taahhütler vermiştir. Topluluk ise pazarın genişlemesi, güneye olan kapının genişleyerek Akdeniz'e uzanması ve Yunanların Avrupalılık temelini temsil eden Helen soyundan olmaları gibi siyasi ve ekonomik gerekçelerle başvurusunu kabul ederek Yunanistan'ın birliğe girişinin önünü açmıştır. Sonuç olarak 1 Ocak 1981 tarihinde Yunanistan birliğin 10.üyesi olmuştur.¹⁵

1.3.3 Üçüncü Genişleme: İspanya ve Portekiz (1986)

Üçüncü genişleme dalgasıyla birlikte Topluluğa İspanya ve Portekiz'in de katılımıyla üye sayısı 12 olmuştur.¹⁶ Ancak 1986 yılında gerçekleşen bu genişleme dalgası diğer iki döneme oranla daha sancılı olmuştur. Çünkü hem demokrasileri hem de ekonomileri diğer üyelere oranla gelişmemiş olan İspanya ve Portekiz, Topluluğa entegre edilmek konusunda

¹² Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=109> , 23.04.2014.

¹³ Mehmet Yiğit, Hüsamettin İnaç, Ümit Güner: Genişleme, Mali Yardım ve Ekonomik Büyüme Perspektiflerinden AB'nin İlk Dört Genişlemesinin Analizi, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, 2007, s.8

¹⁴ İlhan Tekeli., Selim İlkin,a.g.e, s. 33.

¹⁵ Mehmet Yiğit, Hüsamettin İnaç, Ümit Güler, a.g.e, s.83.

¹⁶ Rıdvan. Karluk a.g.e, s. 19-21.

teşvikler almışlardır.¹⁷ Yunanistan'ın da benzer bir statüyle Topluluğa üye olması bu iki ülke için örnek teşkil etmiştir. Birlik için güneye genişleme anlamında önemli bir adım olan bu dalga giderek artan bir Pazar ekonomisini sağlamış, Akdeniz kıyısı boyunca bütünlük ve güvenlik sağlanmıştır.¹⁸

1.3.4 Dördüncü Genişleme: İsveç, Finlandiya ve Avusturya (1995)

En rahat ve sorunsuz gerçekleşen genişleme dalgasıdır. Aynı zamanda Avrupa Ekonomik Alanı (EFTA) üyesi olan bu üç gelişmiş ülkenin birliğe katılımıyla genişleyerek büyüyecek olan Avrupa Pazarı Topluluk için birçok avantajı beraberinde getirmiştir. Gerek demokrasi ve insan hakları gerekse de sosyal adalet ve ekonomik entegrasyon anlamında belli bir düzeye sahip olan İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın üyelikleri sorunsuz gerçekleşmiş ve 1995 yılında, AB'nin sınırları Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın katılımıyla Kuzey Buz Denizi'ne kadar genişlemiştir.¹⁹ 1992 yılında imzalanarak 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Anlaşmasıyla örgüt AT'den AB'ye dönüşmüştür.²⁰

1.3.5 Beşinci Genişleme: Estonya, Letonya, Litvanya, Malta, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (2004)

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) ile birlikte hayata geçirilen PHARE programı AB'nin Doğu Avrupa ülkeleriyle olan entegrasyonunu artırması anlamında önemli işleve sahip olmuştur.²¹ Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte AB eski doğu bloğu ülkelerini çevreleme politikası gütmüştür. Bu bağlamda gerek Kuzey gerekse de Güneydoğu Avrupa ülkeleriyle iyi ilişkiler kurarak gerekli şartları yerine getirdikten sonra birliğe katılmalarını sağlamıştır. Ortaklık, ekonomik işbirliği ve ardından katılım müzakereleri yürütülen Estonya, Letonya, Litvanya, Malta, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi bu kapsamlı genişleme dalgasıyla 2004 yılında birliğe üye olmuşlardır.²²

¹⁷: Mehmet Yiğit, Hüsamettin İnaç, Ümit Güler, a.g.e, s.83.

¹⁸ Mehmet Yiğit, Hüsamettin İnaç, Ümit Güler, a.g.e, s.83.

¹⁹ Mehmet. Yiğit, Hüsamettin İnaç., Ümit Güler, a.g.e, s.84.

²⁰ Mehmet. Yiğit, Hüsamettin İnaç., Ümit Güler, a.g.e, s.84.

²¹ Mehmet. Yiğit, Hüsamettin İnaç., Ümit Güler, a.g.e, s.84.

²² Mehmet. Yiğit, Hüsamettin İnaç., Ümit Güler, a.g.e, s.84.

1.3.6 Altıncı Genişleme: Bulgaristan ve Romanya (2007)

Soğuk Savaş sonrası dönemde Romanya, serbest pazar ekonomisine geçişinin kolaylaşması, ülkenin kötü ekonomik durumunun iyileşmesine katkıda bulunması ve yeni uluslararası ortamda böyle bir ittifak içerisinde yer almasının ülkesini ekonomik ve siyasi anlamda daha güçlü kılacağı beklentisinden hareketle AB'ye üyeliği dış politikasının önemli bir hedefi haline getirmişti. Bu süreç içinde de Romanya'nın girişimleri sonucu 1993'te Bükreş ile bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bu ülke de 22 Haziran 1995'te AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. 1997'de AB Komisyonu tarafından başvuruya ilişkin ilk rapor yayımlanmış; Ekim 1999'da yayımlanan raporda ise Romanya ile müzakerelerin başlamasına yönelik tavsiye kararı yer almıştır. 1999 tarihli Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde Romanya üyelik görüşmelerine davet edilmiş ve tam üyelik müzakerelerine ilişkin hükümetlerarası ikili görüşmelerin 15 Şubat 2000'de başlaması kararlaştırılmıştır. Aralık 2002'de Komisyon bir yol haritası belirlemiş ve Ekim 2004'te yayımlanan ilerleme raporunda Romanya'nın gerekli şartları yerine getirmesi durumunda Ocak 2007'de tam üyeliğe kabulü kararlaştırılmıştır. Aralık 2004'te yapılan sırasıyla Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin ardından Romanya'nın siyasi atmosferinde ülkenin AB üyeliğini geciktirebilecek gelişmeler ortaya çıkmakla beraber 26 Eylül 2006'da AB Komisyonu tarafından yayımlanan Gözlem Raporu'nda öngörüldüğü üzere Romanya 1 Ocak 2007 itibarıyla AB üyesi olmuştur.²³

Varşova Paketi'nin yıkılmasıyla birlikte Bulgaristan dış politikasının önceliği NATO ve AB üyeliği olmuştur. Bulgaristan ile Avrupa Birliği'nin ilişkileri ilk olarak 8 Ağustos 1988 tarihinde başlamıştır. Akabinde, Mayıs 1990'da işbirliği anlaşması imzalanmış, 1 Mart 1993 tarihinde ortaklık anlaşmasının imzalanmasıyla Bulgar mevzuatının topluluk mevzuatına uyumu için çalışmalar başlamıştır. 1 Şubat 1995 tarihinde yürürlüğe giren bu anlaşma, Bulgar endüstri ürünlerinin AB ihracatına serbestçe girebilmesine olanak sağlamıştır ve AB ürünlerinin Bulgaristan'a ihracatına yönelik kısıtlamalar ise aşamalı şekilde 2002 yılına kadar kaldırılmıştır.

Son olarak, Hırvatistan 2013 yılında Avrupa Birliği'nin 28.üyesi olmuştur. İzlanda, Karadağ, Makedonya, Sırbistan ve Türkiye aday ülke statülerini korurken, Arnavutluk, Bosna-Hersek ve Kosova'nın adaylığına ise olsası gözle bakılmaktadır. AB müktesebatının korunması ve geliştirilmesi birliğin öncelikli amacıdır. AB'nin gelişen yapısıyla birlikte

²³ Şule Kut , "Balkanlarda Siyaset, "Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir, 2012, s.224-228.

genişleme politikalarında da değişiklikler olmuştur. AB, Balkan coğrafyasından Kafkasya ve Orta Asya'ya kadar sınır aşan stratejiler ve ortaklıklar peşindedir. Bu bağlamda genişleme politikası ve üyelik koşulları da değişmektedir. Aday ülkelere yüklenen sorumluluklar artırılmakta ve beklentiler yüksek tutulmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki genişleme, AB'nin hala en önemli dış politika aracıdır ve uluslararası sistemdeki gücünün temelini teşkil etmektedir.²⁴

---

²⁴ Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı: <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=109>,
Son erişim tarihi :15.04.2014.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

2.1 Türkiye ve AET Arasında Ortaklık Antlaşmasının Kurulması

Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu günden itibaren her zaman bölgesel entegrasyonların içinde olmaya önem vermiş bu amaçla bütünleşme hareketlerine en yüksek düzeyde katılma arzusunda olmuş bir devlettir. Avrupa Bütünleşmesi'nin içinde olma çabası bu arzunun en somut göstergelerinden birisidir.²⁵

İnsanlara daha barışçıl bir dünyada yaşamayı vaad eden ve bunu kuruluş ilkelerinden en önemlisi olarak benimseyen Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) 1958 yılında kurulmuştur. Kurulduktan kısa bir süre sonra Türkiye bu gelişmelerin dışında kalmak istememiş, Temmuz 1959' da topluluğa Tam üye olmak için başvurmuştur. Ancak bu başvuruya ithafen Türkiye'nin henüz tam üyeliğin gereklerini yerine getirebilecek durumda olmadığı ve bu gereklilikler tamamlandığı zaman tam üyeliğin gerçekleşeceği beyan edilerek bu koşullar tamamlanıncaya kadar geçerli olacak bir "ortaklık antlaşması" önerilmiştir ve 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara Antlaşması imzalanmıştır.²⁶

12 Eylül 1963'te Ankara'da imzalanarak Ankara Antlaşması adını alan bu belge Türkiye'nin toplulukla olan ilişkilerinin hukuki temelini oluşturmuştur. Antlaşma, Roma antlaşması'nın 238. maddesi gereğince yapılmıştır.²⁷ Ortaklık terimi ilk defa Atina ve Ankara Antlaşmalarında kullanılırken, Atina ve Ankara antlaşmalarındaki Ortaklık formülü sadece Gümrük Birliğini kapsamamaktadır. Bu iki antlaşmanın asıl hedefi "ön katılım" benzeri bir ortaklık sağlayarak üye ülkelerin Avrupa Birliğine üyeliğini sağlamaktır.²⁸

2.1.1 Ankara Antlaşmasının Amacı İlkeleri ve Kapsamı

Ankara Antlaşmasının amacı, Türkiye ile Topluluk arasında bir Gümrük Birliği kurmak olarak belirlenmiştir.

²⁵ DTM, Avrupa Birliği ve Türkiye, 6. Baskı, Eylül 2007, s: 288

²⁶ TC. Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=4>
Son güncellenme tarihi :01.07.2011

Son Erişim Tarihi: 01.01.2013

²⁷ Ankara Antlaşmasının metni ve ek belgeler için bkz. Official Journal of the European Communities(OJ), Special Edition),No.C113/2.24.12.1973

²⁸ Dominik Lasok, The Ankara Agreement: Principles and Interpretation, Marmara Journal European Studies, Vol I, No.1/2, 1991.s.27.

“Türkiye ekonomisinin, hızlandırılmış kalkınmasını, Türk halkının istihdam seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari, ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektedir.”²⁹

Antlaşmanın 28. Maddesinde tekrar ortaklığın nihai “hedefi”nin Türkiye’nin tam üyeliği olduğu belirtilmiştir. “Antlaşmanın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşma’dan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye tarafından üstlenebileceğini gösterdiğinde, Akit taraflar Türkiye’nin topluluğa katılması olasılığını incelerler.” (28.madde)

Türkiye-AB ilişkileri hukuki temellerinin oluşturulduğu Ankara Antlaşmasıyla atılmıştır.³⁰ Ankara Antlaşması, Türkiye’nin Toplulukla ilişkilerinde uygulanacak genel kuralları tanımlayan sade bir çerçeve antlaşması (Accord de Cadre) özelliklerine sahiptir.³¹ Ankara Antlaşması, Esas Antlaşma (33. Madde), Geçici Protokol(11. Madde), Mali Protokol(9. Madde), Son Senet ve İşgücü konusunda taraflar arasındaki mektuplardan oluşmaktadır. Antlaşmada ayrıca bir adet Niyet Bildirisi, iki adet Yorum Bildirisi ve Federal Almanya Hükümetine ait iki bildiri bulunmaktadır.

2.1.2 Ankara Antlaşmasının Dönemleri

Antlaşmaya göre Gümrük Birliğinin gerçekleştirilmesi için üç kademeli bir süreç olan hazırlık, geçiş ve son dönemin tamamlanması gerekmektedir. (2.Madde)

Antlaşmanın 3. Maddesinde Hazırlık dönemi süresince kendisine düşecek olan yükümlülükleri yerine getirebilmek için topluluğun yardımı ile ekonomisini güçlendirmesine çalışılacak ve Türkiye herhangi bir yükümlülük altına girmeyecektir. Hazırlık dönemi en az beş yıl sürecektir. Topluluk yardımlarına ilişkin usuller de Geçici Protokol ve Mali Protokolle belirlenmiştir. Geçiş dönemine, Geçici Protokol’ün 1. Maddesinde öngörülen şartlara ve usullere uyularak geçilecektir.(3.Madde) Bu dönemin amacı Türk ekonomisinin daha güçlü hale gelmesini sağlayarak Gümrük Birliğine geçiş için hazır hale gelmesine yardımcı olmaktır.³² Bu dönem için kullanılmak üzere Türkiye’ye 175 Milyon ECU kredi sağlanmıştır. (I.Mali Protokol)

²⁹ Bkz. Ankara Antlaşması 2. maddesi

³⁰ Official Journal Of the European Communities, 1973, C113 s:2

³¹ Haluk Günöğür, Ankara Antlaşmasının Hukuksal Değerlendirilmesi, İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Özel Sayı, Eylül 1988, s.54.

³² Ali Bulaç, ‘Avrupa Birliği ve Türkiye, ‘İstanbul Zaman Feza Gazetecilik, 2001 ,s :42.

İkinci Aşama (Geçiş Dönemi) yine Ankara Antlaşması'nın eklenmiş olan 1. Maddesine uygun olarak başlatılmıştır. İlgili maddeye göre Ankara Antlaşması yürürlüğe girdikten dört yıl sonra, Ortaklık Konseyi gelişmeleri yeterli görürse ikinci aşamanın başlaması için Katma Protokol adlı ek bir protokol ile başlayacaktır³³. Geçiş dönemi hukuken 1 Ocak 1973 günü Katma Protokolün yürürlüğe girmesiyle başlamıştır. Akit taraflar, karşılıklı ve dengeli yükümlülükler üzerinden, Türkiye ve Topluluk arasında Gümrük Birliği'nin gittikçe gelişen şekilde yerleşmesini, ortaklığın iyi işlenmesini sağlamak için Türkiye'nin ekonomik politikalarının topluluğunkilere yaklaştırılmasını ve bunun içinde gerekli olan eylemlerin on yıl içinde tamamlanmasını öngörmüştür.(4.madde)

Ankara Antlaşması'nın Katma Protokol ile tamamlanmasını izleyen dönemle son dönem başlamıştır.Son dönemde Gümrük Birliği'nin dayanak ve Akit Tarafların ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesi gerektirmektedir. (5.Madde) Ankara Antlaşması son dönem için belirli bir süre tayin etmemiştir. 28.madde aracılığı ile bunu tarafların inisiyatifine bırakmıştır.

Söz konusu maddeye göre:

“Antlaşmanın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye tarafından üstlenebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılma olanağını inceleyeceklerdir”.

Bu madde ile belirtildiği üzere Türkiye ortak üye statüsündedir ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ilerleyen yıllarda iç ve dış gelişmelere göre, yeni değerlendirmeler yapma hakkına ve Türkiye hakkında kesin kararını ilerde verebilme hakkına sahiptir.³⁴ Ancak Türkiye açısından asıl hedef her zaman Ankara Antlaşması uyarınca kurulan Türkiye-AB ilişkilerinde Türkiye'nin topluluğa tam üye olma hedefidir .

2.1.3 Katma Protokol (KP)

Ankara Antlaşması'nda öngörülen geçiş döneminde taraflar arasındaki ilişkileri düzenleyen başlıca belgeler; Katma Protokol, İkinci Mali Protokol, AKÇT Yetki Alanına Giren Maddelerle ilgili Antlaşma, Son Senet ve Uyum Protokolleridir. Katma Protokol³⁵ istisnalarla beraber 22 yıllık bir süreç içerisinde gerçekleşecek “Geçiş Dönemi'nin usul ve

³³ Geçici Protokol'un 1.maddesi

³⁴ Erol Manisalı, “İç Yüzü ve Perde Arkası ile Avrupa Çıkmazı, “İstanbul, Otopsi Yayınevi,2002, s:27

³⁵ Katma Protokol'ün tam metni için bkz: Official Journal, No.C 113/17, 24.12.73.Türkçe metin için bkz : <http://www.mfa.gov.tr/Turkce/gruba/ab/abab/protokol.htm>

şartlarını belirtmektedir. Bu Protokole göre, taraflar arasında 22 yıl sonra ‘‘Gümrük Birliği’’ sağlanacak, işgücü hizmetler ve sermayenin serbest dolaşımını sağlayacak tedbirler uygulanacaktır.³⁶

Katma Protokol ekonomik, sosyal ve siyasi nitelikleriyle Ankara Antlaşmasına paralellik göstermektedir. Protokol Ankara Antlaşmasının ekini oluşturan bir ‘‘ Uygulama Antlaşmasıdır.’’1971’de imzalanan Katma Protokol 1 Ocak 1973’te onaylandıktan sonra yürürlüğe girmiştir ve Geçiş Dönemine başlanmıştır.³⁷

Katma Protokol Ankara Antlaşmasındaki gibi Roma Antlaşmasındanın 238. maddesine ithafen yapılmıştır.³⁸Katma Protokolün ‘‘dibacesi’’nde yer alan ilkeler şunlardır:

- Akit taraflar arasında ‘‘karşılıklı ve dengeli ‘‘ yükümlülüklerin esas olması,
- Türkiye ve Topluluk arasında Gümrük Birliğine gidilmesi,
- Ortaklığın iyi işlemesi amacıyla tarafların ekonomi politikalarının yakınlaştırılması ve ortak faaliyetlerin gerçekleştirilmesinin sağlanmasıdır.

Katma Protokol, Türkiye-AET Gümrük Birliği’nin tamamlanmasıyla ilgili koşulları netleştirmiştir. Malların, kişilerin, sermayenin, hizmetlerin serbest dolaşımı, ticaret politikası, tarım politikası, fikri, sınai ve ticari mülkiyetin korunması gibi alanlarda AET mevzuatına uyum gözetilmiştir.³⁹ İkinci Mali Protokolle Türkiye’nin ekonomik kalkındırılmasını sağlamak amacıyla Türkiye’ye 195 Milyon ECU’luk bir kredi açılmıştır.⁴⁰

2.2 Maastrich, Amsterdam ve Nice Antlaşmalarından Sonra Avrupa Birliği Siyaseti

2.2.1 Maastricht Antlaşması

14-15 Aralık 1990’da Roma’da düzenlenen ‘‘Ekonomik ve Parasal Birlik’’ ve ‘‘Siyasi Birliğe’’ ilişkin iki Hükümetlerarası Konferans çalışmaları Aralık 1991’de Maastricht Zirvesinde benimsenerek, 7 Şubat 1992 tarihinde Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) tüm üye devletlerin de onayı ile 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir.ABA , Avrupa Birliği’nin ‘‘üç sütünü’’nu oluşturmuştur: Birinci Sütun, Topluluklar , Ekonomik ve Parasal Birlik konularına ilişkindir, ikinci sütun, Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikasını (ODGP)içerirken

³⁶ DTM,’’Avrupa Birliği ve Türkiye, ‘‘6. Baskı, Eylül 2007,s:296

³⁷ Haydar Çakmak, ‘‘Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, ‘‘2. Baskı, Ankara: Platin Yayınları,s:105

³⁸ İKV, ‘‘Amsterdam Antlaşması: Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları,’’ İstanbul, Haziran 2000 s: 92

³⁹ Çağayay Özen, ‘‘ Türkiye-Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği ve Tam Üyelik Süreci Üzerine Etkileri,’’İzmir, Ceylan Yayınları, s:18.

⁴⁰ Mali Protokol’ün tam metni için bkz: Official Journal, No.C113/17,24.12.73.

üçüncü sütun ise Adalet ve İçişlerinde İşbirliği Politikasını (AİİP) içermektedir.

Avrupa Birliği Anlaşması ile , AET'yi kuran Antlaşmanın adı Avrupa Topluluğunu Kuran Anlaşma olarak değiştirilmiş AET yerini AT almıştır.Topluluğun ekonomi alanı dışında eğitim, kamu sağlığı , kültür gibi konularda da yetki sahibi olmasıyla bu isim değişikliği gerekli hale gelmiştir.Avrupa Birliği vatandaşlığı kavramı Antlaşmaya konulmuştur ve bu yolla vatandaşların haklarının güvence altına alınması sağlanmıştır.ATS ile çevre politikalarına ilişkin olarak subsidiarite ilkesinin yetki alanı genişletilmiştir.⁴¹

Birinci sütun da , eğitim , kamu sağlığı, kültür, tüketicilerin korunması,Avrupa ulaşım , enerji ve iletişim ağları, sanayi gibi yeni alanlar ortak politikalar konusu yapılarak Ekonomik ve Parasal Birliğin kurulması öngörülmüştür.Ortak karar alma ve işbirliği prosedürlerinin belirlenmesinde etkin katılım sağlanmıştır.Sayıştay AB kurumları arasına dahil edilmiştir. Adalet Divanı'nın yetkileri arttırılmıştır.Bölgeler Komitesi kurulmuştur.⁴²

2.2.2 Amsterdam Antlaşması

ABA yürürlüğe girdikten sonra , AB önemli bir genişleme sürecine başlamıştır:1995 yılında Avusturya,Finlandiya ve İsveç AB'ye katılmıştır ve ABA'nın düzenlediği yeni üyelik süreci kontrol edilmiştir.Maastricht Antlaşması 1996 yılında Hükümetlerarası Konferansın toplanmasını öngörmüştür.

ABA m.6/1'de "Birlik üye devletlerin ortak ilkeleri olan hürriyet, demokrasi, insan hakları, temel özgürlüklere saygı, hukukun üstünlüğü ilkeleri üzerine kurulmuştur." yazmaktadır.Birinci sütun kapsamında (AİİP) yer alan 3. ülke vatandaşlarına uygulanacak kurallar birinci sütuna dahildir.İkinci Sütun kapsamında Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcilik Makamı yer almaktadır. Amsterdam Antlaşması , Konsey'de karar alma yöntemine ilişkin "yapı çekimserlik" kavramını getirmiştir.

Bu kavrama göre kararın alınmasında çekimser kalan devletin tutumu diğer devletleri de etkilemektedir ve netice de çekimser kalan devletin kararı bağlayıcı olmak zorunda kalmayacaktır.Üçüncü Sütun kapsamında Cezai konularda Polis ve Adli İşbirliği olarak yer alan "Vize, İltica,Göç ve Kişilerin Serbest Dolaşımı "Schengen Protokolü ile Schengen Müktesebatı AB Antlaşması içinde yer almıştır.Konsey oybirliği ile hareket

⁴¹ Mehmet Hanifi Bayram, Avrupa Birliği Hukuku Dersleri,Seçkin Yayınevi,Antalya,2013,s.55-56.

⁴² Mehmet Hanifi Bayram, a.g.e.s.56

edecektir. Amsterdam Antlaşması ile yakın işbirliğini kurabilmenin yolu açılmıştır.⁴³

2.2.3 Nice Antlaşması

Genişleme sürecinin hız kazanmasıyla Amsterdam Antlaşmasında çözümü ertelenen sorunlar Haziran 1999 Köln Zirvesi'nde Hükümetlerarası Konferans da değerlendirilmiştir. 14 Şubat 2000'de başlayan Nice Zirvesiyle tamamlanan Hükümetlerarası Konferans , Komisyonun yapısı ve büyüklüğü, Konseydeki oyların dağılımı, Konseydeki karar almadaki oy ağırlıklarını belirlemiştir.

Nice Antlaşması ile Konsey'de nitelikli çoğunlukla karar alınabilen genişletilmiş, nitelikli çoğunluk kavramının kıstasları belirlenmiştir. Oyların %71.3'ü nitelikli çoğunluk olarak kabul edilmiştir. Parlemontadaki üye sayısının en fazla 732 olabileceğine karar verilmiştir. Komisyona üye devletlerin sadece bir vatandaşının katılması bu yolla üyelerin seçiminde eşitlikçi bir yöntem uygulanması esasını benimsenmiştir. Nice Antlaşması üye devletlerin kendi aralarında üç sütunda da yakın işbirliği kurabilmelerine yol açmıştır.⁴⁴

2.3 Türkiye- AT Gümrük Birliği'nin Tesis Edilmesi

Türkiye açısından "canlanma" ve "Gümrük Birliği" hedefi sözleri ilk kez 1992 yılında duyulmaya başlanmıştır. İlk kez "Avrupa'daki siyasi durum karşısında Türkiye'nin rolü son derece önem kazanmıştır" diyen AT doruğu ilişkilerin derhal canlandırılmasını kararlaştırmıştır. Gümrük Birliği'ne giden ilk resmi açıklama 9 Kasım 1992 tarihli Ortaklık Konseyinden çıkmıştır. Ortak bildiriye giderek güçlenen bir ilişki kurulması ve bu çerçevede Gümrük Birliği'nin 1995 yılında tamamlanması konusundaki ortak iradededen bahsedilmiştir.⁴⁵

Avrupa Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nın 237. Maddesi "Her Avrupalı devlet Avrupa Birliğine tam üye olabilmek için başvurabilir." hükmünü getirmiştir.

Maastricht Antlaşması'nın 237.maddesinde belirlenen tam üyelik için "Avrupalı Devlet" olma ilkesini tekrar etmiştir. Ankara antlaşmasının başlangıç kısmı , "Türk halkının yaşama seviyesini iyileştirme çabasına, Avrupa Ekonomik Topluluğunun getireceği desteğin

⁴³ Mehmet Hanifi Bayram a.g.e.s.57-62

⁴⁴ Mehmet Hanifi Bayram a.g.e.s.63-66.

⁴⁵ Mehmet Ali Birand," Türkiye'nin Avrupa Macerası(1959-1999),"Doğan Yayınevi, İstanbul,2001,s.481-482

ilerde Türkiye'nin topluluğa katılımını kolaylaştırmasını kabul ederek'' ifadesine yer vermiştir.⁴⁶

1/95 Sayılı Gümrük Birliği Kararıyla Geçiş Dönemi sona ermekte ve Gümrük Birliği'nin henüz tamamlanmamış unsurlarıyla bu unsurların işlerliğini sağlamaya yönelik tedbirleri ve takvimi içermektedir. Gümrük Birliği kararları Ortaklık Antlaşmasından daha kapsamlı bir düzenleme içermektedir.1/95 sayılı belgenin dibacesinde Ortaklık Konseyi Ankara Antlaşmasını göz önünde bulundurarak Türkiye ile Topluluk arasındaki ortaklığı yaratan Ankara Antlaşması'nda, özellikle 28. maddesinde belirlenen hedeflerin Avrupa'da büyük siyasi ve ekonomik dönüşümlerin yaşandığı günümüzde önemini koruduğunu dikkate alarak;

Tarafların Ankara Antlaşması ve Antlaşmanın Katma Protokolünde belirlenen takvime ve yöntemlere uygun olarak Gümrük Birliği'ne girme konusundaki isteklerinin yeniden teyit edildiği 8 Kasım 1993 tarihli ilke kararını dikkate alarak Türkiye-AB arasında Gümrük Birliği oluşturma kararını aldığını beyan etmekteydi.⁴⁷

Literatüre göre Gümrük Birliği, malların tek bir gümrük alanı içinde olduğu gibi serbestçe dolaşmalarını ve tarafların üçüncü ülkelerden gelen ithalat için de aynı tarife ve ticaret politikalarına sahip olması gerektiği anlamına gelmektedir. Ancak Türkiye-AB arasında gerçekleştirilmesi amaçlanan birlik daha farklıdır. Burada esas amaç Türkiye'nin AB'ye daha fazla yaklaşmasını sağlamaya çalışmaktır.⁴⁸

1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, 66. madde, 17 Bildirim ve 10 ek'ten meydana gelmektedir. Karar, aşağıdaki bölüm başlıkları altında Gümrük Birliği'nin tamamlanması ve işleyişine ilişkin maddelere sahiptir.⁴⁹

Malların serbest dolaşımı ve ticaret politikası

- Gümrük vergilerinin, miktar kısıtlamalarının ve eş etkili vergi ve tedbirlerin kaldırılması,
- Ticarete teknik engellerin kaldırılması

⁴⁶ Nuriye, Türk, "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Ortaklık İlişkinin Konumu ve Gümrük Birliği," Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi

⁴⁷ 1/95 sayılı kararın tam metni için bkz.AT-Türkiye Ortaklık Konseyi'nin Gümrük Birliğinin Son Döneminin Uygulamaya Konmasına İlişkin 22 Aralık 1995 tarih ve 1/ 95 sayılı karar (96/142/EC) <http://abgs.gov.tr>

⁴⁸ Şaban Çalış, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim,Nobel Yayınları, " 2008,s:299-301

⁴⁹ Dış Ticaret Müsteşarlığı, " Avrupa Birliği ve Türkiye," s. 314.

- Ticaret Politikası ve Ortak Gümrük Tarifesi
- Hassas ürünler
- Topluluğun tercihli rejimlerinin Türkiye tarafından üstlenilmesi
- İşlenmiş tarım ürünleri ithalatında uygulanacak sisteme ilişkin mevzuatı içermektedir.

Türkiye'nin Topluluk Ortak Tarım Politikasına uyumu ve tarım ürünleri ticaretinde uygulanacak tercihli rejim, Gümrüklere ilişkin hükümler, Türkiye'nin Topluluk Ortak Gümrük Kodu'na uyumu ve karşılıklı idari işbirliği yer almaktadır.

Mevzuat uyumu ise;

- Fikri, sınai ve ticari mülkiyetin korunması
- Rekabet kuralları ve mevzuat yakınlaştırılması
- Devlet yardımları
- Tekeller
- Ticari korunma araçları
- Kamu alımları
- Vergilendirme
- Kurumsal hükümler
- Uyuşmazlıkların çözümü
- Genel ve son hükümler konularını kapsamaktadır.

Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında 1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı'nın yanı sıra;

- Taraflar arasındaki ilişkilerin Ortaklık Anlaşması'nın öngörmediği alanlarda da güçlendirilmesini amaçlayan bir Tavsiye Kararı,
- Türkiye'nin üçüncü ülkelere karşı, 1 Ocak 2001 tarihine kadar Ortak Gümrük Tarifesi üzerinde vergi uygulayacağı hassas ürünleri içeren 2/95 sayılı Karar,
- Türk ekonomisinin Gümrük Birliğine bağlı olarak geçireceği değişiklikler esnasında ihtiyaç duyacağı mali yardım ve işbirliğinin çerçevesini belirleyen Topluluk Deklerasyonu kabul edilmiştir.⁵⁰

Türkiye Gümrük Birliği'ne üye olmadan Gümrük Birliğine giren tek ülkedir. Gümrük Birliğine Türk ekonomisi canlılık katmış olmakla birlikte ilişkilerde birtakım aksaklıklar da

---

⁵⁰ Dış Ticaret Müsteşarlığı, a.g.e, s: 314-315

yaşanmaktadır.⁵¹

2.4 Tarafların Katma Protokol'den Kaynaklanan Yükümlülükleri:Malların Serbest Dolaşımı ve Ticaret Politikası

Malların Serbest Dolaşımına⁵² ilişkin maddeler Roma Antlaşmasının 28. ve 30. Maddelerine ilişkindir. Söz konusu madde üyelerin ticarete engel koymalarını ve sürdürmelerini yasaklayan “malların serbest dolaşımı” ilkesiyle alakalıdır. Malların Serbest Dolaşımıyla ilgili olan prensiplerin kapsamlı bir şekilde düzenlenmesi bu alandaki ikincil düzenlemelerin uygulanmasıyla sağlanmaktadır. Eğer bir malın serbest dolaşımı ile ilgili ikincil bir düzenleme mevcut değilse, ikincil düzenlemelerdeki hükümler ATA'da yer alan hükümlere göre uygulanmaktadır.⁵³

Avrupa Birliği'nin oluşum sürecinden itibaren güvence altına alınmış dört dolaşım serbestisinden birisini oluşturan malların serbest dolaşımı ilkesi Birliğin ekonomik ve hukuksal yapısının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. AB entegrasyon sürecinin temel hedefi olarak adlandırılan İç Pazar oluşumunun sağlanmasına bu süreçle başlanmıştır ve diğer serbestinin bu ilkenin ardından gerçekleştirilmesi için çalışılmıştır.

Bu ilkeye göre Türkiye'de veya Topluluğun herhangi bir ülkesinde üretilen ya da üçüncü bir ülke kaynaklı olup, AB piyasasına giren mal, serbest şekilde alınıp satılabilecek; ithalat ve ihracata uygulanan gümrük vergileri ve aynı nedenle alınan eş vergiler, bugüne kadar konulan tüm imkân kısıtlamaları ve kotalar kaldırılacaktır. Gümrük Birliği, Avrupa Birliği ile ekonomik entegrasyonu hızlandıracak, Türk ihracatçılarına 370 milyon nüfuslu bir Pazar açılacaktır neticede Türkiye'yi bu pazara, dâhil ederek ülkemizi yabancı sermaye için cazip hale getirecektir. Ayrıca Gümrük Birliği'nin ekonomik istikrar yönünde baskı yaratması da önemli bir faktör olacaktır.⁵⁴

Gümrük Birliğine ilişkin diğer düzenlemeler şu şekildedir:

- II. Kısım: Tarım Ürünlerine İlişkin Düzenlemeler (md.24-27)
- III. Kısım: Gümrük Hükümleri (md.28-30)

⁵¹ Mehmet Akif Okur, Siyaset, „Küresel Siyaset “Mümtazer Türküne(der) Siyaset, Ankara, Lotus Kitabevi,2003,s.686

⁵² Malların serbest dolaşımı hakkında ayrıntılı bilgi almak için bkz. http://ec.europa.eu/enterprise/policies/single-market-goods/index_en.htm

⁵³ Senem Gürbüz, “Avrupa Birliği Adalet Divanı İçtihatlarının Işığında Malların Serbest Dolaşımı, “ Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

⁵⁴ Abdülkadir Tekin, “Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerinde Meydana Getirdiği Yapısal Değişiklikler,” İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul, 2007.s.

- IV. Kısım: Yasaların Yakınlaştırılması (md.31-51) ⁵⁵ ilişkin düzenlemeleri içermektedir.

2.5 Geçiş Döneminden Tam Üyelik Sürecine İlişkiler

Türkiyenin Batı dünyası ile ilişkilerini Mustafa Kemal Atatürk şu şekilde açıklamaktadır:

“Memleketimizi asrileştirmek istiyoruz. Bütün çalışmalarımız Türkiye’de asri binaeleyh batılı bir hükümet vücuda getirmektir. Medeniyete girmek arzu edipte batıya yönelmemiş millet hangisidir ?”

Mustafa Kemal Atatürk’ün göstermiş olduğu bu hedefin yolu Gümrük Birliği’nin ötesinde tam üyelikten geçmektedir. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne daha önceden görülmemiş biçimde katılması olasılığı Sui Generis (Kendine özgü) bir durumdur. Avrupa’nın amacı Türkiye’yi Gümrük Birliği içinde tutup kendine bağlamak da diyebiliriz. ⁵⁶ Gümrük Birliği’nin halihazırdaki konumu Avrupa için çok uygundur çünkü sanayi mallarının serbest dolaşımını öngördüğü için Batı’nın isteklerine cevap vermektedir. Malları üreten el emeğinin karşılanmaması ise Türkiye’nin aleyhine bir durum teşkil etmektedir. Konuyla ilgili bir Türk vecizesi olan “ Mal geçer, adam geçmez.” sözü ile de Türkiye- Avrupa Birliği Gümrük Birliği ilişkilerinin yansımalarını görebiliriz. Gümrük Birliği’ni toplumun temelde benimsenmiş olmasının sebebi olarak da tam üyeliğe götürecek en hızlı araç olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır.⁵⁷

2.6 Gündem 2000

Gündem 2000 Avrupa Komisyonu’nun 16 Temmuz 1997 tarihinde genişlemeye ilişkin starejilerinin esasını teşkil eden önerilerden oluşan rapordur. Gündem 2000’e göre aday ülkeler, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü esas alarak, ifade özgürlüğünü, din özgürlüğünü anayasal düzeyde garanti altına alarak, siyasal çoğulculuk, seçme ve seçilme hakkı gibi konularda demokrasinin bütün kurumlarında işlerliği sağlayacaklardır. İnsan Hakları alanında, Avrupa Konseyi’nin İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Hakkındaki Sözleşmesine taraf olacaklar ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkının kabul edilmesi gerekecektir. Azınlıklar konusuna geldiğimiz de de,

⁵⁵ T.C. Ekonomi Bakanlığı Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri

<http://www.ekonomi.gov.tr/avrupabirligi/index.cfm> Son erişim tarihi: 01.03.2014

⁵⁶ Rıdvan Karluk, “AB – Türkiye Gümrük Birliği”, Yeni Türkiye, Özel Sayı, No:3, Mart-Nisan 1995, s.190-191

⁵⁷ Rıdvan Karluk, “Avrupa Birliği ve Türkiye” Beta Yayınları, 5. Baskı, İstanbul,1998,s.515-516

Avrupa Konseyi'nin Ulusal Azınlıkların Korunması Hakkında Çerçeve Sözleşmesi ile Avrupa Konseyi Parlementer Meclisi Tarafından verilen tavsiye kararına uymaları gerekmektedir. Ekonomik yapılarına baktığımızda ise, aday ülkeler işleyen bir pazar ekonomisine sahip olacak ve AB içinde rekabet edebilecek ekonomik ve parasal birliğe katılmayı üstlenebilecek bir yapıya sahip olmayı gerekmektedir.⁵⁸

Gündem 2000'de ele alınan üç temel konu, Birliğin yeni yüzyılda izleyeceği politikalar, yapılması gerekenler reformlar- genişleme, 2000-2006 döneminde uygulanacak olan mali çerçeve programlarıdır. Ayrıca bu raporla birlikte Birliğin bundan sonraki genişleme stratejilerinin unsurları tespit edilmiştir.⁵⁹

Raporda bu kıstaslar çerçevesinde AB'ye başvuran adaylar tek tek değerlendirilerek genişlemenin bundan sonra nasıl bir yol haritası çizerek devam edeceği belirlenmiştir. Raporda Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Kıbrıs'ın iki grup halinde 2000'li yılların başlarında üye olmaları öngörülmektedir. İlk gruptaki devletler, Kopenhag Kriterlerine en fazla uyum gösterebilmiş eski Doğu Avrupa Ülkelerinin en gelişmişleri Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve Estonyadır. İkinci grupta ise hem ekonomik hem de siyasal alanda bu ülkelere göre daha az gelişmişlik gösteren Slovak Cumhuriyeti, Litvanya, Letonya, Bulgaristan ve Romanya yer almaktadır. Bu arada genişlemenin içine Yunanistan'ın baskıları neticesinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de dâhil edilmiştir.⁶⁰

Raporda, Türkiye'nin bu kriterlere tabi olduğu belirtiliyor, 'Gümrük Birliği'nin tatminkâr bir biçimde işlediği ve AB – Türkiye ilişkilerinin geliştirmesi için sağlam bir dayanak teşkil ettiği görüşü vurgulanıyordu. Ancak bu durum diplomatik bir girizgâhtan ibaret olmuş ve Türkiye netice de "siyasi durumu" sebebiyle mevcut durumun dışında tutulmuştur. Türkiye'nin kendisine özel bir bölüm ayrılmış ancak bu bölümün de dışında "out of class" bir konuma itilmiştir. Mali işbirliği ve siyasi diyalogun 1/95 sayılı karar doğrultusunda sürdürülemediği, mevcut Gümrük Birliği Türkiye'nin "AB Müktesabatını başarı ile üstlenebildiğini göstermiş olsa da uygulanan programlarla bile makro ekonomik kısıkaçtan kurtulunamadığı" ifade edilmekte, özellikle de siyasal alanda Kıbrıs konusu ve Yunanistan'la yaşanan sorunlar bahane edilerek, Türkiye genişlemenin dışında tutulmaya

⁵⁸ EU Commission, "Agenda 2000: Strengthening the Union and Preparing Enlargement", http://europa.eu.int/comm/agenda2000/index_en.htm ,
Son erişim tarihi:05.04.2014

⁵⁹ DTM, "Avrupa Birliği ve Türkiye," TC. Başbakanlık Genel Mişteşarlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1999, s.246.

⁶⁰ Can Baydoral, "Avrupa Birliği'nin Genişlemesi," Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayınları (AKKTTY), tarihsiz, s.21-23

çalışılmaktadır.⁶¹

2.7 Luxembourg Zirvesi

12-13 Aralık 1997 tarihlerinde gerçekleştirilen Luxembourg Zirvesi, Gündem 2000 üzerine yoğunlaşan temel kararların hükümet ve devlet başkanları düzeyinde alındığı bir zirvedir. Gündem 2000'deki öneriler aynen kabul edilerek tam üye ülke adayları arasında sıralama yapılmıştır.⁶²

Luxembourg Zirvesinde alınan kararlarla Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya, Slovenya ve Kıbrıs Rum Kesimi'nden oluşan birinci grupla üyelik görüşmelerinin Nisan 1998'de başlayacağı, Bulgaristan, Romanya, Letonya, Litvanya ve Slovakya'dan oluşan ikinci grupla ise katılım ortaklıkları çerçevesinde daha sıkı ekonomik ilişkiler kurulacağı ve bu ülkelerin üyelik görüşmeleri için bir süre daha beklemesi gerektiği belirtilmiştir.⁶³

Başkanlık Bildirgesi'nin 31-36. paragrafları Türkiye'ye ayrılmış ve Türkiye'nin tam üyelik için ehil olduğu ve diğer adaylarla aynı kriterlere göre değerlendirileceği konusunun altı çizilmiştir. Luxembourg Zirvesi, Ankara Anlaşması'nın 28. maddesine atıfta bulunulması dolayısıyla da Türkiye-AB ilişkileri açısından oldukça önemlidir. Bu durum Türkiye-AB ilişkilerinin 1987'de yapılan tam üyelik başvurusu temelinde değil, 1964 yılında yürürlüğe giren Ankara Anlaşması temelinde yürütüleceğini göstermektedir. Ancak Türkiye, AB'nin tutumunu ayrımcılık olarak yorumlamış ve Avrupa Konferanslarına katılmayı reddetmiştir. Çünkü Zirve'de AB'nin Türkiye tarafından kabul edilmeyen ve sonuçta Anasol-D hükümetinin AB ile siyasi diyalogu askıya aldığı açıklamasına yol açan beklentiler ifade edilmiştir. AB, insan hakları standartlarının yükseltilmesi, azınlıklara saygı ve azınlıkların korunması, Yunanistanla olan sorunların Uluslararası Adalet Divanı seçeneği de dahil olmak üzere çözülmesi, Kıbrıs'ta Birleşmiş Milletler kararları doğrultusunda bir siyasi çözüme varılmasını talep etmiştir.⁶⁴

Luxembourg Zirvesinde genişlemenin dışında tutulan Türkiye'ye özel olarak'' A European Strategy for Turkey '' başlığı altında bir bölüm ayrılmıştır. Gündem 2000'den farklı

⁶¹ Şaban H. Çalış, ''Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim,'' Nobel Yayınları, Ankara, 2008, s322-323

⁶² Luxembourg European Council, Press Release Information:Luxembourg (12..12.1997)Document Sn400/97, ''Presidency Conclusions''

<http://ue.eu.int/en/info/eurocouncil/index.htm>. Son erişim tarihi: 01.03.2014

⁶³ George D. Bachard, ''Turkey and European Union, Centre for European Reform,'' London,1998,s.1

⁶⁴ Ceren Uysal Oğuz, ''Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler, ''s.141-153

olarak Ankara'ya aday ülkelerin katılacağı "Avrupa Konferansına" katılma davetiyesi çıkarılmıştır. Ancak tam üyelik/adaylık konusunu bir kenara , "Konferans Daveti" ve "Yakınlaşma Stratejisi " bir dizi şarta bağlanmıştır. Öncelikle konferansa katılacak ülkelerin aralarındaki "sorunları, barışçıl yollarla ve Lahey Adalet Divanı eliyle çözmesi", "birbirlerinin toprak bütünlüğüne saygı göstermeleri ve iyi komşuluk ilişkilerine uymaları" eğer bir sorun varsa bunu uluslararası yollarla çözmeleri" gerekmektedir. Bunlara ek olarak da Türkiye'ye ithafen " siyasi ve ekonomik reformlara devam edilmesi, insan haklarının AB standartlarına yükseltilmesi, azınlıklara saygı gösterilmesi ve azınlık haklarının korunması, Yunanistan'la iyi ilişkilerin sürdürülmesi, aralarındaki anlaşmazlıkların adalet divanı yoluyla halledilmesi, Kıbrıs sorununun çözümüne katkıda bulunulması" çağrısında bulunulmuştur.⁶⁵

Türkiye, Luxembourg kararlarına tepki göstermiş " AB ile siyasi diyalogu kesmek " de dâhil ilişkileri yeniden gözden geçirme kararı almıştır.⁶⁶ AB üyeliğini Türkiye için bir "hak" olarak gören Türk hükümeti Luxembourg kararlarını "kabul edilemez" olarak görmüştür.⁶⁷

Türkiye Kıbrıs'a atfettiği önem çervesinde iki ayrı bildiri yayınlama kararı almıştır. Bildiride "Kıbrıs" ile görüşmelerin başlatılması kararı kınanmış, 1959-1960 Antlaşmaları ile adada iki toplumun olduğundan ve bu bölgedeki barışın ve istikrarın korunması için Türkiye ve Yunanistan arasında bir denge tesis edildiğinden, bu çerçevede iki ayrı hukuki devlet, iki ayrı demokratik sistem, iki ayrı düzen ve devletin olduğundan bahsedilmiştir. Güney Kıbrıs'taki yönetim sadece Rum tarafı hükümetininindir. İki tarafından da serbest iradesi bir siyasi çözüme ulaşmadan taraflardan birinin Kıbrıs adına uluslararası hukuki ve siyasi sonuçlar doğuracak tasarruflarda bulunması yasal ve meşru değildir. Luxembourg'ta alınmış olan bu karar 1959/1960 Antlaşmaların ihlali anlamına gelmektedir.1960 Garanti Antlaşması, Kıbrıs'ın herhangi bir devletle tamamen veya kısmen siyasi ve ekonomik birliğine giremeyeceği öngörmektedir. Türkiye'nin Kıbrıs sorununa adil ve kalıcı bir çözüm bulabilmek amacıyla atmış olduğu adımlar Rum Tarafının çözüm önerilerini reddetmesi neticesinde bir sonuç alınamamıştır. Üstelik Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Rum Yönetimine tam üyelik yolunda açtığı kapı Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin süreç üzerinde yıkıcı etkiler yaratmıştır. Sonuçta, Rum yönetimi Kıbrıs Türk tarafı ile bir uzlaşma aramadan Avrupa

⁶⁵ Şaban Çalış, a..g.e. 323-327

⁶⁶ Rıdvan Karluk, "Helsinki Zirvesi Sonrasında Türkiye AB Üyeliğine Ne Kadar Yakın ? ", Jeoekonomi ,c.2, Sayı .2-3, Yaz/Sonbahar 2000,s.24.

⁶⁷ Luxembourg Devlet ve Hükümet Başkanları Zirve Sonuç Bildirisine İlişkin Olarak Türk Hükümeti Tarafından Yapılan Açıklama, 14 Aralık 1997, <http://www.mfa.gov.tr>

Birliğine girerek Yunanistanla dolaylı yoldan bütünleşmeyi sağlamak amacını taşıyarak hareket ederek Kıbrıs'ta siyasi açıdan iki eşit tarafın mevcudiyeti gerçeğine sırt çevirmektedir. Kıbrıs sorununun temelini teşkil eden eşitlik ilkesini ortadan kaldırmaya yönelik bu yaklaşımsa kabul edilemez. Zirve Sonuç Bildirgesinde Kıbrıs ile ilgili hükümler AB'nin adada "siyasi açıdan mevcudiyeti gerçeğine sırt çevirdiğini belirten ve eşitlik ilkesini ortadan kaldırmaya yönelik bir yaklaşıma sahiptir.

Türkiye'nin insan hakları ve demokrasi konularındaki eksiklerinden dolayı tam üyeliğe kabul edilmediği veya din unsurunun en başta geldiği söylene de asıl nedenleri şöyle sıralayabiliriz:

AB ülkelerindeki karar alma kesimlerindeki genel inanç Türkiye'nin çok büyük ve kalabalık bir ülke olduğu, doğusu ile batısı arasında muazzam gelir farkının bulunduğu, dolayısı ile tam üyeliğin AB'ye çok pahalıya mal olacağı yönündedir. AB bütçesinden para vermek yerine, bütçesini azaltmaya çalışmaktadır. Türkiye'nin nüfus açısından oldukça kalabalık olması Avrupa Komisyonu⁶⁸ ve Avrupa Parlamentosundaki dengeleri bozma ve çok ağırlıklı bir ülke konumuna gelecek olması pek çok ülkeyi tedirgin etmekteydi. Türkiye'nin konumu dış ilişkiler açısından da Türkiye'yi rahatsız etmekteydi. Türkiye'nin tam üyeliği AB'nin sınırlarını Suriye, İran, Irak, Rusya, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcüstan'a kadar genişletecek ve AB son derece istikrarsız bir bölgeye komşu olacaktı. Türkiye'nin tam üyeliği Yunanistan ile anlaşmazlıklar, Ege ve Kıbrıs adaları sorunları çözümlenmeden Atina yeşil ışık yakmaya sıcak bakmayacaktı. Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması, demokrasisindeki siyasi yapısındaki zayıflıkların henüz kırılman olmas, Güneydoğu sorunu gibi konularda hala eksikliklerin olması tam üyelik yolunun önüne önemli bir set koyuyordu.⁶⁹

Avrupa dev gibi bir nüfusu olan Türkiye'yi bunca sorunuyla birlikte hazmedemeyeceğine karar vermişti, faturası çok yüksek gelecek bir aday olarak kabul etti. Türkiye'yi aldatarak, evet adaysınız, ancak koşulları yerine getirene kadar beklemeniz gerekmektedir deseler bile Türk kamuoyu bunu kabul edecekti. Ancak AB buna yanaşmayarak, bir dönem Türk siyasi yaşamındaki ağırlığını kaybetti. Tepkiler her geçen gün daha da artarken AB Türkiye'yi bekleme salonuna almanın çok büyük bir stratejisi hatası olduğunu kısa sürede anladı ve ilişkilerin bu şekilde sürdürülmemesi gerektiği sonucuna

⁶⁸ Avrupa Komisyonu hakkında detaylı bilgi için bkz: Ercüment Tezel, "Avrupa Komisyonu," USAK yay. Ankara, 2007, s. 9-16.

⁶⁹ Mehmet Ali Birand, "Türkiye'nin Avrupa Macerası,(1959-1999)", Doğan Kitap, İstanbul, 2001, s.506-507

vardı.⁷⁰

Toz bulutları artarken ve kriz derinleşirken Türkiye'nin memnun olması ise mümkün gözüküyordu çünkü batı yanlısı yöneticiler kendini incitilmiş hissediyordu. Çünkü 150 yıllık batılılaşma çıkmaz bir sokakta son bulmuş ve ‘‘Avrupa halklarının giderek sınırlı birlik arzusu ‘‘ kısa ve orta vade için kabul edilmemişti. Bu deneyim sonrasında da Türkiye'deki aktörlerin AB'ye karşı olan tavrı değişmiştir. Türkiye'de bu durum karşısında ulusal çıkarlarını yeniden tanımlamakta olduğu bir döneme girmiştir. İlk olarak bir bakanlar kurulu kararıyla AB ile diyalog kesilmiştir. Zamanın Başbakanı Mesut Yılmaz AB ilişkileri ni tek taraflı, önyargılı ve abartmalarla dolu bir görüş olarak değerlendirmiştir. Eleştirilerinin bir sonucu olarak da Türkiye'nin davet edildiği Avrupa Konferansına katılma davetini sert bir biçimde reddetmiştir. Arka planında Batı'nın çıkarlarını Türkiye'den farklı olarak tanımlaması bulunan bu gelişmelere paralel olarak Türkiye'nin başlangıçtan beri Batı'ya karşı olumlu politikasında çatlaklara yol açarak , Avrupa'ya yönelim düşünölmeye başlanmıştır.⁷¹

Luxembourg Doruğundan (1997) Helsinki Doruğu'na kadar geçen dönemde (1999) , Türkiye'nin stratejik önemi Kosova Krizi sırasında tekrar göröldü. Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkaslarda Türkiye olmadan yada Türkiye'ye rağmen etkin bir politika uygulanamayacağı netleşmiş oldu. Washington Türkiye'nin AB'den dışlanmış olduğu hissini veren politikaların çok tehlikeli olacağını ve Avrupa'ya bağlanmış Türkiye'nin Batı'nın uzun vadeli çıkarları açısından çok daha yerinde olacağı kesindi. Almanyadaki Hristiyan Demokrat grup Kohl'ün seçimi kaybedip, sosyal demokratların seçimi kazanması Türkiye'nin önündeki önemli bir engelin kalkmasına neden olmuştu.1998-1999 döneminde Ecevit-Yılmaz, Ecevit- Bahçeli-Yılmaz'ın koalisyonlarının reform niteliğinde yenilikler yapması, Tahkim yasası, İşkence yasası, SSK, İnsan Haklarıyla ilişkin bazı yasaların çıkarılması AB'nin tutum değıştirmesini kolaylaştırdı. Öcalan'ın 1998 yılında yakalanmasının ardından ölüm cezasına çarptırılmaması AB'yi büyük ölçüde rahatlatmıştır.

Yunanistandaki Simitis –Papandreu ikilisi stratejilerini değıştirip, Türkiye ile uzlaşma politikasını benimsemesi Türk- Yunan ilişkilerindeki bir engeli daha kaldırmış oldu.⁷²AB hep komşu olarak görmek isteğı Türkiye'yi ilk defa yanına çekme kararlılığındaydı. Eskiden olduğundan farklı olarak dirsek temasıyla yetinmek yerine, koluna girip sorunların

⁷⁰ Mehmet Ali Birand, a.g.e.516

⁷¹ Harun Gümrükçü, ‘‘Türkiye ve Avrupa Birliğı, İlişkinin Unutulan Yönleri, Dünü ve Bugünü, ‘‘Beta Yayınları, İstanbul,2002, s.167-168.

⁷² Birand, a.g.e. s. 521-523

çözümünde yardımcı olacaktı.” Adaylık “ bir futbol maçı olarak algılanmaya başlanmıştı.⁷³

Öte yandan Luxembourg Zirvesi sonrasında Türkiye-AB ilişkilerinde çeşitli fikir ayrılıklarına sebep olmuştur. Bazı kesimler bu durumu ilişkilerin seyrinde duraklama evresi olarak gösterirken, bazıları da ilişkilerin seyrini etkilememesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Luxembourg Zirvesi Türkiye’yi tam üyelik sürecinden dışlamış değildir .Aksine Ankara Antlaşmasının 28. Maddesine değinilmiş olması ilişkilerin hangi platformda saptanması gerektiğini belirtmesi açısından kapıları açık bırakmıştır .Bu durumda ilişkilerin seyrini 1987’de yapılan tam üyelik başvurusu değil , 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Antlaşması tayin edecektir.Ancak Türkiye, Avrupa Birliği’nin bu tavrını ayrımcı olarak görmüş ve Avrupa Konferanslarına katılmayı redderek krirtik bir döneme girmiştir.⁷⁴

2.8 Cardiff Zirvesi

15-16 Haziran 1999 Cardiff Zirvesi’nde diğer adaylarla birlikte Türkiye için de düzenli izleme raporu hazırlanmasından duyulan memnuniyet vurgulanmış ve Başbakanlık Bildirgesi’nin 68. Paragrafında Türkiye stratejisinin geliştirilmesi ve Türkiye’nin Topluluk Müktesebatına uyum çalışmalarına devam etmesi çağrısına yer verilmiştir.AB Konseyi Düzenli Raporun Türkiye’nin Adaylık açısından içinde bulunduğu durumu Ankara Antlaşması’nın 28. Maddesiyle Luxembourg Zirvesi sonuçlarına dayanarak değerlendireceğini bildirmiştir.⁷⁵

Cardiff Zirvesi’nde AB Devlet ve Hükümet Başkanları Türkiye’yi yeniden gündemlerine almışlardır. Luxembourg Zirvesinden farklı olarak bu ülkenin birliğe giriş için “üç adım “ ileriye doğru atılmıştır. Ischinger⁷⁶’ e göre: Cardiff’te Türkiye’ye “ daha açık ve net olarak birliğe giriş adayı “ olduğu sinyali verilmiştir. AB Komisyonu’nca bu ülkenin “ Birliğe giriş yolunda attığı her adım hakkında düzenli rapor verilmesi kararlaştırılmıştır. Son olarak da Komisyonun “ Türkiye’ye ait bir Avrupa Stratejisini onaylamış “ olması şeklinde sıralayabiliriz. Cardiff kararları Türkiye’yi beklenildiği gibi tatmin etmemiştir. Bu kararlarla bir ad konulmaktan bile çekinilmiştir. Kamuoyu da bu duruma esprili bir şekilde yaklaşmış ve “ kedinin miyavlamasının duyulduğu ancak kendisinin bir türlü görünemediği “ şeklinde yaklaşmıştır.⁷⁷

⁷³ Birand,a.g.e. s.525

⁷⁴ Can Baydoral, “Avrupa Birliği’nin Genişlemesi,” Avrupa Komisyonu Temsilciliği,Ankara, s.23.

⁷⁵ Ceren Uysal Oğuz, a.g..m. s. 148.

⁷⁶ Federal Almanya Dışişleri Bakanlığı’nın önemli şahsiyetlerinden Ischinger “üç adım “ kavramını ileri sürmüştür.

⁷⁷ Harun Gümrükçü, a.g.e. s.175

Cardiff, Viyana ve Köln Zirvelerinde⁷⁸ ilişkilerin geleceği hakkında Luxembourg Zirvesinin ötesine geçilmemiştir. Ancak Cardiff zirvesinde ancak yinede önceki zirvelere göre daha yumuşak bir üslup kullanılmıştır, önceki dökümanlarda sıkça zikredilen “ üyelik için ehil olduğu ” ifadesi yerine üstü örtük biçimde “ üyelik adayı ” kullanılması dikkat çekici olmuştur. Türkiye’nin screening (gözden geçirme) sürecine dâhil edilmesi de bunun bir göstergesi olmuştur.⁷⁹

Komisyon tarafından onaylanan “ Türkiye için Avrupa Stratejisi Belgesi ” 4 Mart 1998 tarihinde uygulamaya konmuştur.⁸⁰ Komisyon, Cardiff Zirvesi kararları gereğince hazırlanan Türkiye’ye ilişkin ilerleme raporu hazırlanmıştır. Raporda, Türkiye Kopenhag Kriterleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve özellikle de siyasi kriterler açısından bazı ağır eleştirilere tutulmuştur. İnsan hakları konusunda gelişmeler olduğu ancak Devlet Güvenlik Mahkemelerinin uygulamada sıkıntılara yol açtığı vurgulanmıştır. MGK’nın konumunun sorgulanması raporda en dikkat çekiçi nokta olmuştur. MGK’nın kararlarının hukuken bağlayıcı olmadığı ancak, hükümetin siyasetinde çok etkili olduğu, Türk anayasasının ordunun müdahalelerine açık olduğu tespitinde bulunmuştur. Yargının gerçekte n bağımsız olmasını sağlamanın gerekliliği üzerinde durulmuştur.⁸¹

2.9 Helsinki Zirvesi

Aralık 1999 tarihinde toplanan Helsinki zirvesi, AB Konseyi üyeleri genişleme sürecine AB Komisyonu’nun önerisiyle “ Helsinki Grubu” adı altında Romanya, Slovakya, Letonya, Litvanya, Bulgaristan ve Malta gibi bazı ülkeleri katma kararı almıştır.⁸² Bu toplantıyla Türkiye’ye “Aday Ülke Statüsü” verilirken, bu ülke ile tam üyelik müzakerelerinin “Kopenhag kriterlerini yerine getirdikten sonra başlayabilmesi”koşuluna bağlanmıştır.⁸³

⁷⁸ Viyana ve Köln Zirveleri için bkz. Vienna European Council – Presidency Conclusions , Press Release Information: Cologne (11.12.1998), Document 00300/1/98 , REVVienna European Council , 11 and 12 December 1998

<http://ue.eu.int/en/info/eurocouncil/index.htm>

⁷⁹ Şaban Çalış, a.g.e.339

⁸⁰ Avrupa Komisyonu , Türkiye için Avrupa Stratejisi , Komisyonun İlk Operasyonel Teklifleri , Com (98) 124 Final 04.03.1998 ,

<http://www.eureptr.tr/kitap/strattr.rtf>.

⁸¹ Cardiff European Council , Press Release Information : Cardiff (15.06.1998) Document 00150/98 , Cardiff European Council , 15 And 16 June 1998, Presidency Conclusions ,

<http://ue.eu.int/Info/eurocouncil/index.htm>

⁸² Helsinki European Council, Presidency Conclusions, (Council- Documents Mentioned in Annex VI) Brussels (11.12.1990) nr. 00300.1.99)

<http://ue.eu.int/en/info/eurocouncil/index.htm>.

⁸³ Harun Gümrükçü, “Türkiye ve Avrupa Birliği, İlişkinin Unutulan Yönleri, Dünü ve Bugünü”, Avrupa Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul,2002,s.174

Avrupa Birliği Devlet ve hükümet başkanlarının 10-11 Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesinde, Türkiye'nin adaylığını onaylayınca Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir döneme girilmiştir. Zirve de Türkiye'yi özellikle ilgilendiren 4, 9 ve 12. maddeleri kısaca şöyle özetleyebiliriz: Türkiye de diğer ülkeler gibi katılım öncesi starejisinden yararlanacaktır.

-Türkiye, AB programları ve ajansları ile aday ülkelerle genişleme bağlamında gerçekleştirilen toplantılara iştirak edebilecektir. Bir Katılım Ortaklığı belgesi hazırlayacaktır. Hazırlanacak olan bu belge ile katılıma hazırlıkta öncelikli olan alanlar belirlenecek ve AB müktesabatının üstlenilmesine ilişkin bir ulusal program belirlenecektir.

-Türkiye için bir AB müktesabatının analitik olarak incelenmesi başlatılacak ve gerekli izleme mekanizmaları oluşturulacaktır. Türkiye adaylık döneminde AB'nin bu konuya yönelik mali imkânlarından faydalanabilecektir.⁸⁴

Helsinki zirvesinde Türkiye aday ülke ilan edilmesine rağmen, tam üyelik görüşmelerinin açılmadığı tek ülke olmuştur. Helsinki'de AB için genel gibi görünmesine rağmen Türkiye için özel olarak hazırlanmış koşullar da mevcuttur.⁸⁵ Avrupa Konseyi Türkiye'ye ilişkin olarak, Komisyonun raporunda belirtilen olumlu gelişmeleri ve Kopenhag kriterlerine uyum sağlama yönündeki reformlarına devam etmektedir ve durum Konseyce memnuniyetle karşılanmaktadır. Komisyon, Topluluk müktesabatının analitik olarak incelenmesi sürecine başlamalıdır. Avrupa Konseyi, Komisyon'u tüm mali kaynaklarını bir çerçeve içinde kullanmaya davet etmektedir.⁸⁶

Helsinki Zirvesi'nin ardından Başbakan Bülent Ecevit önce diğer aday ülkelerin liderleriyle basın toplantısı gerçekleştirmiş ardından da beklenen basın toplantısını yapmıştır. Toplantıda kısaca şu noktalara değinilmiştir: Türkiye'ye AB adaylık statüsünün tanınması, yalnız Avrupa için değil tüm dünya için önemli bir aşamadır. Adaylık ve gerekli koşullar sağlandığında tam üyelik Türkiye'nin tarihinden, coğrafyasından ve 1963 Antlaşması'ndan kaynaklanan hakkıdır. Helsinki toplantısında Türkiye'nin diğer aday ülkelerle eşit ve açık koşullarda olacağını ilan edilmesi önemli bir gelişmedir ancak öte yandan Türkiye "AB'ye tam üye adayı olarak" bazı şeyleri yapmak, bazı şeyleri yapmamak durumunda kalacaktır. İstedığı gibi hareket etme, aklına eseni yapma dönemi kapanmıştır. Benim iç işlerime

⁸⁴ Rıdvan Karluk, Özgür Tonus, "Avrupa Birliği Kapısında Türkiye", Turhan Kitabevi, Ankara, 2002,s.18.

⁸⁵ Erol Manisalı, "Türkiye'nin Adaylığı ve Avrupa Birliği'nin Genişleme Sürecinde Türkiye'nin yeri," TCMB, Avrupa ile Geçmişte ve Gelecekte Bütünleşme, Ankara, 2000,s.85.

⁸⁶ DTM, 10-11 Aralık Tarihlerinde Helsinki'de Gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirvesi Başkanlık Sonuçlarının Genişlemeye İlişkin Bölümü ,<http://www.foreigntrade.gov.tr.ab/ABgenisleme/helsnk.htm>. Son erişim tarihi:05.03.2014

karışamazsınız sözü kullanılamayacaktır. Toprak bütünlüğünü koruma dahi olsa bazı önlemler daha dikkatli alınacaktır.⁸⁷

T.C. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de ‘‘Bu tarihi bir fırsattır. Bu fırsatı en iyi biçimde değerlendirmek durumundayız. Kaybedecek vaktimiz yoktur ‘‘. ‘‘Türkiye her zaman bu inanca ve bu hedeflere bağlı kalmıştır, kalmaya da devam edecektir. Türkiye’nin tam üyelik hedefi 200 yıla yaklaşan bir çağdaşlaşma sürecinin sonucu olan kendi özgür tercihinin sonucudur’’ diyerek Türkiye’nin bir aidiyet arayışı ve bilinciyle bu noktalara geldiğine vurgu yapmıştır.

2.10 Tam Üyelik Süreci : Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) (2000)

Avrupa Birliği, 4 Aralık 2000 tarihinde yapılan Basın Toplantısında, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 8 Aralık 2000 tarihinde açıklanan Türkiye’nin Katılım Ortaklığı Belgesi’ne ilişkin taslak metni bazı değişikliklerle onaylanmıştır⁸⁸. Belge diğer Katılım Ortaklığı Belgeleriyle aynı yapıdadır.

Belge, Türkiye’nin AB üyeliğinin gerçekleşmesi için gereken çalışmaları kısa ve orta vade önceliklerine göre sıralamıştır. Avrupa Birliği Komisyonu tarafından hazırlanan tek taraflı bir belgedir.⁸⁹ Katılım Ortaklığı Belgesi somut biçimde, Türkiye’nin AB standartlarını ve mevzutunu kabul edip üstlenmeye yönelik neler yapması gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda siyasal, ekonomik ve hukuksal alanda çeşitli öncelikler vurgulanmıştır. Bunlar arasında mali sektörde ivedilikle uygulanması istenen reformlar da dahildir. Siyasal alanda Kopenhag Kriterleri’nin yerine getirilmesi istenmektedir. Düşüneyi açıklama, toplantı yapma, din özgürlüğünü anayasal güvence altına alma, işkence uygulamasına son verilmesi, kültürel hakların garanti altına alınması gibi konularda yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi talep edilmiştir. Türkiye’nin tüm bunları kapsayacak ve AB Müktesabatını üstlenip aşamalı bir biçimde gerçekleştirecek bir Ulusal Program hazırlaması gerekmiştir.⁹⁰

Katılım Ortaklığı Belgesi, adaylık sürecinde kaydedilen gelişmeler dikkate alınarak güncellenmiştir ve Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgelerinden birincisi 2001 yılında Konsey tarafından kabul edilmiş ve 2003 ile 2005 yıllarında da revize edilmiştir.⁹¹ Türkiye için

⁸⁷ Mehmet Ali Birand, a.g.e.538-544.

ayrıca bkz. Bülent Ecevit’in Helsinki konuşması-11 Aralık 1999, <http://www.mfa.gov.tr.Turkce/gruba/ab/ecevit/htm>.

⁸⁸ KOB’un son şekli için bkz. http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kob_2000.html.

⁸⁹ Rıdvan Karluk, Özgür Tonus, a.g.e. s. 39-40.

⁹⁰ İbrahim S. Canbolat , ‘‘Avrupa Birliği ve Türkiye’’,Alfa Aktüel , Bursa, s.308.

⁹¹ DPT, a.g.e. s.452.

Katılım Ortaklığı Belgesi 8 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiştir.2001 Katılım Ortaklığı Belgesi ile Luxembourg Zirvesi'nden bu yana Türkiye'nin AB'nin Genişleme Süreci içine dahil edilmesi için en somut adım atılarak tam üyeliğe hazırlık için yol haritası hazırlanmıştır. Belgede Türkiye'nin yerine getirmesi gereken öncelikler kısa ve orta vadeli olarak sınıflandırılmıştır.

17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesinde tarihi bir gelişme yaşanarak Türkiye'nin müzakerelere başlaması için 3 Ekim 2005 tarihi uygun görülmüştür.Aynı tarihli Hükümetlerarası Konferans ile Türkiye'nin AB müzakerelerine başlaması kabul edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ’NE GİRMESİNİN EKONOMİK, SİYASAL ve SOSYO-KÜLTÜREL SONUÇLARI

3.1 Türkiye’nin Avrupa Birliğine Girmesinin Ekonomik Sonuçları

Türkiye’nin Avrupa Birliğine girmesinin sonuçlarını ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel ve stratejik boyut açısından üç başlık altında değerlendirebiliriz. İlk olarak üyeliğin Türkiye’ye getireceği ekonomik sonuçları irdeleyelim.

3.1.1 Ekonomik Boyut

Türkiye’den kısa sürede alması istenen ekonomik önlemler, istikrarın korunması için uygun maliye ve para politikalarının sürdürülebilir, etkin sosyal güvenlik sisteminin korunarak gerçekleştirilmesiyle başarılabilecektir. Eşgüdümünün daha da güçlendirilmesi ekonomi için tutarlı ve sürdürülebilir politika çerçevesini oluşturacaktır. Özelleştirilmenin sürdürülmesi serbest piyasa ve fiyat reformlarına enerji ve tarımda devam edilmesi işgücü piyasa dengesizliklerinin ele alınması, işgücüne ve istihdam oranına katılım, piyasa denetleme kurallarının bağımsızlığının sağlanması, piyasa giriş çıkışlarının kolaylaştırılarak kayıt dışılığı ele alacak araçların oluşturulmasını öngörmektedir.⁹²

3.1.1.1 Gümrük Birliği’nin Ekonomik Katkıları

Gümrük Birliği, taraf ülkelerin aralarındaki ticaretin her çeşit tarife ve eşdeğer vergiden muaf bir biçimde gerçekleştirebildiği, tarafların birlik dışında kalan ülkelere yönelik ortak bir gümrük tarifesi benimsedikleri ekonomik entegrasyonun adıdır.⁹³

Türkiye-AB ilişkilerinde Gümrük Birliği 1980 yılında başlayan ticari serbestleşme sürecinde oldukça önemli bir adımdır. Türkiye Cumhuriyeti’nde sanayileşme her zaman ekonomi politikasının temel önceliği olmuştur. 2000’li yıllarda Gümrük Birliği ve Uluslararası Para Fonu ile ilişkilerimiz imalat sanayisine yansırken, Türkiye-AB arasında 1 Ocak 1996 tarihinde tamamlanan Gümrük Birliği yapısal uyum fonlarının önemi büyüktür. Gümrük Birliği imzalandıktan sonra Türkiye’de dışa açıklık ve sanayileşme oranı artmıştır

⁹² Erol Esen, Necati İyikan, “Türkiye-AB İlişkileri Nereye Gidiyor? Müzakereler, Reformlar ve Demokrasi, “Phoenix Yay., 2009, Ankara, s.142.

⁹³ Gümrük müsteşarlığı www.gumruk.gov.tr son erişim tarihi: 12.04.2014, ayrıca bkz. Erol İYİBOZKURT, Türkiye-AT Gümrük Birliği, Ezgi Kitabevi Yay.Bursa, 1994, s.3-8.

Çünkü dışa açık bir ekonomide imalat sanayi içinde yaratılan katma değer ve ulusal gelir içindeki pay arttığı zaman üretim kapasitesi artarak verimlilik de artacaktır.⁹⁴

Türkiye, Gümrük Birliği çerçevesinde, malların serbest dolaşımı, fikri ve sınai mülkiyet hakları, rekabet politikası (devlet yardımlarının kontrolü ve anti-tröst) dâhil olmak üzere iç pazar müktesebatının bir bölümüne ve ortak ticaret politikasına uyum göstereceğini beyan etmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği ile özellikle sanayi malları konusunda iç pazara aktif katılımı gerçekleşecektir. Çünkü Türkiye, Gümrük Birliği kararları kapsamındaki yükümlülüklerinin tamamını yerine getirmemiştir ve henüz iç pazar müktesebatına ve ticaret politikasına Türkiye'nin uyum sağlamadığı alanlar mevcuttur bu eksiklikler AB üyeliği ile giderilecektir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği, Birlik bünyesindeki tüm taraflar için ekonomik zorlukları olmasına rağmen pek çok fırsatları da barındırabilecektir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılımının temel etkileri şu şekilde özetlenebilir:

AB tam üyeliği ile Türkiye– AB ilişkileri daha da derinleşerek malların serbest dolaşımı ve ticaret politikası, gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları ve eş etkili önlemler ile vergi ve resimlerin kaldırılması, ortak gümrük tarifesi , tercihli tarife politikaları; fikri sınai ve ticari hakların korunması gibi önemli adımların atılmasında, yasaların yakınlaştırılmasında önemli itici güç olabilecektir. AB'nin toplam ticaretimizde %50 gibi yüksek bir paya sahip olması ile de Türkiye'nin AB ile olan dış ticareti, genel dış ticaretimizi de arttırarak, artan bir trend sağlamasına sebep olabilecektir.

Türkiye gibi hızla büyüyen bir ekonomi, iç pazar kurallarını benimseyip uyguladığı zaman bu durum hem Avrupa Birliği'nin yararına olacaktır hem de Türkiye ilerleyen süreçte bu durumdan olumlu olarak etkilenecektir. Ekonomik faaliyetler hızla artacak, tüketici yelpazesi genişleyebilecek, artan rekabet ve üretim faktörlerinin etkin dağılımı sağlanmış olabilecektir. Güçlü bir ekonominin uygulanmasıyla birlikte Türkiye siyasi istikrar kaynağı olarak daha cazip hale gelebilecektir. Türkiye, sanayi, altyapı ve enerji alanlarında artan yatırım imkanları ile kaynakların tedariki için etkin bir pazar olarak kullanılabilir. Türkiye'nin uyum sürecinin kamuoyu tarafından benimsenmesi biraz zaman alacaktır bu süreçte zaman zaman bölgesel , sektörel gerilimler olabilecektir. Bu durumlara karşı dirençli olmak içinde alınması gereken bazı önlemler vardır. Öncelikle yapısal reformlar

---

⁹⁴ Özgür Tonus, "Gümrük Birliği Sonrasında Türkiye'de Dışa Açıklık ve Sanayileşme," Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17 Nisan 2007.s.193-194.

güçlendirilmeli, yönetim daha kurumsal çerçeveye oturtulmalıdır. Yargı sistemindeki eksiklikler giderilerek, yolsuzlukla mücadele çalışmalarına hız verilerek yapısal reformlar yolu ile yeni adımlar atılmalıdır.

Türkiye, Avrupa Birliği tam üyeliği ile Gümrük Birliği ile ilgili sorumluluklarını tamamlamalıdır. Ticarete teknik engellerin kaldırılması başlığı ile ilgili adımlar atılarak ticarete serbest dolaşıma olumlu etki sağlanmış olacak ve iç pazarda bütünleşme daha kolay sağlanacaktır.

Türkiye, geniş bir pazardır pazarın bu büyüklüğü dikkate alındığında, Türkiye'nin Tek Pazar'a dahil olmasıyla birlikte, talep oranı halihazırdaki üye ülkelerde artarak devam edecektir. Netice de hizmet sektörü ve diğer sektörlerde verimlilik azalacağı için fiyatlar düşecektir. Verimlilik arttığı ve fiyat rekabeti dengelendiği zaman Türkiye'nin GSYİH'sı ciddi oranda artmış olacaktır.

İMF başta olmak üzere Türkiye ekonomik olarak bazı yabancı bankalardan destek alarak borç almaktadır. Düzenleyici ve denetleyici standartların daha da sağlam oturtulmasını sağlamak için AB ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Uluslararası bankalardan dış borç alan Türkiye'nin ekonomisinde Avrupa Birliği'ne üyelik daha disiplinli bir para politikasını beraberinde getirecektir.

3.1.1.2 Serbest Piyasa Ekonomisinin Kurumsallaşması ve İstikrarlı Kalkınma

Türkiye'nin AB'ne üye olmasının ekonomik açıdan etkisi, Türk Ekonomisi Birliğe giriş ile birlikte daha geniş bir ağ içine girmesiyle birlikte katılımdan önceki durumuna göre nispeten ilerleyebilecektir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılması önceden var olan ekonomik entegrasyonu iyice arttıracak ve Türkiye makro alanda da istikrar ve yatırımı teşvik, büyüme ve sosyal gelişmeyi temin çabaları sayesinde Türkiye'nin GSYİH'sının AB ortalamasından daha fazla artması bile beklenebilecektir.

Türkiye'deki ekonomik büyüme Avrupa Birliği devletlerin ihracatına olumlu katkı sağlayabilecektir. Türkiye, AB ülkeleri için Cennet gibi bir yatırım merkezi haline gelebilecektir. Türkiye'de bölgeler arası gelir düzensizliği, Türkiye'nin birliğe katılımı ile farklı bir boyuta taşınabilecektir. Büyüme ile birlikte gelir dağılımında kişi başına düşen milli gelir de zamanla artabilecektir.

3.1.1.3 Ekonomik ve Parasal Birliğe Katılım

Türkiye'nin Avrupa Birliğine üye olduktan sonra yeni bir üye olarak Ekonomik ve Parasal Birliğe ilk etapta katılması şarttır. Ancak Euro'yu kabul etmesi için daha geniş zaman aralığı bırakılmıştır. Türkiye ilk olarak EPB'nin koşullarına uyum sağlayacak ve Euro alanına katılım için adımlarını atacaktır. Türkiye, döviz kuru politikalarında ortak çıkar için zaman zaman yönlendirmelerde bulunarak hem parasal hem de mali politikalar izleyebilme çabasında olacaktır. Türkiye'nin olumlu imajı ve yabancı düşmanı algısından kurtulan Türkiye'nin para, işgücü ve ürün piyasalarının etkin bir şekilde çalışması sonucu makro ekonomik istikrar sağlanacaktır ve daha refah yaşam koşullarına ulaşılabilecektir.

3.1.1.4 Mal ve Hizmet Ticaretinin Artması

1995 yılında oluşturulmuş olan Gümrük Birliği ile sanayi ürünlerinde miktar kısıtlamaları karşılıklı olarak kaldırılmış ve birbirinin tamamlayıcısı düzenlemeler oluşturulmuştur. Türkiye tam üye olduğu zaman Gümrük Birliği kapsamında olmayan konularda da tarifeler kaldırılacak ve tarife dışı engeller azaltıldığında da ticari entegrasyon artabilecektir. Bu süreçte ticareti arttıracak bir diğer konu da sınır kontrollerinin daha az yapılarak, ticaretin teşvik edilmesi ve potansiyel tacirlerin işlerini daha kolay yaparak onlar için ülkemizi daha cazip hale getirecektir. Bunun üzerine de ticarete Ortadoğu'dan Avrupa Birliği'ne sapan bir trend izlenmiş olacaktır.

AB -Türkiye arasında serbestleşen sermaye akışıyla birlikte bazı sermaye girişlerinde düşüşler yaşanmaktadır. Son on yıllık dönem içinde de yabancı yatırımların teşvik edilmesi için yapısal reformlar sürdürülmelidir bu da uygun arttırmalar ile üretim kapasitesini yükseltmesi ile sağlanabilecektir.

AB-Türkiye ilişkilerinde sermaye akışı büyük ölçüde serbestleştirilmiştir. Buna rağmen, bazı sermaye girişleri, özellikle Türkiye'ye AB'den gelen doğrudan yabancı yatırımlar, son on yıllık dönem boyunca, çok düşük seviyede kalmıştır ve yabancı yatırımcılar için kullanılmış bir potansiyel bulunduğu beklentisini arttırmaktadır.⁹⁵

3.1.2 Nüfus ve İşgücü Göçü

Nüfus, sınırları belli olan bir sahada yaşayan insanların oluşturdukları topluluğa verilen isimdir. Türkiye'de nüfusun tarihsel özelliklerine baktığımızda 1927'den önce yapılmış

---

⁹⁵ Türkiye İşveren Sendikaları Komisyonu , "Gümrük Birliği'nin Sosyo- Ekonomik Etkileri ve Türk Çalışma Hayatı", s.41-54.

resmi bir sayım olmadığı için artış oranı hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. En düşük nüfus artışı 1940- 1945 döneminde yaşanmıştır çünkü bu tarihlerde yaşanan II. dünya savaşında seferberlik ilan edilmiştir ardından erkekler askerlik görevini yapmak üzere silah altına alınmıştır.1945-50, 1950- 55, 1955-60-dönemlerinde ise nüfus artış hızı sürekli yükselmiştir. 1965 sayımında ülkemiz nüfus artış hızı düşmüştür. 1985 yılından itibaren ise kadınların iş hayatına katılması ile doğurganlık hızı düşmüş ve nüfus artış hızı azalmıştır. Türkiye’de nüfusun yapısal özelliklerine baktığımızda genç nüfus fazla, yaşlı nüfus ise daha azdır. Nüfusun yarısından fazlası 15-64 yaş grubu içinde yer almaktadır. Bu durumda da görmekteyiz ki nüfusun yarısından fazlası çalışabilir aktif nüfusu oluşturmaktadır. Nüfusun yarısı ise 0-25 yaş arasındaki çocuk ve genç nüfustan oluşmaktadır. Nüfusun yaklaşık 1/ 3’ü 0-14 yaş grubunda yer alır, nüfusun üçüncü yaş grubunu 65 yaş ve üzerindeki oluşturur eğilimdedir. Yaşlı nüfus oranı geçmiş yıllara göre artma eğilimdedir. Türkiye’de yaşam düzeyinin yükselmesi ve tıptaki gelişmelerin iyileşmesi ile birlikte bu nüfus artış hızı artmaktadır.2012 yılında Türkiye’nin toplam nüfüsü 75.627.384 kişidir. Erkek nüfusun oranı % 50,2 iken kadın nüfus oranı ise % 49,8’dir.⁹⁶

İşsizlik ve işsizlerin istihdamı sorunu ise Türkiye’de 1950’li yılların başında başlamıştır. İşsizlik: Çalışma istek ve gücünde ancak piyasadaki çalışma koşullarına razı olmasına rağmen uygun bir iş bulamayan kişilerin durumudur.⁹⁷ Hızlı nüfus artışı ve şehirleşmeyle başlayan işsizlik 1970’li yıllarda yüksek düzeye ulaşmıştır. Türkiye’de işsizlerin eğitim düzeyi genel olarak düşüktür ve çoğu vasıfsızdır. Çalışma gücü olmasına rağmen piyasalardaki cari ücretler ve çalışma durumunda iş bulamamasına ise açık işsizlik denilmektedir. Gizli işsizlik ise işgücünün istihdam edilmesine karşın elde olmayan nedenlerden dolayı düşük verimle ya da hiç çalışmama durumuna denilmektedir.Türkiye’deki işsizlerin eğitim düzeyine göre çoğunun ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. %4.5 u okuma yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır. İşsizlik nedenine göre en kalabalık grubu çeşitli nedenlerle, yeni mezun olan, askerden yeni gelen insanların oluşturduğu iş arayanlar oluşturmaktadır.⁹⁸

Nüfus faktörü, geçen yüzyılımızda olduğu kadarıyla önemli bir güç olarak görülme de, Avrupa'nın süratle yaşlanarı nüfusu dikkate alınırca, AB nin fazla uzak olmayan bir gelecekte, hem kaynaklarının önemli bir bölümünü sosyal güvenliğe

⁹⁶ Türkiye’de Nüfus Özellikleri ve Nüfus Hareketleri , Palme Yayınevi, 2010,s.23.

⁹⁷ DPT, İstihdam, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 1989.

⁹⁸ DİE, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları, ‘‘İşsizlik Nedenlerine Göre İşsizler,’’ 2000.(Bin kişi)

ayırmak zorunda kalacağı, hem de yeni insan kaynağına ihtiyaç duyacağından nüfus faktörünün önemi daha da artmıştır.

Türkiye 12 aday ülkenin nüfus toplamının % 62,9'unu, milli gelir toplamının %43'ü, yüzölçümü toplamının ise %70,9'u boyutlarında bir ülkedir.⁹⁹ Türkiye, Avrupa Birliği için sadece yüzölçümü ve milli gelirine değil, aynı zamanda Avrupa'nın yakın gelecekte ihtiyaç duyacağı işgücü talebini de karşılayacak genç ve dinamik bir nüfusa sahiptir. Bu bağlamda Türkiye'nin Avrupa Birliği nüfusu içindeki payı %12'e ulaşmaktadır. 2050 yılı için tahminlere göre AB nüfusu azalarak 419 milyona düşerken, Türkiye nüfusu ise 103 milyona çıkacaktır. Böyle bir durumda da Türk nüfusu AB nüfusunun dörtte birine yükselecektir. Nüfusun içyapısı da AB açısından düşündürücü bir görünüme sahiptir.2025'te AB nüfusunun % 22,8'i 65 yaş ve üstü olacaktır. Aynı yıl bu rakam Türkiye için %10,8 'de kalacaktır. 2050'de AB nüfusunun %29'u 65 yaş ve üstüne çıkarken, Türkiye'de bu oran %22,4'e yükselecektir.¹⁰⁰ Bu veriler geleceğin yaşlı Avrupası için genç nüfusun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Avrupa içindeki Türk nüfusu 2007 sonrası beş milyonu geçmiştir ve bu nüfus yoğunluğu ile Türkler, Avrupa'nın en kalabalık üçüncü ülke milliyeti olma özelliğine sahiptirler. Türkiye'nin katılımıyla birlikte bazı göç dalgalarının karşılıklı olarak yaşanması beklenmektedir. Bazı kesimlerce korkulu bir rüya haline gelen bu durum karşısında AB iş piyasasında birtakım geçici ve kalıcı önlemler planlamıştır. Türkiye'nin genç ve dinamik nüfusu da yaşlanan AB nüfusu gençleştirmek için en güçlü ara çözüm olabilecektir.

Hızla artan nüfus, Türkiye'de işsizlik sorununu etkilemektedir. Türkiye'de işgücü arzı hızının artması durumuyla birlikte potansiyel işgücünü istihdam etmekte güçlük çekmektedir.Türkiye'de işsizlik sigortası çok yaygın değildir ve bu yüzden yararlanan kişi sayısı çok azdır. İşsizlik oranlarının gittikçe arttığını düşününce işsizliğin kişi ve toplum için olumsuz sonuçlarını en aza indirgeyebilmek için Avrupa toplumlarında olduğu gibi işsizlik sigortası hayata geçirilmelidir.¹⁰¹

⁹⁹ M.Zeki Duman, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Katılımının Yaratacağı Jeopolitik Boyutlar, Özdağ, Sosyo Ekonomi, Ocak-Haziran 2005 s.83-87.

¹⁰⁰ Zeki Duman, a.g.m.s.87

¹⁰¹ Ali Yılmaz, Türkiye'de İşsiz Nüfus, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ, 2005.

Türkiye'nin genç nüfusu, AB bünyesinde ekonomik dinamizmin sağlanması açısından oldukça önemli rol oynayacaktır. Ayrıca bu genç nüfusla, AB emek piyasalarında belirli sorunların çözülmesine katkı sağlanacaktır. Yapılan araştırmalara göre AB'nin 2050 yılı mevcut projeksiyonlara göre 100 milyon ilave işgücüne ihtiyacı olacağı tahmin edilmektedir. Türkiye işgücünün kalitesini artırmak üzere mesleki eğitim ve hayat boyu öğrenme alanlarında büyük ilerlemeler sağlamaktadır. Bu alandaki ilerlemeleri sağlamak için kayda değer bir fona sahip İŞKUR ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ortak projesi olan Beceri 2010, VQA ile eğitim seviyelerinde yeterliliklerin ve sertifikasyonunun sağlanması önemli gelişmelerin başında gelmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranı %27,6'a çıkmış olup, bu oran henüz AB ortalamasının altındadır. Türkiye, 2015 yılından beri tüm ülkede kız ve erkeklerin ilköğretim mezunu olması amacını taşımaktadır. Cinsiyet eşitsizliğine ilişkin sorunlar yaşanmasına rağmen, Türk kadın akademisyen oranı, Avrupa ortalamasından fazladır. Ayrıca ücretsiz ve kendi işinde çalışan aile bireylerinin ortalaması toplam istihdam içinde 1990'da % 56,5 iken, 2009'da % 34,3'e düşmüştür.¹⁰²

AB'ne sağlanabilecek bir diğer katkı ise Avrupalı emeklilerin Türkiye'ye yerleşmeleri konusudur. Türkiye'de ikamet eden Avrupalı emekliler konusu yükselen yeni bir konudur. Türkiye, sıcak iklimi, ucuz olması ve Türk insanının dostluğu gibi avantajlı ve ilgi çekici yönlerinden dolayı Avrupalı emekliler için gidilecek popüler bir ülke konumuna gelmiştir. Bu rakamlar konusunda çok kesin bilgiler olmamakla beraber, Türkiye'ye yerleşenlerin sayısının, 100 000 ile 500 000 arasında olduğundan bahsedilmektedir. Türkiye'ye özellikle sahil yerlerine daimi yerleşmek ve tatil imkânından yararlanmak amacıyla göç eden Avrupalıların olması yolundaki gelişme, Türk ve Avrupalı toplumların daha iyi kaynaşmasına neden olacaktır.

11 Eylül saldırıları sonrasında Müslümanlara karşı başlatılan önyargılı tutumlar sonucu Türkiye, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olup hürriyet, demokrasi, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygılı, hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı bir ülke olarak önemli bir rol model olabilecektir bu yüzden Türkiye'nin katılımı AB bir Hristiyan klubüdür düşüncesini de bertaraf edecektir.

Türkiye'nin AB'ye üye olmasıyla birlikte de gelecek için sağlıklı, eğitimli iş gücü yetiştirebilecektir. Eğitim ile ilgili politikalarda, işgücünün niteliğini, becerilerini ve istihdam

---

¹⁰² Türkiye'nin AB'ye Tam Üyeliğinin AB'ne Ekonomik ve Sosyal Açından Sağlayacağı Katkılar, AB –Türkiye İştişare Komitesi ,29.Toplantısı, İstanbul,15-16 Eylül 2011.

edilebilirliği arttıracak şekilde düzenlenmeli, meslek liseleri ve meslek yüksekokullarının önünün açılması için bu tarz projeler desteklenmelidir.¹⁰³

Türkiye'nin AB üyeliği mevcut üye devletler arasında bazı göç dalgaları oluşturabilecektir. Bu göç dalgalarıyla birlikte göçmenlerin davranışları üzerinde etkili olabilecek bazı faktörlerde olacaktır. Türkiye'nin Avrupa Birliğine üye olmasıyla birlikte artan üretkenlik ve gelir düzeyinin artışı göç düzeyini azaltacaktır bunula beraber sosyal politika, sağlık ve eğitim gibi konularda düzenlemelere gidilmesiyle birlikte göç baskısı azalmış olacaktır. Komisyonun hazırlamış olduğu bu raporlar da genişleme dalgaları üzerinde, olumlu etkiler yaratacaktır. Avrupa halkı Türkiye'yi de bu topluluğun içine aldığı zaman gerçekten bir birlik oluşturmuş olacaktır. İşçilerin serbest dolaşımı hükümlerinin tam uygulanmasıyla birlikte güçlükleri giderecek hükümler getirilmesi faydalı olacaktır. İstihdam için Türk yetkililerin aktif ve istekli bir yaklaşım göstermesiyle, insan haklarının gelişimi için gerçekleştirilecek yapısal reformlar sayesinde ekonomik uyuma ulaşılması daha kolay sağlanacaktır. Sosyal politika ve halk sağlığı, ekonomik büyümenin ve istihdamın temel destekleyicileridir. Kadın hakları, çocuk işçilik ve diğer konularda iş standartları konularında atılacak her adım ile birlikte daha yaşanılabilir bir ülke için imkan sağlanmış olacaktır.

3.1.3 Siyasi Boyut

Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesi hem ülkemizin iç siyasetine hem de Avrupa Birliği'nin siyasi politikalarına çok çeşitli katkılar sağlayabilir. Demokrasiden, insan haklarına kadar pek çok alanda yapılacak olan düzenlemeler bizim ülkemiz açısından özümüzden olan insana saygı duyma eğilimimizi tam olarak gerçekleştirebilme ve bunu bir hayat felsefesi olarak benimseyebilmemiz açısından kendimizi geliştirmemize katkı sağlayabilecektir. Anadolu'da yaşayan halkımız, yaşamı paylaştıkça güzelleşen bir değerler sistemi olarak görüp, paylaşım, yeni kültürlerle her daim kucak açmaya hazır insanlardan oluşmuştur. Ekonomik yetersizlikler, kardeşin kardeşe düşman gösterilmesi gibi ırkçı ve şoven bazı kesimlerce provakasyonlarla aramızdaki dostluk kardeşlik unsurlarının yıpratılmamasına yine ortak bir paydada birleşerek ve ekonomik ve toplumsal gelişmelerle katkı sağlanabilecektir.

---

¹⁰³ www.tusiad.org.tr "2050'ye Doğru Nüfus Bilimi ve Yönetim :İşgücü Piyasasına Bakış" s. Son Erişim Tarihi : 10.02.2014

3.1.3.1 Türkiye'nin İç Siyasetindeki Gelişmelere Etkisi

Türkiye'nin dış politikası ülke içi gelişmelerden doğrudan ve dolaylı olarak mutlaka etkilenecektir. Devletin rolü, sivil-asker ilişkileri, ekonomik reform, laik-dini politikalar ve ulusçu-uluslararası yöneliş gibi temel konularda benimseyeceği yön, gelecekte Türkiye'nin dış politikasını şüphesiz etkileyecektir.

AB tam üyeliği ülkemizdeki demokratik ve şeffaf devlet anlayışının daha da güçlenmesini sağlayacaktır. Avrupa Birliği üyeliği için Kopenhag kriterleri yerine getirildiği zaman demokrasi, insan hakları ve azınlık haklarına saygı kıstasları da yerine getirilmiş olacaktır. Türkiye 2001 yılından bu yana Kopenhag siyasi kriterlerine uyum için kapsamlı anayasal düzenlemeler gerçekleştirmiş, düşünce ve ifade özgürlüğü, işkenceyle mücadele güçlendirilmiş, anadilin öğrenilmesi ve anadilde yayın hakkı sağlanmıştır. Bunların yanısıra idam cezası kaldırılarak, dernekler, siyasi partiler ve basın alanlarında ciddi ilerlemeler kaydedilmiştir.¹⁰⁴

Türk toplumunda ordunun siyasi ağırlığı hala fazla olmakla birlikte siyasi reformlar dolayısıyla bazen azalmaktadır. Aynı zamanda, demokratik reformların yerleşmesiyle birlikte sivil toplum uluslararası meselelerin daha çok bilincine varabilecek ve bu da dış politika konusunda daha katılımcı ve belki daha az mutabakata dayalı tartışmaları getirecektir. Şayet Türkiye laikliği Müslüman bir sosyal ve kültürel ortam ile birleştiren bir demokrasi olma yoluna gidebilirse, diğer bölge ülkelerine iyi bir örnek olabilecektir.

Tam üyelik ile birlikte ülkemizdeki yerel yönetimlerin etkinliği artarak ‘katılımcı demokrasi’ çerçevesi genişleyecek ve ülkemizdeki vatandaşların yönetime bizzat katılmaları yönünde önemli ilerlemeler olacaktır. Avrupa Birliği, İnterereg III B ve C Programları kapsamında yerel yönetimlerin uluslararası ve bölgelerarası İşbirliği programlarına destek olmaktadır. Bu yardımların yanısıra sağlanacak olan projelerin oluşturulmasında yerel yönetimler desteklenerek onların da gücü arttırılmış olacaktır. Türkiye’de sivil toplum kuruluşları ekonomik ve sosyal demokrasinin uzantısı niteliğindeki kurumsal yapılanmnın anayasal güvenceye kavuşturulmasına ilişkin bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Tam üyelik ile birlikte Avrupa sivil toplum ağıları vasıtasıyla AB seviyesinde görüşlerini aktarabilecekler ve AB politikalarının şekillenmesinde rol oynayabileceklerdir. Güçlü bir sivil toplum sayesinde

¹⁰⁴ İKV, ‘AB Tam Üyeliğinin Türkiye Vatandaşlarına Sağlayacağı Faydalar’, No.173, 2. Baskı, İstanbul, s.89.

toplumun devlet üzerindeki denetimi artarak, vatandaşlar arasında aktif bir yurttaşlık bilinci oluşacaktır. Bu yolla karşılaştıkları sorunlara ortak çözüm yolları aranacaktır.¹⁰⁵

Dünyanın politik bir kırılmaya uğradığı/uğratıldığı bu süreçte Avrupa Birliği, demokrasi ve insan haklarıyla alternatif siyasal bir güç olma potansiyeliyle daha da önemli hale gelmiştir. Gerek 480 milyona varan üretken nüfusuyla dünya ithalatının % 21¹ini ihracatın da % 20¹sini gerçekleştirmesi ve dolayısıyla dünyanın en büyük ikinci ekonomik gücü olması, gerekse de dış politikada yaşanan sorunların çözümünde askeri müdahalelerden ziyade uzlaşmaya dayalı politik bir tavır takınması açısından önemi daha da artmaktadır.

AB'nin federal bir politik yapı çerçevesinde süper bir devlete doğru ilerlemesini durduracak, halen izlediği federalleşme çizgisini radikal bir şekilde değiştirecek bir gelişme de Türkiye'nin AB'nin tam üyesi olmasıyla sağlanabilecektir. Bu durumda, AB için federalleşme süreci sona erecek ve AB politik bir süper güç olma iddiasını terk ederek, gelişmiş bir ekonomik bölge, konfederal bir süreç olmanın ötesine geçemeyebilecektir.

Bu iki farklı politik projenin özü ve Türkiye ile ilgili bağlantısı şöyle anlatılabilir: "Boğaziçi'nin kapılarında iki mantık çatışmaktadır. Birlik mantığı ve barış mantığı. Eğer Avrupa projesi ile süper güç olma talepleri olan iç bütünlüklü bir politik yapı oluşturulmaktan bahsediliyorsa Boğaziçi' nin bu yakasında durmalıyız, en azından bir on yıl daha. Ama demokrasiyi, insan haklarına saygıyı, zenginliği ve böylece dünyanın en tehlikeli bölgesinde barış şansını geliştirmenin acil olduğunu düşünüyorsak, büyük adımlarla bu köprüyü geçmeliyiz"

3.1.3.2 AB Vatandaşlığı

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmasıyla Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan insanlar gibi bizler de birtakım haklardan faydalanabileceğiz. Bu durum hem ülkemiz için çok büyük bir avantaj olacak, işlerimiz kolaylaşacak hem de Avrupa Birliği'ndeki ülkeler Türkiye'nin de dahil olması ile renklerine bir renk daha katacak ve yıllardır Türkiye'nin Avrupa kapısında oyalandığı iddialarının yersiz olduğunu kanıtlamış olacaklardır.

---

¹⁰⁵ İKV, a.g.e., s. 11-12

AB vatandaşlığı kavramı 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile oluşturulmuştur. Maastricht antlaşmasına göre üye ülkelerin herhangi birine üye olan b kişi Birlik vatandaşıdır. Bu bakımdan tam üyelikle Türkiye vatandaşları AB vatandaşları statüsüne sahiptir. AB üyeliği kapsamında üye ülke vatandaşları; üye ülkelerin topraklarında serbest bir biçimde dolaşma hakkına ve ikamet hakkına sahip olacaklardır, ikamet ettikleri ülkenin vatandaşları ile aynı koşullarda yerel seçimlerde ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı, Avrupa Parlamentosu nezdinde şikâyet hakkı, Avrupa Parlamentosunun tayin ettiği Ombudsmana başvurma hakkına sahiptir ve ayrıca üçüncü ülkelerdeki diplomatik ve konsolosluk yetkilerinin korunması hakkına sahiptir. AB vatandaşlığının sağladığı haklar kapsamında Türkiye vatandaşları pasaporta ihtiyaç duymadan geçerli kimlik kartları sayesinde diğer AB ülkelere seyahat edebilecek, çalışabilecek ve ikamet edebilecektir. İkamet ettikleri AB ülkesinde belediye ve bölge seçimlerine katılabilecek, Avrupa Parlamentosu seçimlerinde aday olarak Türk vatandaşlarının siyasi haklarının da güçlenmesine katkıda bulunmuş olacaktır. Türkiye'nin üyeliği ile Türkçe de resmi dillerin arasında sayılacak ve bu sayede vatandaşlar başvurularını Türkçe yapabileceklerdir.¹⁰⁶

3.1.3.3 Altyapı, Çevre ve Eğitim

Türkiye, AB'ye tam üye olduğu zaman alacak olduğu hibe ve yardımlar sayesinde altyapı, çevre ve eğitim alanındaki eksiklerini tamamlayarak daha modern ve gelişmiş bir ülke olabilecektir. Yeni küresel ekonomide rekabet edebilmek artan nüfusun ulaşım, enerji, telekomünikasyon, çevre, eğitim ve sağlık alanlarındaki gereksinimlerini karşılamak için Türkiye altyapı olanaklarını geliştirmelidir. AB gelişmişlik düzeyi daha alt düzeyde olan ülkelerin altyapılarına hibeler ve krediler yolu ile destek sağlamaktadır. AB'nin hibe nitelikli yardımları ile az gelişmiş bölgelerin finansmanına ilişkin yardımlar sağlanmaktadır. Bu kaynaklar sayesinde Türkiye karayolu ve otoyol yatırımlarını tamamlayacak, demiryollarını modernize edecek, enerji üretimini arttıracak, enerji maliyetini düşürerek vatandaşlarına en üst düzeyde imkanlar sağlayarak, iletişim imkanları yaygınlaşacak ve ucuzlayabilecektir.¹⁰⁷

Çevre alanındaki düzenlemelere baktığımızda "Kirleten öder" ilkesi uygulanmaya başlayacaktır. Bu durum işletmelerin daha duyarlı olmasına neden olacak ve vatandaşlarımız daha sağlıklı bir çevrede yaşama imkanına kavuşmuş olacaklardır. AB standartlarının uygulanmasıyla birlikte ülkemizdeki hava kirliliği oranı da azalmış olacaktır. Türkiye'de

¹⁰⁶ İKV, a.g.e, s. 12-13

¹⁰⁷ İKV, a.g.e, s. 16-17

tehlikeli ve katı atıklarla ilgili düzenlemelerle çöp depolama sahaları inşa edilecek ve çöplerden kaynaklı tehlikeli sızıntılarla mücadele edilecektir. AB üyeliği ile suyun içme ve kullanım kalitesi artacak, analiz metodları sayesinde analiz sıklıkları aratarak kentsel alanlarda insan sağlığını tehdit eden kirli suyun önüne geçilmiş olacaktır. Kimyasal madde sınıflandırmasına sahip AB bu maddelerin kullanımını ve sınıflandırmasını geniş bir pazara bağlamıştır. Tam üyelikle birlikte kimyasal maddeler ve endüstriyel riskler ile ilgili tedbirler alınacak ve kamu sağlığının güvenceye kavuşturulması sağlanabilecektir.¹⁰⁸

Eğitim alanında, AB tam üyeliği ile birlikte eğitim standartları yükselecektir. Türkiye’de yabancı dil eğitiminin geliştirilmesine ağırlık verilmesi gerekecektir. Yüksek eğitime yönelik Erasmus, erişkinlerin eğitimine yönelik Grundtvig, Avrupa dillerine yönelik Lingua, gibi öğrenci değişim programları sayesinde Türk ve Avrupalı öğrenciler daha rahat bir biçimde yeni kültürler tanıma ve kendilerini geliştirme fırsatı bulmuş olacaklardır.¹⁰⁹

Avrupa Birliği- Türkiye mali işbirliğine baktığımızda, Topluluk programları vasıtasıyla pek çok projenin uygulandığını görmekteyiz. Bu programlar sayesinde AB üye ülkeleri ile aday ülkeler arasında işbirliği gelişecek ve güçlendirilecektir.

Bu programlardan bazıları şunlardır:

- Sivil Koruma Mekanizması¹¹⁰
- Halk Sağlığı Alanında Topluluk Eylemi¹¹¹
- Gümrük 2007 Programı¹¹²
- Erasmus + Programı
- E-Devlet Hizmetleri Programı
- Daphne II Programı
- Güvenli İnternet Programı
- e-İçerik Programı
- Kültür Programı

¹⁰⁸ İKV, a.g.e, s. 20-26

¹⁰⁹ İKV, a.g.e, s. 34-38

Ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Komisyonu Vergilendirme ve Gümrük Birliği Genel Müdürlüğü http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/index_en.htm Son erişim tarihi: 01.03.2014

¹¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Komisyonu Çevre Genel Müdürlüğü (http://ec.europa.eu/environment/index_en.htm son erişim tarihi: 01.03.2014)

¹¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Komisyonu Tüketicinin Korunması ve Sağlık Genel Müdürlüğü, http://ec.europa.eu/health/index_en.htm Son erişim tarihi: 01.03.2014

¹¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Komisyonu Vergilendirme ve Gümrük Birliği Genel Müdürlüğü http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/index_en.htm Son erişim tarihi: 01.03.2014

- 2007-2019 Yılları İçin Avrupa Kültür Başkentleri Eylemi
- Gençlik Programı¹¹³ nı kapsamaktadır.

3.1.4 Sosyo-Kültürel ve Stratejik Boyut

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmasıyla stratejik açıdan Türkiye'nin coğrafi konumu çok önemli yer tutmaktadır. Türkiye, Asya ve Avrupayı kapsayan geniş ve stratejik topraklarıyla, verimli toprakları ve Boğazlarıyla bir kavşak noktasındadır. Ayrıca sınırları etrafındaki komşuları da tüm dünya için önemli enerji kaynaklarına sahiptir. Bu başlık altında Türkiye'nin coğrafi konumun Avrupa Birliğine neler katabileceği, Türkiye'nin birliğe üye olmasıyla komşularımızın Avrupanın da sınır komşuları olacağı ve durumun olası etkilerinden bahsedilecektir. Konu, Akdeniz, Ortadoğu, Rusya ve Kafkasya bölgelerinin sahip olduğu enerji kaynakları hem de bazı alanların çatışma alanı olması dolayısı ile farklı boyutları ile ele alınacaktır.

3.1.4.1 Türkiye'nin Coğrafi Konumu

Jeopolitik stratejiyi belirleyen en önemli güç, söz konusu ülkelerin sahip oldukları coğrafi mekanlarıdır. Bu bağlamda Türkiye, toplumların ender sahip oldukları çok önemli bir toprağa (Anadolu)'ya sahiptir. Tarihte bu bölgenin farklı toplumların savaş alanına dönmesinin en önemli nedeni de burıdandır, yani bölgenin bir geçiş ve ulaşım ağı üzerinde bulunmasıdır.

Bir düşünürün deyişiyile tarihsellik, aslında coğrafya savaşımıdır. İnsanoğlunun yarattığı tarih, başarılı iklimlere sahip alımlı topraklar üzerinde yapılan savaşlardan meydana gelmiştir. Dolayısıyla Türkiye çok önemli küresel jeopolitikte durmaktadır. Gerek, Asya ile Avrupa kıtasını birbirine bağlayan güzergâhıyla, Karadeniz'in sıcak sulara bağlantısını sağlayan İstanbul ve Çanakkale gibi Boğazlara sahip olmasıyla, gerekse, Akdeniz'in en önemli kıyı ülkesi olması, Ortadoğu'nun Avrupa'ya açılan kapısı olması ve yine benzer bir analogiyle Avrupa kıtasının Asya'ya ve Ortadoğu'ya açılan kapısı olması açısından hayati bir konuma sahiptir.

Türkiye bulunduğu coğrafi konum itibari ile çok önemli bir noktada yer almaktadır. Dünya siyasetinde siyasi ve ekonomik açıdan güçlü olan ülkelere komşudur. Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya, Akdeniz ve Ortadoğu bölgeleriyle komşu olması sayesinde Avrupa için

---

¹¹³ Tüm programlar hakkında genel bilgi sahibi olmak için bkz. T.C.ABGS, Avrupa Birliği- Türkiye Mali İşbirliği, Ankara, 2007, s.49-74

çok önemli bir kaynak olan enerji arzının taşınmasında kolaylık ve büyük avantaj sağlayacaktır. Ekonomi ve nüfus açısından oldukça büyük bir ülke olan Türkiye büyüklük olarak dünyanın 21. büyük ekonomisidir. Laik Müslüman bir ülke olması dolayısıyla da bölgedeki istikrar için temel unsurdur. Batı ittifakı ile bütünleşmesi dolayısıyla Avrupa'nın ve komşu bölgelerin güvenliğine katkı sağlayacaktır.

Türkiye, zengin su kaynaklarına sahiptir, kalkınma ve sulama için gerekli olan bu su kaynaklarına erişim Türkiye'nin üye olmasıyla birlikte oldukça kolaylaşacaktır. Fırat ve Dicle havzaları üzerindeki barajlar, İsrail ile yapılan su anlaşmaları , AB açısından önemli sorunlara çözüm bulmuş olacaktır.

Ulaşım konusunda da Türkiye'nin katılımı ile birlikte Avrupa ve Avrupa'nın güneyinde karayolu, demiryolu, havayolu, deniz ve boru hattı bağlantılarını içeren enerji koridoru rolü artacaktır. Böylelikle Akdeniz bölgesinin ekonomik ve ticari entegrasyonu hızlanacaktır.

Güvenlik kavramı uluslararası ilişkilerde, devletler açısından üzerinde durulması gereken en önemli konulardan biridir. Türkiye'nin AB'ye katılımıyla birlikte güvenlik kavramının üç temel unsuru olan enerji, ulaşım ve sınır yönetimi konularında önemli işlevi olabilecektir. Türkiye'nin katılımı AB'nin Rusya, Ortadoğu ve Hazar çevresindeki ülkeler dışında alternatif güzergahlar sağlayacaktır. Bakü- Ceyhan boru hattının tamamlanmasıyla birlikte Türkiye önemli bir petrol transit bölgesi haline gelecektir. Türkiye'nin tam üyeliği sonrasında sınır yönetimi konusunda bazı zorluklar ortaya çıkabilecektir, örneğin insan kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı, yasadışı göç ve örgütlü suçlar kapsamında işbirliği gelişecektir. Türkiyenin komşuları, Ortadoğu da birtakım eylemlerinden ve çizmiş oldukları insan profilinden dolayı korkuyla yaklaşılan devletlerdir. Ancak zengin yer altı zenginliklerine sahip bu devletler sahip oldukları petrol ve doğal gaz yatakları ile dünyadaki küresel terörün, göçün, insan kaçakçılığının yaygın olması ile bölgedeki gelişmeler ürküntü ile izlenmektedir. Ancak bilinmelidir ki Avrupa'nın bu konuları uzaktan seyrederek bir çözüm bulması mümkün değildir, eğer Avrupa Birliği küresel bir örgüt ise gelişmeleri daha da yakından takip ederek çözüm arayışlarına müdahil olmalıdır.

Mustafa Kemal Atatürk, Kurtuluş Savaşına başlarken 5 Şubat 1921'de Doğu-batı ulaşım yollarının önemini ve bu önemin Türk Kurtuluş hareketine etkisini şu sözlerle saptamaktadır : “ Bana göre, Türkiye, Doğu ve Batı dünyasının sınırındaki coğrafi konumuyla ilginç bir rol oynuyor, bu durum bir yanıyla faydalı iken, diğer yanıyla tehlikelidir. Batı emperyalizminin Doğu'ya yayılmasını durdurabileceğimiz

için, Türkiye'yi öncü olarak gören bütün Doğu halklarının sempatisini kazanmış oluyoruz. Diğer yandan bu durum bizim için tehlikelidir. Çünkü Doğu'ya yönelen saldırıların bütün ağırlığı bizim üzerimizdedir ve Batı'nın bütün nefreti bizim üzerimize odaklanmış bulunuyor.''¹¹⁴

Avrupa kıtasında 20 milyona varan Müslüman yaşamakta ve İslam, Avrupa için "öteki bir din" olmaktan çıkarak "içerdeki bir sorun" olmaya başlamıştır. Bunda Avrupa'nın İslam'a karşı tarihsel belleğinde saklı tuttuğu önyargıların ve bunun günlük yaşamın akışı içinde Müslüman olanlara karşı hissettirmesiyle gerçekleşmektedir. Bu açıdan Türkiye'nin ara bir tampon görevi üstlenerek hem İslami kültüre sahip bir geleneği temsil etmesi açısından Avrupa ülkelerinin bu sorunlarına çözüm bulmada yardımcı olabilir hem de demokratik ve laik bir devletin İslamla barış içinde yaşayabilmenin olanağını sunabilir.

Türkiye Avrupa Birliği için enerji sağlanması ve transfer ağları açısından stratejik öneme sahiptir. Hem artan enerji ihtiyacı hem de transit ülke olması, önemli yatırım fırsatları yaratacaktır. Ancak, teknik ve güvenlik standartları yönündeki ulaştırma müktesebatı gereklerini karşılamak oldukça büyük bir uğraşı gerektirebilecektir.

3.1.4.2 Türkiye'nin Komşu Ülkelerle İlişkileri

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmasıyla, Birliğin sınırları Güney Kafkaslara (Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan) Suriye, İran ve Irak'a kadar genişleyecektir. Türkiye, dış politika siyasetinde komşularıyla ilişkilerine daha çok ağırlık verirken, bu durum, önceleri Türkiye ve komşuları arasında ikili ilişkiler olarak tanımlanabilecek pek çok konuya, Birliğin dış politika bakımından müdahil olması olanağını arttıracaktır.

Türkiye toplumların ender olarak sahip olabileceği bir toprağa Anadolu'ya sahiptir. Tarihte bu bölgenin savaş alanına dönmesinin en önemli sebebi bir geçiş ve ulaşım ağı üzerinde olmasındandır. İşte o zamandan günümüze Türkler çok önemli bir ulaşım ağı üzerindedir. Türkiye, Asya ile Avrupa kıtasını birbirine bağlayan güzergahıyla, Karadenizin sıcak sulara bağlantısını sağlayan İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına sahip olmasıyla, Akdeniz'in en önemli kıyı ülkesi olması, Ortadoğu'nun Avrupa'ya açılan kapısı olması ve yine benzer bir analogiyle Avrupa kıtasının Asya'ya ve

¹¹⁴ Metin Aydoğan, "Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz ? (Tanzimattan Gümrük Birliğine)," Kum Saati Yay.,4. Baskı,İzmir,2003, s.456.

Ortadoğu'ya açılan kapısı olması itibariyle stratejik bir konuma sahiptir , eğer Türkiye Avrupa Birliğine üye olursa , Avrupalılarda bu artılara ortak olabileceklerdir.

3.1.4.3 Akdeniz ve Batı Balkanlar

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılımı, Birliğin sınırlarını halihazırda gerilim kaynağı olan ülkelere kadar genişletecek ve bölgenin sorunlarını AB dış politikası gündeminde üst sıralara taşıyacaktır. Türkiyeli bir Avrupa sonrasında AB Akdeniz bölgesinde daha çok etkin olacaktır. Türkiye, İsrail ile son dönemde yaşanan gerginlikler hariç dostane ve ticari ilişkiler sergilerken, son dönemde yaşanan kriz ortamı sonrasında bu ilişkilerin samimiyet düzeyi azalmıştır. Türkiye'nin Yunanistan ile ilişkileri, Kıbrıs'la olan güçlü bağları sebebiyle bu bölgedeki aktif tutumu Avrupa Birliği için bölgede avantajına durum olabilecektir.

Türkiye Batı Balkanlarda (Hırvatistan, Sırbistan- Karadağ, Bosna-Hersek, Makedonya ve Arnavutluk) özellikle son on yıldır olumlu ve yapıcı bir rol oynamaktadır. Bölgede Türk birlikleri barışı koruma ve istikrar operasyonlarına katılmaktadır. AB üyesi olmasından bağımsız olarak, Türkiye'nin bölgedeki istikrar ve işbirliği sürecini desteklemeyi sürdürmesi ve İstikrar Paktının bir üyesi olarak kalması beklenmektedir. Her durumda, Türkiye AB'ye katıldığında, bir veya daha fazla Batı Balkan ülkesi üye olabilir.

3.1.4.4 Ortadoğu

Petrolün modern anlamdaki tarihi gelişmesi 19. yüzyılın ikinci yarısında başlamasına karşın tam olarak etki etmesi yirminci yüzyılda gerçekleşmiştir. Petrol milli stratejilere ve dünya politikaları ile sıkıca kucaklanmış bir mal olarak gözükmemektedir. Gerek Uzakdoğu'da gerekse Avrupa'da II. Dünya savaşının çıkışı ve gelişmesinde petrol en önemli sebep olmuştur. Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte uluslararası ve milli alanlarda yeni bir dünya düzeni şekillenmeye başlayarak yerini ekonomik çatışmalara, bölgesel yarışmalara ve etnik rekabete bırakmıştır. Yirminci yüzyıl ile birlikte petrole olan bağımlılık hissi artarak insanoğlunun ilerlemesi için sembol olarak kabul edilmeye başlamıştır ve yirminci yüzyıl bazı kesimlerce "petrol yüzyılı" olarak kabul edilmektedir.¹¹⁵

Bir buçuk yüzyıla yakındır petrol uygarlığımızın hem iyi hem de kötü yanlarından sorumludur, bazen bir nimet olurken bazen de büyük sorunları beraberinde getiren, savaflara sebebiyet veren bir kaynaktır. Bu da petrolün merkezi rol içermesinden, stratejik karakterinden, coğrafi dağılımından ve sürekli olarak krizlerle karşılaşmasından ileri

---

¹¹⁵ Daniel Yergin, Petrol ,s.10-12.

gelmektedir. Petrol uğruna bugüne kadar pek çok kan dökülmüştür. Yaşadığımız yüzyıl petrole sahip olmanın ekonomik açıdan büyük avantajlar getirdiği bir yüzyıldır.¹¹⁶

Zengin petrol yataklarına sahip olan bu Ortadoğu bölgesinde de Türkiye'nin AB üyeliğiyle, AB ve İran arasındaki ilişkilerin, ortak sınırın bir sonucu olarak yoğunlaşması beklenebilir. İran açısından, AB'nin Müslüman bir ülkeyle bütünleşmeyi nasıl yürüttüğü konusunda yoğun bir merak olacaktır. Bununla birlikte, enerji akışı veya Güney Kafkasya ve Orta Asya'da çatışan çıkarlar sonucunda Türkiye ile İran arasında yeni hususların ortaya çıkabileceği de gözardı edilmemelidir.

3.1.4.5 Doğu Avrupa, Rusya, Güney Kafkaslar ve Orta Asya

Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılımı, AB sınırlarının Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan'a kadar genişlemesine neden olacaktır. Türkiye'nin, katılımından önce komşularıyla ihtilaflarını çözmek için çalışmaya istekli olması koşuluyla, AB'nin Türkiye vasıtasıyla Güney Kafkaslarda istikrar sağlayıcı bir etkisi olabilir¹¹⁷. Özellikle Ermenistan'la olan ilişkilerinin, diplomatik ilişkilerin kurulması ve halihazırda kapalı bulunan kara sınırının açılmasıyla geliştirilmesi gerekebilecektir.

AB'nin Azerbaycan, Gürcistan ve petrol bakımından zengin Hazar Denizini çevreleyen ülkelerle olan ilişkileri de Türkiye'nin üyeliğiyle geliştirilebilir.

Avrasya bölgesinin, geleceğin dünyasında en az bugünkü Ortadoğu bölgesi kadar önem arz edecek stratejik bir konuma sahip olması kaçınılmaz görünmektedir. Bu gerçeği Brzezinski şöyle ifade ediyor: "Avrasya'ya egemen olan Dünyaya da egemen olur."¹¹⁸

Kafkasya öne çıkartılan niteliği önemli miktarda petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip Hazar Havzası ile Batı arasında Basra Körfezi ve Akdeniz ile Rusya arasında giriş ve pazarlama ve taşıma yolu olmasıdır.¹¹⁹ Avrupa Birliğinin Kafkasya politikasını etkileyen en önemli stratejik faktör yukarıda da değinildiği gibi petrol kapasitesi ve enerji güvenliğidir.

¹¹⁶ Daniel Yergin, a.g.e. s.732-736.

¹¹⁷ Zeki Duman a.g.m. s.91

¹¹⁸ Zeki Duman a.g.m. s.83-85

¹¹⁹ Zeki Duman, a.g.m. s.89-90.

Batı ile ekonomik ve siyasal entegrasyonlin korunabilmesi için batı güvenlik araçlarının bölgeye çekilebilmesi sorunun bir parçası halini almıştır. Türkiye'nin Birliğe üye olması halinde Avrupa'nın başta Kafkasya olmak üzere Orta Asya ile olan bağlantısını kurması açısından da ciddi anlamda katkısı olabilecektir.

Orta Asya ve Kafkasya'yı dünya politikası açısından yaşamsal hale getiren en önemli etmenler; söz konusu bölgenin başka ekonomik olmak üzere demografik ve stratejik konum açıdan çok önemli potansiyele sahip olmasıdır. Orta Asya açısından, Türkiye, AB'nin Orta Asya'da siyasi etkisi açısından bir kanal sağlayabilir. AB'ye katılımından sonra güçlü tarihsel, kültürel ve ekonomik bağları kullanarak reform geçirmiş bir Türkiye, Orta Asya'nın istikrar kazanmasına yardım edebilir. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra siyasi istikrarsızlığa maruz kalan bölgede demokratik değerlerin gelişmesini teşvik edebilir. Ancak, AB'nin sınırlarının bölgeye daha yakın hale gelecek şekilde genişlemesinin muhtemel sakıncaları da olacaktır. Örneğin ; Türkiye ve Orta Asya'nın Türki dillerin konuşulduğu bölgeleri arasında siyasi ve kültürel bağların varlığı ve ülkelerindeki rejimlere muhalif belirli Türki grupların Türkiye'deki mevcudiyeti, bölgedeki ülkelerle olan ilişkilerde gerilimi tetikleyebilecektir.

3.2 Türkiye'nin Avrupa Birliğine Girmesinin Dezavantajlı Sonuçları

Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesinin avantajları olacağı gibi bir takım dezavantajları da olacaktır. Bu dezavantajları yaşanan kıtanın kendi kendine yetecek düzeyi sağlayamayacak konuma gelmesiyle yeni ham madde ve ticaret merkezleri araması, artık eski büyüme hızını kaybetmesiyle düşen pazar payı, Gümrük Birliği'nin olabilecek negatif etkilerinin daha da hissedilir hale gelmesi, Türk kamuoyunda AB karşıtı görüşlerin son dönemde artması, ulusal egemenlik gibi kavramların zedeleneceği fikri gibi konular Birliğe girmekten bizi soğutacak başlıklardan sayılabilir.

3.2.1 Sosyal ve Siyasal Boyut

Avrupa'nın yaşanan bir kıta olarak görüldüğü yüzyılımızda, artık kendisine yeni tüketim merkezleri aradığını görmekteyiz. Çünkü yatırım mallarını oluşturan ürünlerin taşınabilmesi ve ticaretinin yapılabilmesi için yeni kavşak noktalarına ve geçiş güzergahlarına ihtiyaç duymaktadır. Ancak bu malların kolay kolay yerlerinden taşınma imkanı yok ve yeni üye devletleri bazı noktalarda kendi menfaatleri doğrultusunda kullanacaklardır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği konusun da içerden bazı tespitlerde bulunan Fransız Senatör Nathalie Goulet : ''Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesini Türkiye dostu bir

senatör olarak istemediğini söyledi. Avrupa'nın hasta olduğunu belirten Goulet, Türkiye'nin AB üyeliğinde kazancından çok zararı olacağını söyledi. AB ile Türkiye arasında ortaklık anlaşmasının yeterli olacağını aktaran Goulet, Türkiye'nin AB'ye ne çevre ne sanayi ne de altyapı politikaları için ihtiyacı olmadığını belirtti. 'Savunmada da Suriye sınırında yaşananlar Türkiye'nin AB'nin önünde olduğunu kanıtladı.' diye konuşan Goulet, 'Avrupa'nın hangi durumda olduğunu görmüyor musunuz? Türklerin parasının Yunanlılara, İspanyollara İtalyanlara gitmesini mi istiyorsunuz? AB'ye girince olacak durum budur.' vurgusunda bulundu. Avrupa Birliği'nin bütçe, ekonomi ve finans politikasının olmadığını öne süren Nathalie Goulet, AB teninin Almanya lokomotifini sayesinde ilerlediğini dile getirdi. Goulet, 'Türkiye'nin AB'den ne gibi çıkarı olabilir? Türkiye büyük bir ülke, zamanı geldiğinde Türkiye değil AB Türkiye'nin girmesi için yalvarmalı.' diye konuşmuştur.¹²⁰

Avrupa ülkelerinde 2013 itibariyle yaşlı nüfus toplam nüfusun yaklaşık olarak yüzde 23-24'ü civarındadır. Genel olarak yaşlı nüfus, nüfus dağılım oranı içinde geniş yer tuttuğu için bu durum ekonomik kaynaklarında sağlık ve sosyal güvenlik gibi girdilerde daha yoğun bir düzeyde pay ayırmayı gerektirmektedir. Bu da bütçenin büyük bir kısmını üretim yerine tüketime gitmesine neden olmaktadır.

3.2.2 Ekonomik Boyut

Avrupa Birliği'nin mevcut en önemli üretim merkezi Almanya'dır. Almanya, Avrupa'nın yaşamış olduğu son krizde ayakta durabilen, en az etkilenen ülke olmayı başarmıştır çünkü üretim mekanizmalarını aktif biçimde kullanmaktadır. Ekonomik canlılığını, bağımlılık yerine üretim felsefesi ile sağlayan Almanya diğer ülkeleri de kendi bünyesinde istediği para politikaları dahilinde yönetmektedir. Yaşanan ekonomik kriz başta Yunanistan, Portekiz, İspanya gibi Avrupa'nın eski ve hatırı sayılır ülkelerini sallarken, Avrupa Birliği'nin para politikaları ve bu ülkelere borç kredi sağlamaları sayesinde çıkış yolunu bulabilmişlerdir. Son dönemde kendi içinde krizler yaşayan bir topluluğun başka ülkelere yetebilmesi konusunda ciddi soru işaretleri kafalarda oluşmuştur. AB'ye girmenin ekonomik olarak bizi çok zenginleştireceği, bizim refah düzeyimizde inanılmaz artışlara sebep olabileceği tezi çürütülmüştür.

Benzer şekilde Türkiye de Avrupa Birliği'ne üye olursa ilk yıllarda büyüme hızı artacak, Avro'ya geçiş öncesi enflasyonda düşüklükler oratya çıkacak ancak kısa ve uzun

¹²⁰ Bkz. <http://yenisafak.com.tr/dunya-haber/turkiye-abye-girerse-zararli-cikar> Son Erişim Tarihi :12.02.2013-485035/12.06.2014

vadede konuyu değerlendirdiğimizde Avrupa Birliği bir ülkenin elindeki üretim kabiliyetini kısıtlayacaktır. İlk yıllarda gelir dağılımı arasındaki fark kapanacak, ancak sonrasında artacak olan ihracat düzeyi, orta ve uzun vadede bir ülkenin ekonomik kapasitesini negatif etkileyebilecektir.

3.2.2.1 Gümrük Birliği'nin Ekonomik Etkileri

Türkiye dış ticaretinin büyük bir bölümünü AB ile gerçekleştirmektedir .AB ile dış ticaret dengemiz sürekli AB lehine, Türkiye aleyhine değişen bir trend izlemiştir. Bu dengesizlik Gümrük Birliği ile de ortadan kaldırılmamıştır tam tersine Türkiye aleyhine büyümüştür. Gümrük Birliği düzenlemesi çerçevesinde Türkiye'nin bu dezavantajlı konumu baştan görülüp zararlar karşılanabilsin diye karar verilmesine rağmen bu yükümlülük AB tarafından yerine getirilememiştir.

İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'nın "Türkiye-AB: Bitmeyen Senfonide 50. Yıl" adlı raporuna göre, AB yolunda en heyecan verici gelişme olarak görülen Gümrük Birliği ile dış ticarete verilen açık son beş yılda 100 milyar dolara yaklaştı, toplamda ise 221 milyar doları aştı."

İSMMMO'nun raporuna göre Türkiye, Gümrük Birliği'nin imzalandığı yıllarda bir artış beklemiştir ancak açıklanan verilerde tam tersi bir görüntü oluşmuştur. Türkiye, AB ülkeleri arasındaki ilişkide 1996-2009 arasında yıllık ortalama 10 milyar seviyesinde açık vermiştir, 2010 yılında bu açık 19,5 milyar dolar 2011 yılında 28,8 milyar dolar, 2012 yılında da 28,2 milyar dolar olmuştur. Son beş yılın toplam açığı 100 milyar dolara yaklaşırken 2013 yılının ilk beş aylık döneminde açık 12 milyar doları bulmuştur.1996 yılından 2013 Mayıs osnuna kadar verilen açık ise 221 milyar doları aşmıştır.

Rapora göre; Türkiye-AB arasındaki ticari ilişkilerin çarpıcı bir göstergesi hem ithalatta hem de ihracatta AB ülkelerinin payının göreceli olarak azalmasıdır. Türkiye Gümrük Birliği'ni imzalarken AB ile ticaretin artacağı ve taraflar arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin en üst düzeye çıkacağını varsaymaktaydı oysaki veriler karşılıklı bağımlığın giderek azaldığını ortaya koymuştur.

Türkiye ve AB arasında Gümrük Birliği anlaşmasının imzalandığı 1996 yılında Türkiye'nin toplam ithalatı içinde AB ülkelerinin payı yaklaşık % 56 seviyesindeydi.2012 yılına gelindiğinde ise bu rakam % 37'ye düştü. Türkiye'nin ihracatı içinde aynı şekilde AB'nin payında düşüş yaşanmıştır. Rapora göre Türkiye, her 100 dolarlık ihracatının 54

dolarını AB ülkeleri ile gerçekleştirirken bu oran 2012 yılına gelindiğinde yüzde 38,8'e kadar düşmüştür.¹²¹

Avrupa Birliği, günümüze kadar kendi üyeleri dışında dört ülkeyle Gümrük Birliği anlaşması imzalamıştır. Andorra, Monako, San Marino ve Türkiye. Türkiye haricinde ki üç ülkenin çok küçük ekonomiye ve nüfusa sahip olmaları, anlamlı bir üyelik dışı Gümrük Birliği anlaşmasının yalnızca Türkiye ile yapılmış olduğunu gösteriyor. Türkiye dışındaki hiçbir AB adayı ülkenin bu şekilde bir anlaşmaya yanaşmamasının nedeni, tek taraflı olarak AB'nin gümrük politikalarına tabi olunması ve bu sebeple ticaret hacminde büyük açık oluşmasından kaynaklanmaktadır.¹²²

Tansu Çiller başkanlığındaki Doğruyol-Sosyal Demokrat Halkçı Parti hükümetinin kararıyla Türkiye- Gümrük Birliği AB'ye üyelikten önce başlatıldı. Dönemin hükümeti, Gümrük Birliği'nin ardından tam üyelik sürecinin yakınlaşacağı mesajı vererek kamuoyunda beklentiler oluşturmuştur. Sonuçta da 'Gümrük Birliği' kararları olarak bilinen ve 6 Mart 1995 tarihinde kabul edilen Ortaklık Konseyi Kararı'nın altına DYP-SHP koalisyon hükümeti imza atmıştır.

Türkiye'nin AB ile yapmış olduğu Gümrük Birliği anlaşması maliyetinin giderek artması beklenmektedir. AB-ABD arasında görüşmeleri sürdürülen Serbest Ticaret Anlaşması'nın hayata geçmesi durumunda, Türkiye'nin ticaret açığında büyük artışlar yaşanması beklenmektedir. AB-ABD arasında görüşmeleri süren Serbest Ticaret Anlaşmasının hayata geçmesi durumunda ise, bu durum tarafların ticaret hacminde büyük oranda getiri getirecektir ve bu rakamın 100 milyar euro civarı olması beklenmektedir. Türkiye'nin yaptığı Gümrük Birliği anlaşması hükümleri gereğince AB'nin serbest ticaret yaptığı ülkeler Türkiye'ye gümrüksüz ürün satabiliyorken, Türkiye aynı haktan faydalanamayacaktır. Bu da ülkemiz için önemli bir engeldir.

ATO Başkanı Sinan Aygün ise konuya ilişkin : ‘ ‘ *Türkiye pazarını, imalat sanayi dalında, AB'ye kayıtsız şartsız sıfır gümrükle açtığı için, 1996'dan başlayarak Türkiye'nin AB ile dış ticaret açığı hızla büyümeye başladığını belirterek, "Son yılların ortalamasına bakıldığında, AB ile dış ticarete açık, yıllık 10 milyar dolara ulaştı. Türk pazarı birdenbire*

¹²¹ T.C. Dışişleri Bakanlığı <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-gumruk-birliigi.tr.mfa> Son erişim tarihi:01.05.2014

¹²² Bkz. 'Türkiye-AB: Bitmeyen Senfonide 50 Yıl' İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Raporu Son Erişim Tarihi:19.08.2014

AB'nin dünyadaki 6. büyük pazarı oluverdi. Gıdadan giyime, otomobilden kozmetiğe bütün AB malları Türk pazarını doldurdu'' demiştir.

Buna karşılık Türkiye'nin AB'ye ihracatının artmadığını ifade eden Aygün, *"Zaten AB'ye ihracatın yüzde 65'ini tekstil sektörü oluşturuyor. 1995'te anlaşma yapılırken, Türk tekstil sektörünün AB'ye ihracatında patlama bekleyenler yanıldılar. Çünkü AB tekstilini, tam üye yapacağı Eski Doğu Avrupa ülkelerinden ve özel ilişki kurduğu Çin, Hindistan gibi ülkelere alıyor" "Yabancı sermaye daha çok gümrük duvarı var iken, duvarı aşmak için o ülkeye yatırım yapar. Son 15 yıl içinde Çin'de yapılan yabancı yatırım miktarı 125 milyar dolar gibi çok büyük bir rakamdır" dedi.*

Son dönemlerde AB'den yatırım için sermaye gelmesinin yanısıra sermayede azalmalar görülmüştür, Türkiye AB'ye bütün kapılarını açınca AB firmaları mallarını gemilerle, uçak ve tırlarla göndermiş Türkiye'de fabrika kurmak gibi girişimlerde bulunulmamıştır.

Aygün, *"AB firmalarının Türkiye'ye yatırımı riskli gördükleri için Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan gibi ülkelere yatırım yaptıklarını, bazı Türk gruplarının da AB firmalarının yolunu izleyerek yine bu ülkelere yatırıma yönlendiklerini"* söyledi.

Gümrük Birliği Anlaşması imzalanırken *"AB, ülkelerle serbest ticaret bölgesi anlaşması yaptıkça, Türkiye'de bundan yararlanacak, pazarını genişletecek" tezinin öne sürüldüğünü hatırlatan Aygün, bu konuda da beklentilerin tersinin geliştiğini kaydetti. Türkiye'nin 1998 yılında AB'nin serbest ticaret anlaşması yaptığı Tunus'la ticari ilişkilere girmek istediğini ancak yeni bir ticaret anlaşması yapması gerektiğini öğrenerek Tunus'a başvurduğunu hatırlatan Aygün, Tunus'un Fransa'nın baskısıyla Türkiye ile anlaşma yapmadığını"* söyledi.

Türkiye'nin 1995 belgesi ile yalnız AB çıkışlı imalat sanayi ürünlerini gümrüksüz ithali, buna karşılık AB dışı ülkelere, AB'nin kendi tercihlerine göre koyduğu gümrüğü uygulamak zorunda kalmasının Türkiye'nin dış ticaretinde yapay bir sapmaya yol açtığını kaydeden Aygün, *"Aynı mal Japonya'da yüzde 10 daha ucuz, ancak yüzde 20 vergi koymak zorunda kaldığımız için, gerçekte daha pahalı olan AB malı, vergi alınmadığı için ucuz görünüyor ve ithal ediliyor. Ve Türkiye döviz kaybediyor. Bu yapay sapma, Türkiye'nin aynı ithal ürüne, daha fazla döviz ödemesine yol açıyor" dedi.*

Türkiye AB'nin kabul ettiği sistemlerden bazılarını uygulamak zorunda kaldığı sürece zarar edecektir. Aygün: *"Örneğin, Dâhilde İşleme Rejimi tekstildi, ihracat koşulu ile üçüncü*

*ülkelerden gümrüksüz girdi geliyor. Ancak Türkiye'de dahili piyasa için de kullanıldığı için yerli üretici açısından haksız rekabet doğuyor. Bu yüzden Türkiye'de kullanılan kumaşın yüzde 77'si ithal kumaştan oluşur duruma geldi. Aynı şekilde, ilaç sanayiinde Patent Yasası, 1995 Gümrük Birliği'nin yükümlülüğü olarak uygulamaya kondu. Bunun sonucu olarak ilaç fiyatları yükseldi, yabancı büyük ilaç firmalarının Türk piyasasındaki egemenliği arttı. AB'den ithal edilen gıda sanayi ürünleri Türk tarımını olumsuz etkiledi. AB kendi içinde, Ortak Tarım Politikası ile tarımına, yılda 50 milyar dolar sübvansiyon yapıyor. Gıda sanayii etkinlik kazanıyor, rekabet gücü artıyor. Türkiye'ye rahatlıkla giriyor ve Türk tarımını olumsuz etkiliyor.''*¹²³

Hayati Yazıcı ise Türkiye'nin gümrük birliği ile olan ilişkilerini şu şekilde değerlendirmektedir : *''Gümrük Birliği'nin (GB) Türkiye ekonomisi üzerindeki statik etkilerini araştıran çalışmalarda temelde iki farklı yaklaşım benimsenmektedir. Birincisi, tanımlanan ticaret saptırma ve ticaret yaratma etkilerini dikkate almaktadır. Bu yaklaşımı benimseyen çalışmaların çoğunluğu ticaret yaratma etkisinin ticaret saptırma etkisinden büyük olduğu sonucuna ulaşılmaktadır Bu sonuç GB'nin ticaret hacmini artırdığı ve net etkinin refahı artırıcı olduğu anlamına gelmektedir. İkincisinde ise ithalat, ihracat, vergi kayıpları gibi birlikten etkilenebilecek pek çok faktör analize dahil edilmektedir. Buradaki temel düşünce, eğer ticaret yaratma pahalı üretimdeki kaynakları verimli alanlara aktarırsa, bu değişimin ihracata da yansımaları gerektiğidir . GB'nin Türkiye'nin büyüme hızı üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalar pozitif ama beklenin altında bir etki bulmaktadır. Ancak GB'nin büyüme üzerindeki pozitif etkisinin artacağı beklenmektedir. GB'nin rekabet etkisi belki de üzerinde en çok çalışılması gereken konudur. Çünkü GB'nin ortaya çıkaracağı çoğu olumlu etki doğrudan veya dolaylı olarak rekabetle ilişkilidir.''*¹²⁴

Tüm bunlar değerlendirilmeli ve birbirinden farklı süreçler olan AB ve Gümrük Birliği'nin birbirini etkilediği de gözardı edilmemelidir ve politikalar buna göre uygulanmalıdır .

3.2.3 Hukuki Boyut

Avrupa Birliği için hazırlanan anayasa taslak metni bir süre Hollanda ve Almanya tarafından reddedilmiştir bunun üzerine anayasa yerine geçebilecek yeni bir anlaşma konusunda AB temsilcileri arasında mutabık kalınarak 13 Aralık 2007'de Lizbon'da

¹²³ Bkz. Ankara Ticaret Odası <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=44&l=1> / Son erişim tarihi 17.06.2014

¹²⁴ Bkz: <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/analyze/hayati-yazici-gumruk-birliginin-turk-gumruk-idaresine-olan-etkileri> Son erişim tarihi: 13.06.2012

imzalanıp yürürlüğe girmiştir.Lizbon Antlaşması bir anayasa metni değildir. Bu yüzden burada bayrak ve marş gibi semboller belirtilmemiştir.Lizbon Antlaşması birtakım düzenlemeler getirmiştir.

Lizbon Antlaşması Avrupa Birliği'nin içsel unsurlarını düzenleyerek sistemin işleyişini kolaylaştıracak , dış dünyaya yönelik ilişkileri farklı alanlarda ancak ortak bir irade temelinde geliştirecek iyileşmeler yapılmıştır. Lizbon antlaşmasında ‘Avrupa'nın devralınan kültürel , dinsel , insani değerlerine gönderme yapılarak, eski ayrılıkların aşılıp ortak geleceğin birlikte şekillenmesi için ortak çıkarların belirlenmesi hedeflenmiştir.Türkiye'nin AB üyeliği konusunda ulusal parlamentodan çıkarabileceğimiz diğer olgu da ulusal parlamentoların işlevi ile alakalıdır.Ulusal parlamentolar, Birlik çalışmalarına belli bir ölçüde katılabilmek için Türkiye'nin olası üyeliği durumunda egemenlik devrine ilişkin bazı çevrelerin itirazları etkili olabilecektir.¹²⁵

AB müktesabatına göre, AB'ye üye olan devletler Birlik lehine bazı egemenlik haklarından feragat edeceklerdir. Türkiye'de AB'ye üye olduğu zaman bazı egemenlik haklarından vazgeçmek zorunda kalacaktır. AB uluslararası yapının en gelişmiş örneklerinden örneklerinden birisidir ve kendine has yeni bir hukuk düzeni oluşturmuştur. Bu hukuk düzeni de egemenlik yetkilerinden vazgeçilmesi ve bir bölümün yetkili organlara devredilmesi esnasından oluşmaktadır. Üye devletler özenle sahip çıkmaya çalıştıkları bu haklardan bazılarını AB üyesi olmak doğrultusunda vazgeçmişler, haklarından feragat etmişlerdir. Diğer deyişle geleneksel devlet olma davranışı içinde bir devletin ayırıcı olan bazı yetkilerini devretmişlerdir.

1982 Anayasası'nın 6. maddesi, egemenliği düzenlenmektedir. Buna göre;

"Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir. Türk Milleti Egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanır. Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz'' denilmek suretiyle hiçbir organın, kaynağını Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisini kullanamayacağı ve kayıtsız ve koşulsuz mutlak ve istisnasız biçimde Türk Milleti'ne ait olan egemenliğin, ancak Anayasa'nın gösterdiği organlar yoluyla ve Anayasa'nın çizdiği çerçevedeki esaslar uyarınca kullanılacağı belirtilmiştir".

¹²⁵ İbrahim. S. Canbolat, Avrupa Birliği ve Türkiye,Alfa Aktüel,5.Baskı, Bursa 2011.s.464-476.

Maddenin ilk fıkrasında iki unsur yer almaktadır. İlki, egemenliğin aidiyetidir. İkincisi ise egemenliğin sınırsızlığı ve egemenliğin, herhangi bir koşula veya sınırlamaya tabi olmadan yalnızca Türk Milleti'ne ait olmasıdır", Maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarında ise egemenliğin, yetkili organlar olan yasama, yürütme ve yargı güçleri dışında kullanılması ve bu yetkilerin devri, açıkça yasaklanmıştır". Maddedeki "kayıtsız şartsız" olma durumu, egemenliğin kaynağı ile ilgilidir. Egemenliğin ait olduğu veya türediği kaynak açısından, herhangi bir kayıt ve şart yoktur. Mutlak bir aidiyetin söz konusu olduğu bu duruma göre, bu hak ve yetkinin tek sahibi millettir".

AB üyesi olmak ulusal egemenlik yetkisinden AB lehine vazgeçme şartına bağlıdır. AB üyesi oldukça, Türkiye de dâhil tüm devletlerin AB'ye üye oldukları süreç içerisinde geçerli olacaktır. Anayasanın böyle bir vazgeçmeye izin vermesi söz konusu değildir çünkü bu konu kamu hukuku kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda AB'ye üye olmak isteyen devletler önce anayasalarında bazı değişiklikler yapmalıdır. Üyelik için gerekli olan ekonomik ve siyasi ölçülerin karşılanabilmesi ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılabilmesi için ilgili ülke anayasasının engelleyici hükümleri barındırmaması gerekmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE BİZİ BEKLEYEN OLASILIKLAR

Zaman bakımından Türkiye- Avrupa Birliği ilişkilerinin genel olarak kısa vadeli açıdan ele alındığı görülmektedir. Bu açıdan Avrupa birliği güncel gelişmelere bağlı olarak Türkiye'nin gündeminde yer almakta ya da kaybolmaktadır. Bunun neticesinde de toplumun dikkati ve bakış açısı değişmekte toplumsal dinamiklerden ve ülkemizin sahip olduğu potansiyelden Avrupa Birliği yeterince faydalanamamaktadır. Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin temel analiz açısını Braudel'in tanımlamasıyla olayların zamanı oluşturmaktadır. Ancak olaylar kendi başlarına açıklayıcı güce sahip değildir. Olaylar etkisini siyasi, iktisadi, sosyal bağlardan alırlar. Bu yüzden olayları “konjonktürel zaman”perspektifinden değerlendirmek gerekmektedir.¹²⁶

Senaryo analizleri Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri güncel analizleriyle incelenmesini ikinci sebebi kavramsal boyutuyla alakalıdır. Türkiye'deki tartışmalar sadece zaman açısından dar ufuklu olmakla kalmamakta, aynı şekilde kavramsal çerçeveden de uzak bir biçimde yürütülmektedir. Farklı görüşlerin tamamen farklı noktalardan yola çıkması ve farklı bir şekilde yürütülmesi ortak bir payda da buluşabilmeyi zorlaştırmaktadır. Ancak Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik dönüşümünde önemli bir konuma sahip olan Avrupa Birliğiyle alakalı konulardan geniş bir katılımın sağlanması diyalog ortamı içerisinde gerçekleşecektir.¹²⁷

Avrupa entegrasyonunun dinamiklerinin açıklamaya çalışan yaklaşımlardan genişleme konusunda analitik kolaylık taşınması açısından iki temel yaklaşım vardır.¹²⁸

Bu yaklaşımlar devletlerin rasyonel aktörler olduğunu varsayan ve maddi kar-zarar analizleri neticesinde genişlemeye ilişkin “liberal hükümetlerarasıcılık” ve “sosyal inşacılık” yaklaşımlarıdır.

Fayda temelli anlayışa göre Avrupa'nın genişlemesini farklı sosyal grupların çatışmasını ve işbirliğini dikkate alan hukuksal tercihler belirler. İkinci düzeydeyse kar-zarar analizine dayanan yakınlaştırma ve uzlaştırma ilişkilerin boyutunu belirler.¹²⁹

¹²⁶ Robert Cox, “A perspective on Globalization” in James Mittelman (ed.) Globalization Critical Reflections, (London: Lynne Rienner Publishers, 1996) s.24-26

¹²⁷ Özcan M., Elmas F. , kutlay M., Mutuş C. “Bundan sonrası Senaryo Analizleriyle Türkiye –AB İlişkileri”, Usak yayınları, Ankara, 2009. s.266

¹²⁸ Andrea Bieler and Adam David Morton (eds.) , Social Forces in the Making of New Europe: The Restructuring of European Social Relations in the Global Political Economy, (New York: Palgrave, 2001)

Sosyal inşacı yaklaşıma göre ise kolektif kimlik oluşturulması ve belli kolektif kimlik etrafında değer yargılarının şekillendirilmesi esastır.¹³⁰ Bu yaklaşıma göre Avrupa Birliği ortak kimliğe dayalı özcü değerlerden oluşmaktadır ve Avrupa entegrasyonunun sonu Avrupa kimliği sağlamlaştırılmasına ve Avrupalılık bilincini daha fazla zihinlerde yer etmesine bağlıdır.¹³¹

Türkiye'nin genişlemenin dışında tutulmasının nedeni “Avrupalı olmayan kimliği” ve “Sosyal İnşanın” sonunu getirecek olmasından kaynaklanmaktadır. Yani burada öne çıkarılan nokta Türkiye'nin ekonomi ya da güvenlik açısından getireceği maliyetler değildir. Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyeliğini bir kimlik krizi olacağına düşünenler bulunmaktadır. Milliyetçilik ile tehdit edilen Avrupalılık kimliği Türkiye'nin üyeliğiyle daha gevşek bir form alacak Avrupalılık işlevsiz hale gelebilecektir.¹³²

4.1 Birinci Olasılık : “Yeni Bir Başlangıç”

Bu ihtimale göre Avrupa Birliği Türkiye ilişkilerinde yeni bir açılım yapması böylelikle ilişkileri hızlanarak tam üyelikle sonuçlanacak yolun açılması temel noktadır. Bu senaryonun gerçekleşebilmesi için Türkiye'nin önüne bazı şartlar konulmaktadır. Bunlardan ilki Avrupa Birliğinin Kıbrıs konusundaki tavrını değiştirmesi ve konu ile ilgili yeni açılımlar yapılmasıdır. İkinci ön şart ise Fransa ve Almanya başta olmak üzere kimi Avrupa Birliği üyesi ülkelerin Türkiye'ye yönelik dışlayıcı tutumlarından vazgeçmesidir.¹³³

Sosyo-kültürel açıdan bakıldığında Türkiye'nin Avrupa Kimliği kültürüne ve de Avrupa Birliği normatif gücünü sağlamlaştırılmasına ilişkin katkıları dikkate değer olacaktır. Avrupa Birliği kimliğiyle ilgili tartışmalar temelde eski ulusal Avrupa ile yeni kozmopolitan Avrupa arasında geçmektedir.¹³⁴

Samuel Huntigton' a göre “medeniyetlerin çatışması global politikaya hâkim olacaktır ve medeniyetler arasındaki fay hatları geleceğin muharebe hatlarını teşkil edecektir.”¹³⁵ Şeklinde özetlenen “Medeniyetler Çatışması” tezinin gerçekleşmemesi ve bir arada barışçıl yaşamın sağlanabilmesi için Avrupa Birliği kimliğinin yeniden inşası çok önemlidir. Avrupa

¹²⁹ Andrew Morasvcik , “Preferences and Power in the European Community: A liberal Intergovernmentalist Approach” Journal of Common Market Studies, Valume :31, Number:4 , 1993, S.473-523.

¹³⁰ Alexander Wendt “Anarchy is What States Make of it: The Social Construction Of Pover Politics”, International Organization , Volume 46, 1992, S.391-425

¹³¹ Mehmet Özcan. , Fatma Elmas. , Ceren Mutuş. a.g.e.s.270-271

¹³² Ali Tekin. “Future of Turkey-EU Relations : A Civilization Discourse”, Futures Volume:37, 2005, s.292

¹³³ Mehmet Özcan,Fatmay.Elmas,a.g.e.. s.276-277.

¹³⁴Ulrich Beck , Cosmopolitan Vision ,Cambridge: Polity Press, 2006,s.55

¹³⁵Samuel Huntigton. , “Medeniyetler Çatışması mı?”,der.Murat Yılmaz, Ankara, Vadi yay. 2003, s.22

Birliği bu bağlamda insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü, uluslararası anlaşmalar, ahde vefa gibi evrensel değerlere ağırlık vererek normatif gücünden faydalanmaktadır. Aksi halde askeri yapılanmayı ve sert güç unsurlarını sahip olmayı Avrupa Birliği tercih etmeyecektir. Dolayısıyla Avrupa Birliği'nin normatif güç unsurlarının daha fazla referans vermesi zorunluluğu bulunmaktadır.

Türkiye'nin üyeliği Avrupa Birliği'nin normatif gücüne iki açıdan katkı sağlayacaktır. Birincisi üyelik kriterleri yerine geldiğinde Avrupa Birliği'nin çifte standartlarla değil kural temelli bir mekanizmaya sahip olduğu ve böylelikle Türkiye'nin politik ekonomisine önemli ölçüde değiştirebileceğini dünyaya gösterecektir. İkinci katkısı sahip olduğu “yumuşak güç” unsurları ile dürüst ara bulucu rolü Türkiye'nin Ortadoğu- Kafkasya ve Doğu Akdeniz gibi ihtilafli bölgelerinde yer alan komşuları açısından sıklıkla dile getirilmektedir. Dolayısıyla önemli bir yumuşak güç haline gelen Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin normatif gücüne yapabileceği katkı oldukça büyüktür.¹³⁶

Ekonomik açıdan Türkiye Avrupa Birliği ilişkilerinde sıklıkla dile getirilen kaygıların başında Türkiye'nin “ büyük ve fakir” olması vardır. Yetmiş milyonu aşkın nüfusu ve yüksek işsizlik rakamlarıyla Avrupa Birliği kendisine bir tehdit olarak algılamaktadır.¹³⁷

Stratejik açıdan Avrupa Birliği'nin küresel bir güç olması potansiyeli bulunmaktadır. Eğer Türkiye'yi de bütünleşme sürecine dâhil ederse potansiyel bir güç olmaktan küresel bir güç olmaya yönelik iradesini ortaya koymuş olacaktır. Türkiye'nin sahip olduğu askeri güç ve dünyadaki önemli çatışma bölgeleri Ortadoğu, Kafkasya, Karadeniz ve Doğu Akdeniz için önemli bölgelerde bulunmakta ve Türkiye'nin yakın çevresi Avrupa Birliği için hayati öneme sahiptir.

Özetle Türkiye'nin tarihsel mirası ve jeostratejik konumu Avrupa Birliği için önemli imkanlar tanıyabilecektir. Türkiye'nin Avrupa Birliğiyle ve çevresindeki ülkelerle iyi iletişim kurabilmesi yumuşak gücünü devreye sokabilmesi açısından önemli bir fırsat penceresini açacaktır. Sonuç olarak normatif temelli küresel bir güç olma iddiasındaki Avrupa Birliği eğer gerçekten bu inançtaysa Türkiye'nin üyeliğine bu ideolojisini kuvvetlendirecektir.¹³⁸

¹³⁶ Meliha Benli Altunışık, “The Possibilities And Limits Of Turkey's Soft Power In The Middle East “, *Insight Turkey*, Volume 10, Number 4, 2008, s.41-54

¹³⁷ Daniel Gros., “Economic Aspects Of Turkey's Quest For EU Membership” CEPS, Policy Brief, No:69/April 2005

¹³⁸ Mehmet Özcan , Fatma Elmas ve diğerleri a.g.e.. s.300-301.

4.2 İkinci Olasılık : “İlişkilerin Kopması ”

Avrupa Birliği'nin kimliğine ve bundan sonraki süreçte kendisini ne konumda görmek istediğine ve diğer açıdan Avrupa Birliği'nin eşitlik ve objektiflik açısından içine girmesi muhtemel söylem-eylem tutarsızlığına ilişkindir. Türkiye'ye hayır diyen Avrupa Birliği Hristiyan Klubü ismini pekiştirmiş olacaktır. Bu durumda İslam dünyasında ve dünyanın geri kalan bölgelerinde Avrupa Birliği'nin farklı bir medeniyete hayır demesi olarak kabul edilecektir. Bu da temelinde barış ve insanlık projesi olarak Avrupa Bütünleşmesinin böyle bir durumda dünyaya vereceği sembolik mesaj pozitif bir yönde olmayacaktır. Tam aksine böylelikle Avrupa Birliği Türkiye'ye verdiği olumsuz cevapla gelecekte kendisine nasıl konumlandığına ilişkin soruya dışlayıcı bir kimlik benimsediğini ilan etmiş olacaktır. Modern Avrupa tarihinin ırkçılık ve ırkçılıkla mücadele tarihi olduğu göz önüne alındığında farklılıklara hayır diyen bir Avrupa Birliği göçmenleri ve yabancıları dışsallaştırdığı düşüncesi hâkim olacaktır. Yani Avrupa Birliği eğer Türkiye'ye hayır derse çeşitlilik içinde birlik fikrine sırt çevirmiş olacaktır. Bu durum “ biz ve öteki” ayrımı artacaktır.¹³⁹

Stratejik açıdan Avrupa Birliği'nin bölgeler sınırlar ötesi hale gelen güvenlik sorununa tampon bölgeler oluşturarak Türkiye'yi dışarıda bırakması mümkün gözükmektedir.¹⁴⁰

Türkiye'nin üyeliği yoksul işsiz ve Müslüman nüfus Avrupa Birliği ülkelerine göç edebilecek ve bu ülkelerdeki sosyopolitik ve ekonomik dengelerin değişmesine sebep olabilecektir. İnşa edilmiş olan bu korkular Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğine karşı farklı ve yanlış algılar yaratmaktadır.

Ekonomik açıdan mevcut entegrasyona ilişkin olarak ekonomik potansiyelin tam olarak gerçekleşmesinin mümkün olmadığı ve Avrupa Birliği'nin küresel rekabet konusu başta olmak üzere alternatif pazarlarda etkili olması ile ilgili önemli imkanlardan yoksun olabileceği öne sürülmektedir. Gümrük Birliği başta olmak üzere ekonomik entegrasyonda gerileme riskine sahiptir. Sonuç olarak eğer kopuş senaryosu gerçekleşirse Avrupa Birliği'nin ekonomik, stratejik ve sembolik açılardan pek çok zararı olacaktır. Bu yüzden sadece norm temelli değil aynı zamanda fayda temelli yaklaşımlar birlikte ele alınarak konu tartışılmalı ve bir karar alınmalıdır.

¹³⁹ Özcan M., Elmas F. , kutlay M., Mutuş C., a.g.e. s.305-306.

¹⁴⁰ Atilla Eralp, “European Security And Turkey”, Private View, Number 8, 2000,s.12

4.3 Üçüncü Olasılık : “İlişkinin Bu Şekilde Devam Etmesi”

Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde 2009 sonrası dönemde devam eden mevcut senaryo halen bu şekilde devam etmesidir. Bu kapsamda Avrupa Birliği Kıbrıs ile ilgili vereceği kararı Türkiye’ye zaman tanıyarak bir süre askıya alabilir. Bu tarz bir ilişkinin devam etmesindeki temel sebep Avrupa Birliği’nin kurumsal, ekonomik ve kimliğe ilişkin bu konulardaki kafa karışıklığı henüz netleşmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Ankara Anlaşmasından itibaren tam üyeliğin Türkiye’nin hakkı olduğu müzakerelerin bu hedefle yürütüldüğü hukuken ve siyaseten de sık sık vurgulanmaktadır.

Sosyo-kültürel açıdan halin devamı senaryosu Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne olan güvenini azaltacak ve Avrupa Birliği’nin Türkiye için dayanak olmaktan çıkmasına sebep olacaktır. Özellikle Türk kamuoyu nezdinde güvenilirliğini ve samimiyetini zaman içinde kaybeden Avrupa Birliği’ne verilen destek önemli ölçüde azalmıştır. Türkiye’ye karşı dayatılan Kıbrıs azınlık hakları ve sözde reformlar konusunda çift taraflı bir politika sergileyen Avrupa Birliği’nin Türk kamuoyunda giderek “müzakere sürecinin açık uçlu olduğu fikri ön plana çıkacaktır.”

Eski Devlet bakanı ve Baş müzakereci Egemen Bağış Türkiye Avrupa Birliği ilişkilerinin 50. Yılında yayınladığı mesajda” Türkiye gibi tarihin ve coğrafyasının en öncü ülkelerinden birinin Avrupa Birliğiyle bütünleşmeyi 50 yıldır gerçekleştirememiş olmasının düşündürücü olduğunun ifade ederek “ artık ülkemizin hiçbir şekilde zaman kaybının ve oyalanmaya tahammülü yok” diyerek artık net bir cevap beklendiğini altını çizmiştir.”¹⁴¹

Ekonomik açıdan Türkiye- Avrupa Birliği sürecine iş çevrelerinin daha fazla katkı yapabilmesi perspektifinden bakıldığında Türkiye’nin her an istikrarsızlık ve belirsizlik ortamı içinde olmaya devam etmesi muhtemeldir. Bu kapsamda iş adamlarının ve ekonomik aktörlerin tüm bu süreçlere dâhil hale gelmesi ekonomik limitleri kaldırabilecektir. İlişkilerin bu şekilde devam etmesi ekonomik açıdan ülkemizi orta vadede fazla etkilememesine rağmen istikrarsız konumundan dolayı sorunların ortaya çıkmasına neden olabilecektir.

Stratejik açıdan Avrupa Birliği’nin küresel istikrarsızlığı devam etmesi olasılığı ve vizyon eksikliğinin pekişmesi iddiaları ön plana çıkabilecektir. Avrupa Birliği’nin uluslararası politika ve stratejik konularda büyük problemleri çözecek iradeye sahip olmadığı sadece kısa vadeli olarak sorunların erteleyebildiği görülmüş olacaktır. Özellikle Kıbrıs sorununun sürekli

¹⁴¹ Egemen Bağış, “Avrupa Birliği sürecinde Türkiye’nin zaman kaybına tahammülü yok”, <http://www.euroactive.com.tr> AB haber, Son Güncellenme Tarihi:31.09.2009.

ertelenmesi ve konuya ilişkin yıllardır bekle gör politikasının sürdürülmesi örneklerden biridir.

Özet olarak halin devamı senaryosu istikrarsız bir ara form niteliğindedir. Türkiye Atatürk zamanından beri sahip olduğu batılılaşma politikasını sürdürmeye devam etmektedir ve iddia edilenin aksine bir eksen kaymasından ya da Avrupa Birliği'ne alternatif arayışlara girmiş olduğunu söyleyemeyiz. Türkiye'nin yakın zamanda bu politikasını devam ettireceği düşüncesi en mantıklı senaryo konumundadır. Orta ve uzun vade de Türkiye'nin çok yönlü ve aktif dış politikasında bu siyaseti sürdürmesinde en önemli kozlarından birisi olacaktır.

SONUÇ

Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte uluslararası sistem yapısal bir değişikliğe uğramıştır ve bu değişkenler istikrardan ziyade yeni sistemin dinamikleri üzerine kurulmuştur. Bu açıdan Avrupa Birliği'nin geleceği küresel, ekonomik ve politik dengelerle kurulacaktır. Avrupa Birliği günümüzde bütünleşmenin geleceğine ilişkin bir kriz ortamındadır ve bundan sonrasında ilgili vizyon belirleme noktasında farklı yaklaşımlar sergilemektedir. Özellikle son dönemde yaşanan küresel mali kriz meşruiyet ve kimlik tartışmaları bu krizi önemli sebeplerini oluşturmaktadır. Avrupa bütünleşmesinin heyecanının ve yönünü kaybettiğine ilişkin iddialar Avrupa halklarının Avrupa Birliği projesine karşı şüphelerini arttırmaktadır.

Küreselleşen dünya ile birlikte ortaya çıkan yeni zorluklar ve fırsatlar Avrupa Birliği'ne “ dönüştürmeye” olduğu kadar dönüşmeye de açık olması gereken bir sürece girdiğini göstermektedir. Zira çoğulcu bir söylemle yola çıkan birliğin Türkiye'ye yönelik tavrı kimlik siyaseti üzerinden okunmaya başlandığında Ortadoğu bölgesinde etkinliğinin artmasını tehlikeye sokabilecektir. Neticede söylem- eylem tutarsızlıkları Avrupa Birliği'nin dış politikasında ki samimiyetini bitirmesine ve anlamsızlaşmasına neden olabilecektir. Sonuç olarak bundan sonrası için Türkiye-AB ilişkilerinde geleneksel tepkiler yerine stratejik tercihler, uzun vadeli çıkarlar ve ahde vefa ilkeleri esas alınsın ve her iki tarafa da kazançlı çıkacağı bir diyalog dili süreceği ilişkilerde hâkim kalınabilsin.

Türkiye- AB ilişkilerinin niteliğini kavramak ve bu ilişkilerin gelecekte Türkiye'ye vereceği biçimi görmek için olay ve olguların, geçmişten gelen ve günümüzü de kapsayan tarihsel bir bütünlük içinde değerlendirilmesi gerekir. Yeni küresel dünya düzenini kavramadan, Türkiye'nin batılılaşmayı hedef olarak almış olmasını benimsemeden Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin neresinde olduğunu anlamak mümkün olmayacaktır. Bu çalışmada da tüm bu kıstaslar göz önünde tutularak bir değerlendirme yapılmıştır.

Avrupa Birliği, temel olarak siyasi ve ekonomik entegrasyonu sağlamak gayesi ile kurulmuş olan bir topluluktur. Avrupa Birliği dünya ticaretinin yüzde 14,2'sini gerçekleştirmektedir. Nüfus olarak da bakarsak da 507 milyonluk bir nüfusu ile dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 7-8'i de birlik içerisinde yaşamaktadırlar. Ekonomik büyüklük olarak Avrupa Birliği toplamda 16 trilyon dolarlık bir yapıya sahiptir. Türkiye 840 milyar dolarlık bir ekonomik büyüklük ile dünyada 16. sırada yer alan bir ekonomi. Avrupa Birliği üyesi ülkeleri arasında ise, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve İspanya'dan sonra 6. sırada yer almaktadır.

Türkiye-AB ilişkilerinin ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel önemini şöyle sıralayabiliriz: Tek bir dinin etkisinden kurtulmuş evrensel bir Avrupa'nın gerçekten vücut bulması giderek artan demografik sorunların çözümlenmesi, giderek artan enerji arz güvenliği sorununu çözmek, Ortadoğu ve Orta Asya coğrafyalarında daha etkin olabilme imkanları, küresel rekabette kayda değer avantajlar sağlamak, AB'nin Karadeniz'den daha fazla fayda sağlayabilmesi, ABD ile ilişkilerde daha etkin ve güçlü olma, Balkanlarda yaşanan ve AB'yi rahatsız eden gelişmelerin önlenmesi, farklılık içinde birlik mottosuna güzel bir örnek oluşturmaktır.¹⁴²

Sonuç olarak, bu çalışmada Türkiye'nin AB üyesi olması ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel açıdan değerlendirilmiştir ve farklı senaryolar ile Türkiye'nin Birlik içindeki geleceğine ilişkin bazı olasılıklar objektif olarak farklı perspektiflerden değerlendirilmiştir. AB tam üyeliği amaç değil araçtır. Türkiye'nin üyelikten vazgeçmesi Türkiye'den çok AB'ye zarar verecektir. Türkiye, AB üyeliğinin önündeki teknik engelleri aşmalıdır ve bu potansiyele sahiptir. Çünkü yakın gelecekte Türkiye'nin AB üyeliğinin önemi Türkiye için azalırken, öte yandan Avrupa Birliği için öneminin giderek artması ve bünyesine dahil etmek için çalışması muhtemel gözükmektedir.

---

¹⁴² M.Hakan Keskin, "Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği", ABGS, Ankara, 2010.s.447

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Bayram,M.Hanifi, “Avrupa Birliği Hukuku Dersleri”,Seçkin Hukuk,Antalya,2013.
- Birand, M.A, “Türkiye’nin Avrupa Macerası,(1959-1999)”, İstanbul: Doğan Kitap, 2001
- Bulaç, A. “Avrupa Birliği ve Türkiye,”Eylül Yayın Grubu, İstanbul,2001
- Canbolat S.İ., “Avrupa Birliği ve Türkiye :Uluslar üstü Sistemle Ortaklık, Bursa”: Alfa Aktüel, 2011
- Çalış Ş.H., “Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri (Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim)”, Ankara : Nobel Yayınları, 2008
- Çakmak, H., “Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, “2. Baskı, Ankara: Platin Yayınları,2005
- Çaşın M.H, Özgökoer, U., “Avrupa Birliği’nin Siyasal ve Ekonomik Temelleri” , İstanbul: Arion Yayınevi, 2008.
- Çoşkun, E., “Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye, “Cem Yayınevi, İstanbul 2001
- Dartan M.,“Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri ve Gümrük Birliği, Tüm Yönleriyle Türkiye-AB ilişkileri,”Editörler: AYKAÇ, Mustafa-PARLAK, Zeki, Elif Yayınları, İstanbul, 2002
- Esen, E., İyikan N., “Türkiye-AB İlişkileri Nereye Gidiyor? Müzakereler, Reformlar ve Demokrasi, “Phoenix Yay., Ankara,2009
- Gümrükçü H, “Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkinin Unutulan Yönleri, Dünyü ve Bugünü”, Beta Basım, İstanbul,2002
- Huntington Samuel P., “Medeniyetler Çatışması”, Vadi Yayınları, Ankara, 1995
- Karluk, R.,“AB – Türkiye Gümrük Birliği”, Yeni Türkiye, Özel Sayı, No:3, Mart-Nisan 1995
- Karluk,R., “Avrupa Birliği ve Türkiye” Beta Yayınları, İstanbul,1998
- Karluk, R. , “Avrupa Birliğine Evet Mi Hayır Mı?” Beta Basım, İstanbul,2007
- Karluk , R., Özgür Tonus., “Avrupa Birliği Kapısında Türkiye”Turhan Kitabevi,Ankara,2002
- Keskin, M.Hakan,“Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği”, ABGS, Ankara, 2010
- Kut, Ş.,Balkanlarda Siyaset, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir, 2012
- Manisalı,E.,“Türkiye’nin Adaylığı ve Avrupa Birliği’nin Genişleme Sürecinde Türkiye’nin yeri,” TCMB, Avrupa ile Geçmişte ve Gelecekte Bütünleşme, Ankara, 2000

- Manisalı,E., “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Sessiz Darbe,”Derin Yayınları, İstanbul,2007
- Manisalı, E., “İç Yüzü ve Perde Arkası ile Avrupa Çıkmazı, “İstanbul, Otopsi Yayınevi,2002
- Okur, M.Akif, “Siyaset, Küresel Siyaset “”Mümtazer Türköne(der) Siyaset, Ankara, Lotus Kitabevi,2003
- Oran, B., “Türk Dış Politikası , Kuruluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar , (1919-1980)” , İstanbul : İletişim Yayınları, 2004
- Özcan, M., Elmas, F.Y., Kutlay, M., Mutuş C., “Bundan Sonrası? Senaryo Analizleriyle Türkiye- AB İlişkileri” , Ankara: Uşak Yayınları, 2009
- Özen, Ç.,” Türkiye-Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği ve Tam Üyelik Süreci Üzerine Etkileri,” Ceylan Yayınları, İzmir, 2002
- Uzun ,T. , Özen S. , “Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye” , Ankara, Seçkin Yayınları,2004
- Tekeli İ., İlkin S.,“Türkiye ve Avrupa Topluluğu I Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa’ya Türkiye’nin Yaklaşımı,” Ümit Yayınları, Ankara, 1993
- Yergin D., PETROL “(Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü)”, Çev. Tuncay K. , İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009

Tezler, Makaleler ve Dergiler

- Altunışık, M.Benli,“The Possibilities And Limits Of Turkey’s Soft The Pover İn The Middle East “, Insight Turkey, Volume 10,Number 4, 2008
- Baydoral, C., “Avrupa Birliği’nin Genişlemesi,” Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayınları (AKKTTY),tarihsiz
- Beck , U.,Cosmopolitan Vision ,Cambridge: Polity Press, 2006
- Bieler, A., and Morton, A.David,(editör.) , Social Forces in the Making of New Europe: The Restructuring of European Social Reletions in the Global Political Economy, (New York: Palgrave, 2001
- Boer, P.Den.,“Europe to 1914: The making of an idea, The History of the Idea of Europe, “Kevin Wilson ve Jan van der Dussen (der.), rev. ed., London, New York, The Open University, Routledge, 1995
- Cox, R.,“A perspective on Globalization” in James Mittelman (ed.) Globalization Critical Reflections, London: Lynne Rienner Publishers, 1996
- Diñç, C., “Avrupa Birliğinin Beşinci Genişlemesi: Ana Temalar ve Faktörler”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF Dergisi, Ekim 2011, 6(2)
- Demirel, H., “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Üyeliği ve Kıbrıs Problemi, “Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2003

- Dinç C., "Avrupa Kimliği, Çatışan Perspektifler, Güncel Değerlendirmeler ve Endişeler," Akademik Bakış Dergisi, Cilt 5, Sayı 9, 2011
- Duman M.Z., "Avrupa Birliği Kimliği ve Türkiye'nin Katılımının Yaratacağı Jeopolitik Boyutlar, Sosyoekonomik", Ocak-Haziran 2005
- Eralp, A., "European Security And Turkey", Private View, Number 8, 2000
- Gürbüz, S., "Avrupa Birliği Adalet Divanı İçtihatlarının Işığında Malların Serbest Dolaşımı," Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2010
- Gros, D., "Economic Aspects Of Turkey's Quest For EU Membership" CEPS, Policy Brief, No:69/April 2005
- İkiel C., "Jeopolitik Bir Olgu: Türkiye'nin AB Üyeliğine Adaylığı veya Olası Bir Avrupa-Türkiye Birliği", SAÜ Atatürk İlkeleri ve Uygulama Merkezi Müd., Sakarya, 2004
- Kantoren U., "Avrupa Birliği Küresel Bir Güç Mü?" BİLGESAM, 2010
- Karluk, R., "Helsinki Zirvesi Sonrasında Türkiye AB Üyeliğine Ne Kadar Yakın ? ", Jeoekonomi ,c.2, Sayı .2-3, Yaz/Sonbahar 2000
- Koç Y., "Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri, Türk-İş Eğitim", Yay.no:66, Ankara, 2001
- Köse İ., "Tarihsel Süreçte Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ve Türkiye'nin Avrupa Birliği Stratejisinin Dinamikleri", Trabzon, 2001 Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Morasvcik ,A., "Preferences and Power in the European Community: A liberal Intergovernmentalist Approach" Journal of Common Market Studies, Volume :31, 1993
- Rehn O., "Genişlemeyi Anlamak: Avrupa Birliğinin Genişleme Politikası", Avrupa Komisyonu Türk Delegasyonu, 2009
- Sever Y.S., "Tarihsel Süreçte Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri", Sivas, 2009. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şen, S., "Avrupa Birliği'nde Kimlik Sorunu," Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004
- Pavlovaite, I., "Being European by Joining Europe: Accession and identity politics in Lithuania," Cambridge Review of International Affairs, Cilt.16, Sayı 2, 2003
- Tekin A, "Future of Turkey-EU Relations : A Civilization Discourse", Futures Volume:37, 2005
- Tekin, A., "Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerinde Meydana Getirdiği Yapısal Değişiklikler," İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul, 2007
- Tezel, E., "Avrupa Komisyonu," USAK yay. Ankara, 2007

- Türk.N., ‘‘Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Ortaklık İlişkisinin Konumu ve Gümrük Birliği,’’ Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi
- Tonus, Ö., Gümrük Birliği Sonrasında Türkiye’de Dışa Açıklık ve Sanayileşme, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2007
- Uysal C.O., ‘‘Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler’’, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, 2001.
- Yıldırım T., ‘‘Avrupa Birliği Genişlemesi ve Sağlık: Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türk Sağlık Sisteminin Karşılaşabileceği Sorunlar Hakkında Değerlendirmeler’’, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004.
- Yiğit M., İnaç H., ve Güner Ü., ‘‘Genişleme, Mali Yardım ve Ekonomik Büyüme Perspektiflerinden Avrupa Birliğinin İlk Dört Genişlemesinin Analizi’’, Çanakkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, Yıl 2007.
- Yılmaz, A., Türkiye’de İşsiz Nüfus, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ
- Yılmaz M., ‘‘Türkiye AB İçin Risk ve Yük Mü, Yoksa Şans Mı?’’, İstanbul, 2003
- Wendt, A., ‘‘Anarchy is What States Make of it: The Social Construction Of Pover Politics’’, International Organization , Volume 46, 1992

Raporlar

- Ankara Agreement:Principles and İnterpretation, Marmara Journal European Studies, Vol I, No.1/2,1991
- Avrupa Komisyonu , Türkiye için Avrupa Stratejisi , Komisyonun İlk Operasyonel Teklifleri , Com (98) 124 Final 04.03.1998
- Cardiff European Council , Press Release İnformation : Cardiff (15.06.1998) Document 00150/98 , Cardiff European Council , 15 And 16 June 1998, Presidency Conclusions DİE, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları, ‘‘İşsizlik Nedenlerine Göre İşsizler,’’ 2000.(Bin kişi)
- DTM, Avrupa Birliği ve Türkiye, Ankara: DTM Yayını, 2007
- Helsinki European Council, Precidency Conclusions, Council- Documents Mentioned in Annex VI) Brussels (11.12.1990) nr. 00300.1.99
- İKV, ‘‘Amsterdam Antlaşması: Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları,’’ İstanbul, Haziran 2000
- Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Gelişmeler ve Gelecek, Anadolu Üniversitesi Avrupa Birliği Araştırma Uygulama ve Dokümantasyon Merkezi (ADOM) , Sempozyum: Eskişehir, 3-4 Mayıs 2001.

Official Journal of the European Communities (OJ), No:C.113/2.24.12.1973

Internet Kaynakları

- AB Bülteni, <http://europa.eu/bulletin/en/welcome.htm>
- AB ile ilgili haberler, <http://www.abhaber.com/>, <http://www.euractiv.com>
- AB Genel Sekreterliği, <http://www.abgs.gov.tr>
- AB Haber ve Politika Portalı www.euroactive.com.tr
- AB Hibeleri, <http://ec.europa.eu>
- AB Hibeleri, <http://ec.europa.eu/grants>
- AB Müktesebatı, http://europa.eu/scadplus_en.htm.
- AB Tarihçesi, http://europa.eu/abc/history/index_en.htm
- AB Teknik Mevzuatı, <http://www.dtm.gov.tr>
- Ankara Ticaret Odası www.atonet.org.tr
- Avrupa Parlamentosu, <http://www.europarl.europa.eu/>
- Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü,
http://ec.europa.eu/comm/enlargement/index_en.htm
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, <http://www.deltur.cec.eu.int>
- Avrupa Komşuluk Politikası, http://ec.europa.eu/world/enp/index_en.htm.
- Devlet Planlama Teşkilatı, <http://www.dpt.gov.tr>
- Dış Ekonomik İşler Kurulu(DEİK), <http://www.deik.gov.tr>
- Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr>
- Dış ticaret Müsteşarlığı, <http://www.dtm.gov.tr>
- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü www.oecd.org
- Gümrük Müsteşarlığı, <http://www.gumruk.gov.tr>
- Hazine Müsteşarlığı, <http://www.hazine.gov.tr>
- İktisadi Kalkınma Vakfı, <http://www.ikv.org.tr>
- İzmir Ticaret Odası www.izto.org.tr
- Türkiye Kalkınma Ajansı (TİKA), <http://www.tika.gov.tr>
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, www.tbmm.gov.tr
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği www.tusiad.org.tr

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI : Cennet AKSOY
Doğum Tarihi ve Yeri : 10.12.1990 - Antalya
Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : 75. Yıl Cumhuriyet Lisesi, Antalya, 2008
Lisans Diploması : Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü, Konya, 2012
Yüksek Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası
İlişkiler Ana Bilim Dalı, Antalya, 2014
Tez Konusu : Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Ekonomik, Siyasal ve
Sosyo-Kültürel Sonuçları
Yabancı Dil : İngilizce (Çok İyi), Almanca (Başlangıç)

Katıldığı Diğer Programlar

Erasmus Öğrenci Değişim Programı: Opole Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Değişim Öğrencisi, Opole, 2011
Farabi Öğrenci Değişim Programı: Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Değişim Öğrencisi, Antalya, 2012

İş Denevimi

Çalıştığı Kurumlar :
Konya Farabi Kurum Koordinatörlüğü Öğrenci Öğrenci İşleri (2009-2010)
Sun Express ve THY Kabin Memuru (2013-devam ediyor.)

E-Posta : cennet.aksoy@hotmail.com